

# LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică  
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat  
Fondator – Ministerul Justiției  
al Republicii Moldova  
Certificat de înregistrare  
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul  
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică  
al Academiei de Științe a Moldovei prin  
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

## Categoria C

*Asociați:* Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași).

Se editează din ianuarie 1991  
Nr. 11 (251) 2012

Redactor-șef L. Arsene

### Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuş, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept; A. Burian, doctor habilitat în drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.

### Adresa redacției:

Casa presei, et. 5 – 531; 515  
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,  
Republica Moldova  
Tel.: 233 790; mob. 067431762;  
234 132 (contabilitatea)

E-mail: [legea\\_zakon@mail.ru](mailto:legea_zakon@mail.ru)  
Index: RM 77030

© Legea și viața

## SUMAR

Victor GUȚULEAC. Răspunderea contravențională este sau nu este o modalitate de asigurare a ordinii de drept? .....	4
Octavian BEJAN. Metoda corelării criminologice unicaracteriale de prognozare criminologică .....	11
Gheorghe GOLUBENCO, Ion VACARU. Considerații istoriografice privind apariția și dezvoltarea domeniului cercetării criminalistice a documentelor .....	13
Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Domeniul de aplicare a mandatului aparent.....	16
Andrei NEGRU. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției .....	20
Adelina BÎCU. Instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile în contextul reglementărilor actuale.....	26
Viorel BONCU. Principalele categorii de urme ce se pot identifica și ridica de la locul producerii accidentelor rutiere.....	31
Ion JECEV. Delimitări conceptuale ale suveranității puterii de stat.....	38
Camelia Doina MICU. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei sau răspunderea penală în cazul infracțiunii de dare de mită.....	47
Narcisa NEDELICU, Anastasia GÎRLEA. Considerații generale privind conceptul de cauzalitate în dreptul penal .....	53
Angela TĂLĂMBUȚĂ. Noțiuni generale privind înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață.....	55



## RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ ESTE SAU NU ESTE O MODALITATE DE ASIGURARE A ORDINII DE DREPT?

Victor GUȚULEAC,  
doctor în drept, profesor universitar

### SUMMARY

On 20 October 2012 in the precincts of the Free International University of Moldova (FIUM) took place the supporting thesis of Doctor in Law by the candidate for Doctor's Degree FIUM - Comarnitcaia Elena on the theme: "Delinquency as a method of state coercion in the field of the legal order assurance".

In the developing process of the scientific inquiry and the thesis presentation at the meeting of the Public Law Department at the Specialized Scientific Seminar of this type, the institution "Delinquency" has been dwelled differently and has given rise to a multiple of controversial discussions. We consider that in the General Conclusions and Suggestions of the thesis, the candidate for a Doctor's Degree has attempted to express her point of view concerning some of these disputes. Due to these reasons we bring them to the readers' knowledge of the review "Legea și Viata" to be analysed.

\* \* \*

La 21 septembrie 2012, în incinta Universității Libere Internaționale din Moldova, după o anumită pauză legată de acreditarea științifică a specialității 12.00.02 – *Drept public (constituțional, administrativ etc.); organizarea și funcționarea instituțiilor de drept*, s-a desfășurat ședința Consiliului științific specializat D 34 12.00.02–01 în cadrul ULIM, abilitat cu dreptul de a organiza susținerea tezei de doctor în drept cu tema: „Răspunderea contravențională ca modalitate a constrângerii statale în domeniul asigurării ordinii de drept”, prezentată de dna Comarnitcaia Elena.

În procesul investigației științifice efectuate de către doctoranda Comarnitcaia Elena, elaborării tezei, prezentării ei la ședința Catedrei *Drept public*, ULIM, ședința Seminarului științific de profil, în avizele dnei Șterbaț Valeria, judecător la Curtea Constituțională, doctor în drept; Bujor Valeriu, directorul Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată; Stamatin Ștefan, doctor în drept, conferențiar universitar; Direcției Generale Juridice a Secretariatului Parlamentului Republicii Moldova, Direcției poliției auto MAI, instituția „răspunderii contravenționale” a fost înțeleasă și interpretată în mod diferit.

Unii consideră că răspunderea contravențională nu poate fi considerată o metodă de constrângere statală, aplicată în procesul administrării privind asigurarea ordinii de drept, deoarece ea însăși este o formă a răspunderii juridice [1; 13–16].

Alții sînt de părerea că răspunderea contravențională este o ramură distinctă a sistemului de drept și o instituție juridică de bază a unei noi ramuri a dreptului – *Drept contravențional*, formă de

constrângere statală în domeniul combaterii contravenționalității [4–9; 19].

Opinia din urmă conține o controversă. Părtașii ei consideră că dreptul contravențional nu poate fi considerat ramură distinctă a sistemului național de drept, că el este o subramură a dreptului administrativ, iar răspunderea juridică pentru contravenții este o formă de manifestare a răspunderii administrative – răspunderea administrativ-contravențională [14; 15; 16].

Contrar doctrinei, legea contravențională *de jure* a recunoscut existența răspunderii contravenționale ca o formă separată a răspunderii juridice, denumind capitolul II din Titlul I al Cărții I „Contravenția. Răspunderea contravențională”.

Cele mai aprinse sînt discuțiile savanților și practicienilor cu privire la subiecții contravenției și subiecții răspunderii contravenționale. Aceste instituții juridice, în mod vădit, se confundă. Uneori nu este înțeleasă legătura dintre definițiile de „subiect activ al contravenției” și „subiect pasiv al răspunderii contravenționale”; nu este clar raportul definițiilor de „subiect pasiv

al contravenției” și „subiect pasiv al răspunderii contravenționale”; într-un mod controversat este privit raportul dintre „răspunderea contravențională” și „răspunderea administrativă”, deoarece sînt evidențiate trăsăturile caracteristice ale răspunderii contravenționale.

Opiniile referitor la instituțiile subiectului contravenției și celui al răspunderii contravenționale sînt atât de diverse, încît provoacă nedumeriri. Spre exemplu, în unul dintre avizele la teza nominalizată era indicat: „Se impune revizuirea capitolului III în vederea elucidării *tuturor părților componente ale răspunderii contravenționale, cum ar fi subiectul, obiectul, latura subiectivă, latura obiectivă*”. Aducem la cunoștința cititorului faptul că al treilea capitol are titlul: „Subiecții răspunderii contravenționale potrivit legislației naționale: considerații generale, probleme, căile de soluționare a lor”.

Conținutul obiecției constatate, în viziunea noastră, servește drept exemplu clasic de confundare a instituției de „subiect al contravenției” cu cea de „subiect al răspunderii contravenționale”. Mai mult decît atât, în introducerea



la lucrare se sublinia că problema instituției contravenției nu ține de scopul și obiectivele tezei.

Chiar dacă această problemă ar ține de obiectul prezentei cercetări, nu am fi acceptat recomandarea autorilor notei. În viziunea noastră, este incorect, din punct de vedere științific și practic ca, examinând elementele constitutive ale contravenției, să pornim de la „subiect”.

Este cunoscut faptul că dacă careva valoare socială nu este protejată prin normă juridică (obiectul atentării), nu poate apărea raportul juridic respectiv. Din momentul obținerii forței juridice a normei respective, toți subiecții dreptului intră în raport juridic de conformare prevederilor normei. Cât timp fiecare dintre subiecții dreptului se va conforma prevederilor normelor juridice, atâta timp față de el legitim nu poate fi aplicată metoda constrângerii. Aceasta poate avea loc doar în cazul neconformării prevederilor normelor juridice. Transformarea raportului juridic de conformare în raport de conflict poate avea loc doar prin „latura obiectivă a contravenției” – atentarea reală la obiect. Constrângerea statală se realizează prin aplicarea sancțiunii contravenționale doar în cazul în care autorul acestui raport de conflict întrunește cerințele înaintate față de subiectul activ al contravenției și o comite cu vinovăție.

Din cele menționate concluzionăm că elementele constitutive ale contravenției nu pot fi examinate în altă consecutivitate decât: **obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă.**

Considerăm că controversele existente în doctrină referitor la instituțiile juridice „subiect al contravenției” și „subiect al răspunderii contravenționale” pot servi ca argument convingător în ceea ce privește actualitatea investigațiilor științifice în domeniul fenomenului contravențional. Vom constata doar că în prezent contravenționalitatea

ca fenomen social, juridic, negativ de masă, istorico-variabil nu este studiat nici de o ramură a științei juridice [10; 12; 20].

Problema persoanei juridice ca subiect al răspunderii contravenționale este actuală și, totodată, controversată. Acest fapt stârnește multiple semne de întrebare. Cât de oportună a fost această novelă pentru Codul contravențional în vigoare? Care este mecanismul juridic, procedura de aplicare a sancțiunii contravenționale față de persoana juridică ca subiect pasiv al răspunderii contravenționale? În cazul răspunderii contravenționale a persoanei juridice, cine întrunește calitățile de subiect activ al contravenției? Bazându-se pe prevederile teoriei generale a dreptului, teoria dreptului contravențional prevede că unicul temei juridic de aplicare a sancțiunii contravenționale poate fi contravenția ca modalitate a faptei ilicite. Putem fi în prezența unei contravenții doar atunci când fapta ilicită comisă întrunește toate elementele constitutive ale contravenției: **obiect, latura obiectivă, subiect, latura subiectivă.** Logic, în cazul în care lipsește măcar un element constitutiv, nu putem fi în prezența unei contravenții și nu există temei juridic pentru aplicarea sancțiunii contravenționale.

Potrivit teoriei juridice, vinovăția sau latura subiectivă ca element constitutiv al ilicitului ar putea fi definită ca o stare subiectivă a individului, o aptitudine psihică liber exprimată față de fapta sa ilicită și urmările ei, faptă care prezintă un grad de pericol social, precum și reprezentarea greșită în plan intelectual a relației cauzale dintre actul de conduită și rezultatul material datorat acestui act sau, deși nu a avut reprezentarea faptelor și urmărilor, a avut posibilitatea reală a acestei reprezentări [2, p. 164]. Atunci, în cazul răspunderii contravenționale a persoanei juridice, cine este autorul (subiectul activ) contravenției? Cum se va constata

latura subiectivă? Dacă ea nu poate fi constatată, atunci care este temeiul juridic de aplicare a sancțiunii contravenționale în acest caz?

Autorul prezentei publicații îmbrățișează opinia acelor reprezentanți ai doctrinei juridice naționale care consideră că problema răspunderii juridice a persoanei juridice este discutabilă. Mai mult decât atât, consideră că pentru legea contravențională această novelă este una nefondată, contrară legii fundamentale – Constituției Republicii Moldova.

Scopul legislatorului, pe care îl intuiesc, putea fi atins prin completarea sistemului de sancțiuni complementare (art. 32 CC al RM), precum ar fi suspendarea activității agentului economic, închiderea contului bancar, interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o anumită perioadă de timp, confiscarea obiectului care a constituit instrumentul comiterii sau obiectul nemijlocit al contravenției etc. și în cazul în care reprezentantul persoanei juridice a comis o contravenție în favoarea persoanei juridice cu bună-cunoștință a conducătorului ei, față de subiectul activ al contravenției se va aplica de rînd cu sancțiunea principală, și una dintre cele complementare.

Extrem de actuală este problema vîrstei răspunderii contravenționale. Se cunoaște că în Codul cu privire la contravențiile administrative, adoptat la 29 martie 1985 și abrogat la 31 mai 2009, vîrsta răspunderii contravenționale era stabilită începînd cu 16 ani. Deci, legislatorul atunci (1985) considera că persoana cree a atins vîrsta de 16 ani era aptă să conștientizeze acțiunile (inacțiunile) ilicite, consecințele lor și putea avea statut de subiect activ al contravenției. Codul contravențional actual (adoptat la 24. 10. 2008, publicat la 16. 01. 2009, în vigoare din 31.05.2009) în art. 16 prevede:

„(1) Este posibilă de răspundere



contravențională persoana fizică cu capacitate de exercițiu care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită **vârsta de 18 ani**.

(2) Persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art. 228-245 și la art. 263-311”.

Această reglementare vine în contradicție absolută cu doctrina [3; 17; 18]. În acest caz, inevitabil, apare întrebarea: În perioada 29.03.1985 – 24.10.2008, societatea noastră din punct de vedere al mentalității și conștiinței, al culturii generale și celei juridice, a progresat sau a degradat?

Consider că legea contravențională (izvor formal al dreptului) nu corespunde și nu reflectă starea reală de dezvoltare a societății noastre (izvor material al dreptului). Decizia legislatorului este nefondată, voluntară, care va aduce numai daune societății.

În teza de doctor nominalizată s-a întreprins o tentativă de a răspunde la multe întrebări existente în domeniul studierii fenomenului contravențional, inclusiv dintre cele formulate în prezenta publicație. Consider că aceste răspunsuri se regăsesc în concluziile generale ale lucrării și în recomandări, pe care, cu acordul autoarei, le aducem la cunoștința cititorului, presupunând că ele vor provoca o polemică științifică.

### Concluzii generale

1. În pofida faptului că instituția răspunderii juridice în dreptul administrativ a constituit obiectul investigațiilor științifice ale mai multor savanți din domeniu, problematica aferentă acestora rămâne a fi actuală, în primul rând în ceea ce privește formele răspunderii juridice și subiecții ei. La etapa actuală de dezvoltare a științelor juridice și, nu în ultimul rând, a dreptului administrativ, în viziunea noastră, trebuie formulată și aplicată concepția de *dezadministrativare a regimului juridic contravențional*,

*instituind un regim specific contravențional, ceea ce ar echivala cu confirmarea apariției unei noi ramuri de drept – dreptul contravențional*. Răspunderea contravențională poate și trebuie să fie considerată ca formă distinctă a răspunderii juridice, ea nu poate fi confundată cu răspunderea administrativă și trebuie să servească drept unul dintre argumentele de recunoaștere a *Dreptului contravențional* ca ramură distinctă a sistemului de drept în Republica Moldova.

2. În baza analizei diverselor opinii privind noțiunea de răspundere contravențională, pledăm pentru următoarea definiție: *Răspunderea contravențională este reacția statului la comiterea cu vinovăție a unei fapte contravenționale prin aplicarea de către organul împuternicit față de făptuitorul ei a constrângerii statale prevăzute de legea contravențională, în modul și în termenele stabilite de lege, în limitele sancțiunii contravenționale comise, precum și obligația contravenientului de a suporta sancțiunea aplicată*.

3. Natura juridică a răspunderii contravenționale se manifestă prin faptul că ea este o răspundere legală; are o autonomie instituțională și funcțională; este individuală și personală; se bazează pe vinovăție. Totodată, ea are particularitățile sale, și anume:

a) pentru răspunderea contravențională este caracteristic temeiul special. Ea constituie reacția statului la comiterea unor anumite categorii de delict – *contravenții*, care reprezintă singurul temei juridic al răspunderii contravenționale;

b) răspunderea contravențională, ca și toate măsurile de constrângere contravențională, se aplică, de regulă, pe cale extrajudiciară, direct de organele statale împuternicite (persoanele de răspundere ale acestora). *Aplicarea măsurilor de constrângere contravențională este o modalitate eficientă de combatere a contravenționalității*. Totoda-

tă, aplicarea constrângerii contravenționale este una dintre cele mai ilustrative forme de manifestare a *jurisdicției contravenționale*, adică realizarea competenței jurisdicționale se face, de regulă, de către agenții constatatori împuterniciți, pe când aplicarea constrângerii penale și a celei de drept civil se realizează numai în condițiile înfăptuirii justiției;

c) modul extrajudiciar de aplicare a răspunderii contravenționale nu înseamnă însă că toate cazurile de aplicare a constrângerii contravenționale pot fi calificate drept răspundere contravențională. Aplicarea măsurilor de prevenire, de curmare și de asigurare a procedurii contravenționale nu atrage după sine consecințele răspunderii contravenționale.

4. Răspunderea contravențională, ca instituție de bază a dreptului contravențional, are principiile sale instituționale. Pledăm pentru următorul sistem al acestora:

- răspunderea contravențională personală;
- individualizarea răspunderii contravenționale și a pedepsei contravenționale;
- interdicția dublei sancționări contravenționale (unicitatea răspunderii contravenționale);
- contravenția ca unic temei juridic al răspunderii contravenționale;
- inevitabilitatea răspunderii contravenționale;
- oportunitatea și utilitatea aplicării răspunderii contravenționale;
- publicitatea.

În baza celor menționate, considerăm că există temeiuri convingătoare de delimitare a răspunderii contravenționale de celelalte forme ale răspunderii juridice: penală, administrativă, disciplinară, civilă.

5. Delimitarea răspunderii contravenționale de alte forme ale răspunderii juridice este încă un argument în favoarea existenței *Dreptului contravențional* ca ramură distinctă a sistemului de drept în Republica Moldova, care are un



*obiect de reglementare autonom, metodele sale de reglementare și principii proprii.*

6. Constatăm disproporția dintre volumul obligațiilor organelor administrației publice locale în domeniul asigurării ordinii de drept în unitatea administrativ-teritorială respectivă, în general, a primarului comunității, în special, și volumul drepturilor (împuternicirilor) lor.

Ar fi fost corect ca primarul localității să fie desemnat prin lege ca agent constatator, împuternicit cu atribuții de constatare a faptelor contravenționale comise în raza teritoriului administrat.

7. Poate să obțină statut de *subiect pasiv* al răspunderii contravenționale numai subiectul activ al contravenției comise, față de care, în condițiile legii, poate fi sau a fost aplicată sancțiunea contravențională. Deci, obținerea statutului juridic de subiect pasiv al răspunderii contravenționale este determinată de întrunirea integrală a următoarelor condiții: a) vârsta răspunderii contravenționale stabilită prin lege; b) responsabilitatea; c) libertatea de voință și acțiune; d) lipsa vreunei circumstanțe care înlătură aplicarea sancțiunii contravenționale (Codul contravențional al RM, art. 26).

8. Vârsta, ca o condiție de obținere a statutului juridic de subiect activ al contravenției (mai apoi – subiect pasiv al răspunderii contravenționale), în viziunea noastră, trebuie privită sub trei aspecte: *juridic, delictuos (infrațional) și sociologic*. Vârsta nu poate fi definită numai pe baza caracteristicilor biologice ori psihologice. Acestea sînt importante, întrucît se referă la potențialul fizic ori creativ, la funcțiile vitale și capacitățile funcționale ale oamenilor de diferite vârste. Dar pentru o analiză completă, vastă a cursului vieții ele nu sînt suficiente. Elementele sociale, determinările și presiunile sociale sînt la fel de importante și ele explică încă o dată de ce vârsta este, mai degrabă, o problemă de defini-

ție socială, decît o stare strict biologică. La adoptarea, modificarea sau abrogarea normei juridice concrete, legislatorul trebuie să cunoască și să evalueze nevoile existente în societate, aspirațiile, formele tradiționale ale societății și ale grupurilor sociale și să ia în considerație consecințele eventuale ale regulilor elaborate, precum și efectele secundare ale acestora. ***Elaborînd reguli de conduită, legislatorul este obligat să se raporteze la sistemul de valori, la ansamblul de tradiții și aspirații sociale, la starea reală de dezvoltare a societății, la situația economică, social-culturală și demografică a acesteia.***

9. În urma analizei aspectului juridic, delictuos și sociologic al vârstei, ca una dintre condițiile de obținere a statutului juridic de subiect activ al contravenției, considerăm ca fiind ***inopportună, greu explicabilă și neargumentată din punct de vedere științific decizia legislatorului național de a ridica plafonul vârstei răspunderii contravenționale de la 16 la 18 ani.*** Această poziție nu doar că nu va favoriza activitatea privind combaterea contravenționalității, ci și va diminua rolul răspunderii contravenționale ca modalitate a constrîngerii statale în domeniul asigurării ordinii de drept.

Potrivit doctrinei juridice, ținîndu-se seama de caracterul progresiv al dezvoltării psihice a minorilor și a adolescenților, majoritatea specialiștilor din domeniu au ajuns la concluzia că vârsta de 14-16 ani constituie perioada responsabilității îndoielnice sau relative, în care existența răspunderii contravenționale este condiționată de constatarea discernămintului. Cercetările din domeniul psihologiei, pedagogiei etc. confirmă faptul că, odată cu atingerea vârstei de 12-13 ani, minorul este în stare să-și aprecieze conștient comportamentul, să prevadă consecințele lui, iar în legătură cu aceasta – să aleagă varianta care îi convine mai

mult, care corespunde intereselor sale. În baza acestor concluzii, ***considerăm necesară modificarea imediată a art. 16 din Codul contravențional al RM, stabilind vârsta răspunderii contravenționale la 16 ani, iar pentru unele contravenții cu un grad de pericol social mai sporit, ce atentează la sănătatea persoanei, ordinea publică, ordinea stabilită de administrare, justiție – la 14 ani.***

10. Drepturile și obligațiile persoanei fizice trase la răspundere contravențională, ca elemente ale statutului administrativ-juridic, sînt dependente de rolul acesteia la diverse faze ale procedurii contravenționale: *făptuitor* → *subiect activ al contravenției* → *subiect pasiv al răspunderii contravenționale* → *contravenient* → *persoană cu antecedente contravenționale*. Constatăm că în statutul administrativ-juridic al persoanei trase la răspundere contravențională (art. 384 CC al RM) există disproporții între obligații și drepturi. Volumul drepturilor îl depășește pe cel necesar pentru onorarea obligațiilor, iar volumul obligațiilor nu este unul necesar pentru atingerea scopului legii contravenționale. Nu poate fi recunoscută oportună poziția legislatorului potrivit căreia prezența subiectului pasiv al răspunderii contravenționale la examinarea cauzei nu este obligatorie și el nu poate fi adus în fața instanței prin mandat de aducere (art. 437 CC al RM), pe cînd față de martor și victimă această măsură de constrîngere procesuală poate fi aplicată. Poate fi oare atins unul dintre scopurile de bază ale legii contravenționale – reeducarea contravenientului (art. 32 CC al RM), dacă prezența lui la procedura de examinare a cauzei, care, fiind una dintre formele de bază ale procesului de reeducare a persoanelor ce au intrat în raport de conflict cu prevederile legii, nu este obligatorie?

11. Instituția răspunderii contravenționale a persoanei juridice



își găsește argumentarea în necesitățile de ordin practic, impuse de realitățile vieții economico-sociale contemporane și de procesul de aderare la Uniunea Europeană. Legislatorul național a înțeles astfel să recurgă la sancționarea contravențională a persoanelor juridice pentru anumite fapte ori de câte ori aceasta reprezintă o modalitate mai eficientă de sancționare, care nu mai obligă autoritățile competente, odată cu constatarea abaterii, să recurgă la anchete administrative minuțioase, pentru a identifica persoana fizică concretă, nemijlocită, inclusiv pentru recuperarea prejudiciului.

Totodată, considerăm că eficacitatea acestei instituții juridice în asigurarea ordinii de drept este diminuată prin sistemul sancțiunilor (amenda și privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate) care pot fi aplicate persoanei juridice, neadecvat scopului și sarcinilor legii contravenționale. În viziunea noastră, ar fi bine-venită și oportună preluarea practicii României și a țărilor spațiului CSI privind lărgirea sistemului sancțiunilor contravenționale aplicate persoanei juridice.

12. Considerăm ca fiind inoportună renunțarea, în procesul elaborării Codului contravențional în vigoare, la principiul „*contravenției repetate*”. Este greu de înțeles situația în care pentru unele acțiuni (inacțiuni), cum ar fi consumarea de substanțe narcotice fără prescripția medicului (art. 85 alin. (1) CC al RM); nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept (art. 336 CC al RM); huliganism nu prea grav (art. 354 CC al RM); apariția în stare de ebrietate în locuri publice (art. 355 alin. (2) CC al RM) etc., ori de câte ori ar fi comise pe parcursul unui an, sancțiunea maximă este una și aceeași. Totodată, pericolul social de comitere a unei asemenea contravenții pentru prima oară nu poate fi egalat cu pericolul social

al aceleiași fapte comise în mod repetat, după aplicarea sancțiunii contravenționale. În acest context, considerăm că legea contravențională precedentă era mai aproape de perfecțiune.

13. Constatăm ca fiind imperfectă, practic greu aplicabilă, norma juridică prevăzută în art. 37 CC al RM – „Munca neremunerată în folosul comunității”. Aceasta nu se aplică ca sancțiune contravențională din cauza conținutului alin. (3) al normei indicate, care stipulează că această sancțiune *poate fi aplicată doar persoanelor care acceptă să o execute*.

Această prevedere, în viziunea noastră, este preluată nereușit și incorect din legislația contravențională a României. Legislatorul național nu a ținut cont, probabil, de faptul că actul legislativ al României prevede aplicarea sancțiunii închisorii contravenționale, dacă nu există consimțământul contravenientului pentru prestarea unei activități în folosul comunității.

În baza concluziilor formulate, pentru perfecționarea mecanismului juridic de aplicare a răspunderii contravenționale ca modalitate a constrângerii statale în asigurarea ordinii de drept și îmbunătățirea legislației contravenționale, **venim cu următoarele propuneri:**

1. Pentru a legifera răspunderea contravențională ca formă distinctă a răspunderii juridice, ca instituție juridică de bază a dreptului contravențional și a clarifica titlul capitolului II al CC al RM „Contravenția. Răspunderea contravențională”, propunem completarea legii contravenționale cu *art. 14<sup>1</sup> – „Răspunderea contravențională”*, care, în opinia noastră, ar putea avea următorul conținut:

**„Art. 14<sup>1</sup> Răspunderea contravențională**

**Răspunderea contravențională este reacția statului la comiterea cu vinovăție a unei fapte contravenționale prin aplicarea de către organul împuternicit**

**față de făptuitorul ei a constrângerii statale prevăzute de legea contravențională, în modul și în termenele stabilite de lege, în limitele sancțiunii contravenționale comise, precum și obligația contravenientului de a suporta sancțiunea aplicată”.**

2. În scopul sporirii eficacității răspunderii contravenționale ca modalitate a constrângerii statale în domeniul asigurării ordinii de drept, utilizării mecanismului juridic de curmare (stopare) a raporturilor juridice de conflict la faza începătoare, curmarea contravențiilor și prevenirea infracțiunilor, inclusiv în unitățile administrativ-teritoriale locale, considerăm necesare:

2.1. Modificarea conținutului alin. (1) și (2) din art. 16 CC al RM – „Răspunderea contravențională a persoanei fizice”. În acest scop, propunem ca acesta să aibă următorul conținut:

**„(1) Este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică responsabilă care, la momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 16 ani.**

**(2) Persoana fizică cu vârsta între 14 și 16 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru faptele prevăzute la art. 67 – „Încălcarea legislației privind întrunirile”, 69 – „Injuria”, 70 – „Calomnia”, 78 – „Vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale”, 85 – „Procurarea sau păstrarea ilegală de substanțe narcotice sau de alte substanțe psihotrope în cantități mici ori consumarea unor astfel de substanțe fără prescripția medicului”, 336 – „Nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept”, 354 – „Huliganism nu prea grav”, 355 – „Consumul de băuturi alcoolice în locuri publice și apariția în astfel de locuri în stare de ebrietate produse de alcool”, dacă în aceste cazuri ea a acționat cu discernământ”;**



2.2. Completarea capitolului III „Autoritățile competente să soluționeze cauzele contravenționale” din legea contravențională cu art. 399<sup>1</sup>, care va avea următorul conținut:

„Art. 399<sup>1</sup> **Competența primarului (municipiului, orașului, comunei, satului)**

(1) **Contravențiile prevăzute în art. 87, 88, 89, 91, 122, 129, 132, 157, 161, 178, 181, 182, 245, 316, 355, 356, 357, 359, 363 și 365 se examinează de către primărie potrivit competenței teritoriale.**

(2) **Este în drept să examineze contravenții și să aplice sancțiuni primarul localității.**

(3) **Contravențiile prevăzute în art. 78, 105, 109, 110, 123, 124, 167, 231, 232, 233, 236, 238, 242, 322, 326, 336, 337, 354, 358, 360, 361 și 362 se constată de către primărie potrivit competenței teritoriale.**

(4) **Este în drept să constate contravenții și să încheie procese-verbale primarul comunității.**

(5) **Procese-verbale cu privire la contravenții se remit spre examinare în fond instanței competente”.**

3. Pentru perfecționarea sistemului sancțiunilor contravenționale aplicate subiecților pasivi ai răspunderii contravenționale, eficientizarea aplicării constrângerii statale față de persoanele care au neglijat legea, considerăm utilă completarea art. 32 CC al RM – „Sancțiunea contravențională” – după cum urmează:

3.1. Alin. (2) se completează cu lit. i) cu următorul conținut: „i) **confiscarea obiectului care a constituit instrumentul comiterii sau obiectul nemijlocit al contravenției”;**

3.2. Alin. (3) va avea următorul conținut: „(3) **Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate și privarea de dreptul de a deține anumite funcții pot fi aplicate și ca sancțiuni complementare. Punctele de penalizare**

**și confiscarea obiectului care a constituit instrumentul comiterii sau a obiectului nemijlocit al contravenției se aplică numai ca sancțiuni complementare.”**

3.3. Alin. (5) se completează cu următorul text:

„c) **obligarea de a afișa și/sau de a difuza hotărârea de sancționare contravențională;**

d) **suspendarea activității agentului economic;**

e) **virarea la bugetul statului a unor sume egale cu valoarea impozitelor și a taxelor eschivate, precum și a altor plăți obligatorii la bugetul de stat, la bugetul local, la bugetul asigurărilor sociale de stat și în fondurile speciale;**

f) **închiderea contului bancar;**

g) **interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o anumită perioadă de timp;**

h) **interzicerea accesului la unele surse de finanțare pe o perioadă de timp;**

i) **confiscarea obiectului care a constituit instrumentul comiterii sau a obiectului nemijlocit al contravenției”;**

3.4. Alin. (6) va avea următorul conținut:

„(6) **Amenda și privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pot fi aplicate numai ca sancțiuni principale”.**

4. Dat fiind faptul că în prezent *munca neremunerată în folosul comunității*, ca sancțiune contravențională, se aplică insuficient din cauza lacunelor existente în redacția normei juridice respective, propunem modificarea art. 37 alin. (3) CC al RM – „Munca neremunerată în folosul comunității” – după cum urmează:

„(3) **Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește ca sancțiune alternativă arestului contravențional și poate fi aplicată numai persoanelor care acceptă să o execute.**

**În cazul în care consimțămîntul pentru aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității**

**lipsește, persoanei poate să i se aplice arestul contravențional.**

**Durata arestului contravențional se stabilește potrivit prevederilor alin. (6) din prezentul articol”.**

5. Pentru atenuarea răspunderii contravenționale a minorilor, protecția drepturilor lor, precum și excluderea aplicării față de ei a sancțiunii arestului contravențional, considerăm ca fiind rațională completarea art. 38 alin. (6) CC al RM – „Arest contravențional” – cu sintagma „precum și minorilor”. În consecință, norma indicată va avea următorul conținut:

„(6) **Arestul contravențional nu poate fi aplicat persoanelor declarate invalizi de gradul I și de gradul II, militarilor în termen, militarilor și efectivului atestat al organelor afacerilor interne, angajați pe bază de contract, femeilor gravide, femeilor care au copii cu vârsta de pînă la 8 ani, persoanei care este unicul întreținător al copilului cu vârsta de pînă la 16 ani, persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare, precum și minorilor”.**

6. În scopul realizării principiului individualizării răspunderii contravenționale și sancțiunii contravenționale, delimitării pericolului social al faptei contravenționale comise pentru prima dată de cea comisă în mod repetat după aplicarea față de autorul ei a sancțiunii contravenționale, asigurării corespunderii asprimii sancțiunii aplicate gradului de pericol social al faptei comise, considerăm oportune:

6.1. Completarea art. 336 CC al RM – „Nesubordonarea cu reavoință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept” – cu alin. (2), cu următorul conținut:

„(2) **Aceleași acțiuni (inacțiuni) săvârșite în mod repetat în decursul unui an după aplicarea sancțiunii contravenționale,**

**- se sancționează cu amendă**



de la 60 la 120 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 50 la 60 de ore, sau cu arest contravențional de la 10 la 20 zile”;

6.2. Completarea art. 354 CC al RM – „Huliganismul nu prea grav” cu alin. (2), cu următorul cuprins:

„(2) **Aceleași acțiuni săvârșite în mod repetat în decursul unui an după aplicarea sancțiunii contravenționale,**

- **se sancționează cu amendă de la 50 la 100 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore, sau cu arest contravențional de la 10 la 15 zile”.**

7. Considerăm statutul administrativ-juridic al subiectului activ al contravenției (mai apoi subiect pasiv al răspunderii contravenționale), (art. 384 CC al RM) ca fiind neadecvat scopului legii contravenționale (art. 2 CC al RM). Sarcina de reeducare a persoanei care a comis cu vinovăție o contravenție (art. 32 CC al RM), fără prezența ei în procedura de judecare (examinare) a cauzei contravenționale, fiind greu de realizat, considerăm rațională modificarea art. 437 alin. (1) – „Aducerea silită” – după cum urmează:

„(1) **Aducerea silită constă în conducerea forțată în fața instanței a persoanei trase la răspundere contravențională, a martorului sau a victimei care se eschivează de la prezentare”.**

8. Considerăm oportună introducerea în planurile de învățământ ale tuturor instituțiilor de învățământ cu profil juridic a **Dreptului contravențional ca disciplină de studiu.**

În conținutul tezei autoarea vine cu argumentări destul de convingătoare ale acestor concluzii și recomandări.

În atenția cititorilor revistei „Legea și viața”: invităm la o discuție științifico-practică toți reprezentanții doctrinei juridice naționale și, în primul

rînd, reprezentanții științelor dreptului administrativ, dreptului contravențional și dreptului penal, pe toți cei care sînt preocupați de activitatea privind combaterea infracționalității și contravenționalității.

### Referințe bibliografice

1. Baltag D. *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*. Chișinău: (F.E.-P. ”Tipogr. Centrală”), 2007, 440 p.

2. Baltag D. *Teoria generală a dreptului* (pentru uzul studenților). Chișinău: ULIM (F.E.-P. ”Tipogr. Centrală”), 2010, 536 p.

3. Corcenco A. *Răspunderea minorilor pentru săvîrșirea contravențiilor administrative*. Chișinău: Academia de Științe a Republicii Moldova, Institutul de Filosofie, Stat și Drept, 2005, 144 p.

4. Creangă I. *Curs de drept administrativ: pentru studenții fac. de drept*. Chișinău: „Epigraf”, 2003, 336 p.

5. Furdul S. *Dreptul contravențional*. Manual. Chișinău: Cartier Juridic, 2005, 248 p.

6. Furdul S. *Propunere privind introducerea cursului de instruire juridică „Drept contravențional”*. În: „Revista Națională de Drept”, martie, 2009, p. 30-31.

7. Guțuleac V. *Drept contravențional*. Chișinău: ULIM (Tipogr. ”Bons Offices”), 2006, 270 p.

8. Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Chișinău: S. n. („Tipografia Centrală”), 2009, 320 p.

9. Guțuleac V. *Coraportul convingerii și constrîngerii ca metode ale administrării de stat în domeniul asigurării ordinii și securității publice*. În: Analele ULIM. Drept. Vol. VI. Chișinău: ULIM, 2005, p.15-28.

10. Guțuleac V., Colotescu M. *Contravenționalitatea: unele date statistice și realități*. În: Revista „Legea și viața”, iunie, 2008, p. 4 – 8.

11. Guțuleac V., Boghin A. *Responsabilitatea și răspunderea juridică – metode de constrîngere în administrarea publică*. În: Revista „Legea și viața”, ianuarie, 2009, p. 13-16.

12. Guțuleac V., Zaharia Șt. *Com-*

*baterea contravenționalității – una din sarcinile prioritare ale organelor administrației publice locale*. În: Revista „Administrarea publică”, nr. 1 (61), ianuarie-martie, 2009, p. 84-95.

13. Guțu A. *Formele răspunderii juridice*. În: Revista Națională de Drept, aprilie, 2006, p. 79-85

14. Orlov M. *Răspunderea în dreptul administrativ. Aspect teoretic*. Chișinău, 1997, 117 p.

15. Orlov M. *Drept administrativ*. Chișinău: Epigraf, 2001, 216 p.

16. Orlov M., Belecciu Șt. *Drept administrativ (pentru uzul studenților)*. Chișinău: „Elena-V.I.”, 2005, 270 p.

17. Rădulescu S. *Sociologia problemelor sociale ale vîrstelor*. București: Lumina Lex, 2001, 438 p.

18. Sociologie juridică: *Îndrumar teoretic și practic*: Banciu D., Guțu V.I. Gh., Vlăduț I., Guțu D. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2004, 176 p.

19. Гуцуляк В. И. *Административно-деликтные взыскания как мера государственного принуждения*. В журнале «Закон и жизнь», декабрь, 2008, p. 4 - 8.

20. Гуцуляк В. И., Люрдинский Р. *Деликventность как социальная и юридическая категория. Ее качественные и количественные характеристики*. În: Studii Juridice Universitare. Chișinău: ICDPDO, ULIM, nr. 1-2, 2009, p. 28-38.





## METODA CORELĂRII CRIMINOLOGICE UNICARACTERIALE DE PROGNOZARE CRIMINOLOGICĂ

Octavian BEJAN,  
doctor în drept, prorector pentru știință și relații interuniversitare al  
Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată

### RÉSUMÉ

Nous avons proposé en 2009 une nouvelle méthode de prévision criminologique, dans notre dictionnaire de criminologie – la méthode de corrélation criminologique uni-caractérielle. Dans cet article, nous proposons une caractérisation plus élaborée pour cette méthode empirique de prévision criminologique, inclusivement les règles d'application.

Cu ocazia publicării dicționarului nostru de criminologie, am propus o nouă metodă de prognozare criminologică – metoda *corelării unicaracteriale* [1].

Aplicarea acestei metode de prognozare criminologică în activitatea noastră practică de criminolog a favorizat dezvoltarea cunoștințelor privitoare la ea, rezultate pe care le prezentăm în acest articol.

În viziunea noastră, **metoda corelării unicaracteriale de prognozare criminologică** constă în *examinarea realității sub aspectul relevării factorilor determinanți, interni și externi, cunoscuți ai criminalității și activității anticrimă care tocmai și-au început acțiunea, sînt pe punctul de a acționa sau a căror constituire este foarte probabilă, și determinarea stării viitoare a criminalității și activității anticrimă, reieșind din modul de influențare specific acestor factori.*

La temelia metodei corelării unicaracteriale stă faptul că între unele fenomene și criminalitate sau activitatea anticrimă există legături de determinare necesare și că influența unui singur fenomen asupra stării criminalității sau activității anticrimă poate fi semnificativă [2].

Prin urmare, această metodă încearcă să prevadă evoluția criminalității, plecînd de la o relație de necesitate ce caracterizează fenomenul supus prognozării, a cărei prezență sau probabilitate o atestă. De exemplu, în cadrul activității de analiză sau cercetare criminologică se observă un exod masiv al populației în străinătate la muncă neoficială; deoarece

se cunoaște că asemenea procese migraționiste constituie un mediu favorabil criminalității organizate, din cele două premise se trage concluzia cu caracter predictiv că se va produce o intensificare a traficului de ființe umane.

M. Bunge consideră că „teoria poate prezice în măsura în care ea poate descrie și explica” [3]. Se impune o precizare esențială în aceasă privință. Criminologul nu poate elabora prognoze criminologice probabile sau certe, ci numai posibile (cele mai puțin precise dintre prognozele criminologice) în temeiul cunoștințelor descriptive. Bunăoară, criminologul a constatat prin observare că în societate se săvîrșesc crime de violență. El poate presupune că în viitor aceste manifestări criminale se vor repeta, dar nu poate exprima probabilitatea sau certitudinea lor, în lipsa unor explicații. Numai explicația, adică cunoașterea factorilor determinanți dă criminologului posibilitatea verificării prezenței și puterii lor de acțiune în raport cu acțiunea altor factori determinanți ai crimelor de violență. De aceea, cunoștințele descriptive joacă în prezent un rol periferic în prognozarea criminologică, dat fiind nivelul actual de dezvoltare a cunoștințelor criminologice, la ele recurgîndu-se exclusiv în cazul lipsei cunoștințelor explicative.

Aplicarea metodei corelării unicaracteriale parcurge trei etape principale:

(1) se efectuează o analiză a proceselor actuale, ținînd cont de obiectul prognozării (criminalitatea în general, caracterul ei sau un anumit tip de criminalitate, activitatea

anticrimă etc.); este vorba în primul rînd de procesele sociale;

(2) se stabilește caracterul relațiilor dintre procesele relevate (sociale și naturale) și criminalitate sau activitatea anticrimă;

(3) se estimează starea viitoare a criminalității sau a activității anticrimă, în funcție de relația constatată între procesele existente și criminalitate sau activitatea anticrimă, altfel spus, în funcție de modul de influențare a criminalității sau activității anticrimă de către factorul determinant relevat (în exemplul nostru, intensitatea proceselor migraționiste și caracterul clandestin al muncii în străinătate).

Relația de necesitate poate fi atît cauzală, cît și condițională, important este a verifica absența unor factori susceptibili a-i stopa acțiunea. Pot fi întreprinse și analize complexe, care să furnizeze prognoze criminologice formulate în temeiul rezultatului relevării și analizei interacțiunii unei serii de factori determinanți. O asemenea prognoză criminologică oferă o caracterizare multilaterală a evoluției probabile a criminalității.

Prognozarea criminologică prin metoda corelării unicaracteriale poate fi efectuată atît în temeiul unui fenomen existent, cît și a unui fenomen inexistent, dar a cărui probabilitate de manifestare se caracterizează printr-o probabilitate considerabilă. În acest ultim caz, este necesară demonstrarea, teoretică sau empirică, a probabilității de manifestare a fenomenului preexistent celui care constituie bază de prognozare. Este vorba despre prognozări în lanț, din-



tre care ultima trebuie să aparțină criminologului-practician, iar cele precedente pot aparține unor colegi sau altor specialiști (economisti, sociologi, politologi, futurologi etc.).

Realizarea unei prognoze criminologice prin metoda corelării unicaracteriale necesită o bună cunoaștere a fenomenului supus prognozei și a proceselor din societate și natură. De aceea, cu cât vor fi mai vaste cunoștințele criminologului despre factorii determinanți ai criminalității și ai activității anticrimă, cu atât efectuarea prognozelor criminologice prin metoda corelării unicaracteriale va fi mai fecundă. Este recomandabilă deci lărgirea permanentă a cunoștințelor sale criminologice de către criminologul-analitician.

Metoda corelării unicaracteriale are următoarele virtuți:

(1) este ușor aplicabilă în contextul unor schimbări rapide ale situației;

(2) permite supunerea unei game largi de aspecte prognozei;

(3) ia în considerație un număr extins de factori determinanți;

(4) indică factorii determinanți care influențează criminalitatea sau activitatea anticrimă, ceea ce permite elaborarea sau aplicarea unor măsuri orientate anume spre acești factori determinanți;

(5) necesită o metodologie de aplicare simplă și clară.

Slăbiciunile metodei corelării unicaracteriale:

(1) nu permite, deocamdată, o prognoză criminologică continuă;

(2) necesită, în unele situații, mai multe resurse, în comparație cu alte metode de prognoză criminologică (de exemplu, extrapolarea sau estimarea experților).

Metoda corelării criminologice unicaracteriale se deosebește de metoda construcției criminologice abstracte prin faptul că prima se referă la o relație de determinare *cunoscută* anterior dintre un fenomen și criminalitate sau activitatea anticrimă, iar ultima privește o relație de determinare *necunoscută* anterior dintre un fenomen și criminalitate

sau activitatea anticrimă. De asemenea, în timp ce metoda construcției criminologice abstracte este teoretică, metoda corelării criminologice unicaracteriale este empirică.

Cu ajutorul metodei corelării criminologice unicaracteriale poate fi prognozată atât evoluția criminalității, cât și a altor fenomene de interes criminologic, precum activitatea criminologică, cercetarea criminologică, activitatea de prevenire și contracarare a criminalității etc.

Este de precizat că metoda corelării criminologice unicaracteriale este aplicabilă nu numai la prognozarea criminalității reale, ci și a celei înregistrate, după cum rezultă din cercetările noastre empirice, efectuate prin metoda experimentului. Aplicarea corectă a metodei corelării unicaracteriale în prognozarea criminologică presupune respectarea următoarelor reguli fundamentale:

- indicarea fenomenelor între care există o relație de determinare,
- stabilirea existenței unei relații necesare *verificate* între aceste fenomene,

- indicarea efectului necesar al relației de determinare dintre fenomenele respective.

Prognozele criminologice elaborate prin metoda corelării unicaracteriale pot fi atât calitative, cât și cantitative.

Presupunem că metoda corelării criminologice unicaracteriale poate fi aplicată prin diverse tehnici și procedee. Noi am elaborat trei tehnici de aplicare a metodei corelării criminologice unicaracteriale:

(a) tehnica plecării de la procesele sociale și naturale spre factorii determinanți ai criminalității și activității anticrimă anticrimă,

(b) tehnica plecării de la factorii determinanți ai criminalității și activității anticrimă spre procesele sociale și naturale,

(c) tehnica previziunii duble.

Potrivit experienței noastre practice, în cazul elaborării prognozei criminologice prin metoda corelării unicaracteriale, este recomandabilă includerea următoarelor elemente

în raportul de prognoză criminologică:

- autorul prognozei criminologice,
- perioada de realizare a prognozei criminologice,
- obiectul prognozei criminologice,
- metoda de prognoză criminologică,
- prognoza criminologică,
- relația de necesitate care stă la temelia prognozei criminologice,
- confirmarea caracterului real sau probabil al relației de necesitate (factorului determinant).

În funcție de diverse circumstanțe, în raportul de prognoză criminologică pot fi introduse și următoarele elemente:

- orizontul prognozei criminologice,
- reprezentarea grafică a prognozei criminologice,
- gradul de probabilitate al prognozei criminologice,
- recomandări întemeiate pe prognoza criminologică.

Rămâne de precizat că aplicabilitatea și utilitatea practică deosebită a metodei corelării unicaracteriale de prognoză criminologică a fost confirmată de folosirea ei repetată în activitatea noastră criminologică practică atât în Republica Moldova, cât și în Canada.

### Referințe bibliografice

1. O. Bejan. *Dicționar de criminologie*. Chișinău, 2009.
2. Vezi mai multe privitor la acest aspect în lucrările: O. Bejan. *Explicație criminologică a comportamentului criminal*. Chișinău, 2009; O. Bejan. *Considerații privind utilizarea categoriei necesității și întimplării în cunoașterea criminologică și prevenirea criminalității*. În: *Legea și viața*, nr. 9, 2011; В. Бужор. *О сущности преступности*. Кишинэу: Editura „Liceum”, 1998; Кудрявцев В.Н. *Причинность в криминологии*. Москва: Издательство «Юридическая литература», 1968.
3. М. Бунге. *Причинность* (перевод с английского). Москва, 1962, p. 348, citat după Г.А. Аванесов. *Криминология: прогнозика, управление*. Горьковская высшая школа МВД СССР, Горький, 1975, p. 252.



## CONSIDERAȚII ISTORIOGRAFICE PRIVIND APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA DOMENIULUI CERCETĂRII CRIMINALISTICE A DOCUMENTELOR

Gheorghe GOLUBENCO,  
doctor în drept, conferențiar universitar  
Ion VACARU,  
doctorand

### ABSTRACT

In the present article the authors tackle the history of appearance and development of one of the main branches of the forensic technique – the forensic research of documents. They bring arguments in favor of the idea that the sources of this domain are related to the spread of writing and written documents, to the history of crime and implicitly to the attempts to forge these acts as well as to the history of probative law, all of which being, ultimately determined by the material life conditions of the society. Currently the forensic research of documents (documentology), having been developed along the centuries from the most primitive calligraphic handwriting has got to become an extremely complex and diverse theoretical and practical field with uncontested practical results, the authenticity of which is ensured by a solid scientific foundation and the newest methods and modern technologies.

### REZUMAT

Autorii abordează istoria apariției și dezvoltării unei subramuri însemnate a tehnicii criminalistice – cercetarea criminalistică a documentelor. Se argumentează ideea că sorginea acestui domeniu este legată de răspîndirea scrisului și a actelor scrise, de istoria infraționalității și a încercărilor de a falsifica aceste acte, precum și de istoria dreptului probator, toate acestea fiind, în cele din urmă, determinate de condițiile materiale de viață a societății. Actualmente, cercetarea criminalistică a documentelor (documentologia), dezvoltîndu-se de-a lungul veacurilor de la cele mai primitive confruntări caligrafice ale scrisului a ajuns să devină un domeniu teoretic și practic extrem de complex și diversificat cu rezultate practice netăgăduite, autenticitatea cărora este asigurată de un fundament științific solid și de cele mai noi metode și tehnologii contemporane.

**D**ocumentele reprezintă un capitol important în istoria de milenii a omenirii. Problematika cercetării lor, care însumează un volum imens de cunoștințe în structura tehnicii criminalistice, ține de subramura examinării documentelor (documentologia), a cărei istorie, fiind legată de răspîndirea scrisului și a actelor scrise, de istoria infraționalității și istoria dreptului probator, a fost determinată de condițiile de dezvoltare a societății. Pornind de la aceasta, expertiza documentelor poate fi considerată una dintre cele mai „vîrstnice” ramuri ale tehnicii criminalistice. Geneza ei coboară în Antichitate, primele experiențe fiind atestate în perioada Romei Antice. Dacă în vremurile străvechi relațiile juridice din Roma se certificau doar prin depozițiile martorilor, mai tîrziu, pe lîngă acest gen de probe, apar și se răspîndesc tot mai pe larg documentele scri-

se, inclusiv testamentele („tabulae testamentum”), certificate prin proceduri mai complicate (aplicarea impresiunilor a șapte ștampile: a testamentarului, a cinci martori și a cantaragiului) [1, p. 27].

Odată cu dezvoltarea comerțului și răspîndirea documentației juridice, în Roma au sporit cazurile de falsificare a documentelor. În sec. I î.Hr., dictatorul Sulla, pentru protejarea de fals a testamentelor și a altor documente scrise, a emis o lege specială – așa-numita *lege a lui Corneliu* („lex Cornelia de falsis”). Potrivit acestei legi, atît pentru alcătuirea testamentului contrafăcut ori aplicarea ștampilelor autentice pe testamentul fals, cît și pentru alterarea testamentului (adăugire sau înlăturare de text), ascunderea testamentului autentic ș.a. se aplicau diverse pedepse.

Alte referiri la acest gen de expertiză se întîlnesc în timpul lui Justinian, respectiv în novelele 49

și 73 din anul 529 e.n. [2, p. 24], publicate după ieșirea *Codului lui Justinian* din 529. În această perioadă, litigiile judiciare privind autenticitatea documentelor devenise fapt obișnuit în Imperiul Roman, de unde și atenția legiuitorului asupra acestui fenomen. În particular, novela 49 (Nov. XLIX. „De reis, qui appellationem interponunt”) subliniază pericolul legat de sporirea cazurilor de fals în documente, se aduc unele considerente privind factorii ce influențează modificarea scrisului, se pronunță sceptic asupra valorii probante a expertizei grafice și stabilește anumite exigențe față de mostrele de comparație.

Novela 73 (Nov. LXXIII „Quo modo instrumentis”) face referire la persoanele ce realizează expertiza, statuînd ca acestea să fie supuse jurămîntului. În calitate de mostre pentru comparație se prevede a fi folosite doar documentele publice, iar dintre cele private – doar cele



ce au fost prezentate în instanță de partea adversă și care sînt păstrate în arhive publice.

Un imbold semnificativ răs-pîndirii expertizei documentelor i-a fost dat în sec. al XVI-lea în Franța, cînd numărul falsurilor de documente a crescut amenințător, ajungînd pînă la contrafacerea semnăturii regelui Carol al IX-lea în 1569. A sporit și numărul persoanelor care se specializau în probleme de expertiză a documentelor. În această calitate evoluau mai cu seamă diaconii, profesorii de caligrafie (caligrafii – din l. greacă: “callos” – *frumos* și “grapho” – *a scrie*, adică persoanele care posedă arta de a scrie frumos). Se credea că manipularea permanentă a manuscriselor dezvoltă la persoanele respective spiritul de observație, obișnuința de a diferenția scrisurile. Acești strămoși ai experților grafici contemporani se sprijineau doar pe experiența personală și pe ideile subiective în procesul confruntării scrisurilor și formulării concluziilor, de unde și prezența multor erori, chiar abuzuri, întrucît nu se putea încă opera cu date și metode strict științifice.

În anul 1570 specialiștii în cauză s-au asociat într-o corporație numită „Comunitatea caligrafi experți verifcatori” (“Comunauté d’écrivains experts vérificateurs”) [3, p.17]. În Franța, Italia se publică primele lucrări consacrate cercetării grafice a scrisului. Spre exemplu, în 1604, F. Demelle publică cartea intitulată „Sfaturi cum să recunoaștem manuscrisele false și să comparăm înscrisurile și semnăturile pentru a observa orice fals; cum să depistăm și să decodificăm înscrisurile tainice și criptate”, aceasta fiind prima lucrare tipărită, consacrată expres examinării documentelor, aici compararea scrisurilor bazîndu-se doar pe examinarea formei semnelor grafice. O altă lucrare semnată în 1665 de către unul dintre membrii Corporației amintite, J. Rave-

neau, „Tratat privind examinarea falsului în înscrisuri” („Traite des inscriptions en faux”), abordează problematica colectării mostrelor de comparație, modalitățile de falsificare în înscrisuri și indicii acestor falsuri, procedeele de stabilire a vechimii documentului, problema adăugirilor și înlăturărilor de text etc. – aspecte care prezintă interes și astăzi.

În sec. XVII-XVIII, în Franța, au fost publicate și alte lucrări cu privire la importanța expertizei scrisului în procesele judiciare, însă o bună parte dintre autori au exprimat neîncredere și au criticat acest gen de probă, de aceea în 1792 Comunitatea caligrafilor experți verifcatori a fost lichidată, iar în locul ei a fost creată “Academia scrisului”, care avea alte direcții de activitate, cu expertiza propriu-zisă a scrisului ocupîndu-se persoane de diverse profesii.

Cu trecerea anilor, cercetarea caligrafică a manuscriselor s-a succedat cu grafologia –orientare în grafoscopie ce avea ca obiectiv stabilirea caracterului omului după scris. Această teorie avea la bază legăturile corelative dintre anumite trăsături ale caracterului scriptorului cu o formă sau alta a literei, înălțimea, lățimea sau înclinația scrisului și cu alte detalii ale grafismelor. Prima carte despre grafologie a fost lucrarea italianului C. Baldi (1550-1637) “Cum să recunoaștem numai după scris natura și însușirile scriptorului”, publicată în 1622.

Fondator al grafologiei este considerat J. Michon (1806-1881), căruia îi aparține însăși denumirea “grafologie”. La sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, în Germania, Franța, Italia au fost publicate un șir de cărți în care se afirma posibilitatea de a stabili după scris și aspectul exterior al omului. În Rusia se publică lucrarea lui I. Morgheștern cu titlul “Psihografologie”, în care autorul argumentează determinarea după scris a universului lăuntric al in-

dividului. La acest compartiment și-a adus aportul și cercetătorul C. Lumbroso (1836-1909), devenit cunoscut după lucrarea sa „L’uomo delinquente”, consacrată teoriei „criminalului înnăscut”, care tipărește în 1895 la Bologna cartea „Grafologie”, ideea centrală fiind afirmația că procesul de scriere este o funcție firească a organismului uman și că scrisul prezintă „oglin-da personalității” ce reflectă însușirile josnice, „naturale” ale omului. De fapt, după cum menționează profesorul R. Belkin, aceasta era aceeași concepție a „criminalului înnăscut”, așezată pe solul expertizei [4, p. 3].

Este de menționat că și cunoșcuții pionieri ai criminalisticii R.A. Reiss, A. Bertillon, S. Ottolenghi, Ed. Locard la fel au făcut încercări să se afirme în ramura cercetării scrisului și a documentelor, însă metodele propuse de către acești savanți (grafometrică, descriptivă ș.a.) nu au avut o fundamentare științifică destul de solidă, de unde și utilitatea lor practică nesemnificativă.

Trebuie subliniat faptul că atît în etapa incipientă, cît și mai tîrziu, în epoca sovietică, grafologia a întîmpinat rezistență și critică întemeiată. Concluziile grafologilor de multe ori nu se adevereau în practică. Ele erau slab argumentate, intuitive, abstracte.

Cu toate acestea, în opinia noastră, această orientare are raționamentele sale, idei productive ce se sprijină pe o bază empirică acumulată de-a lungul secolelor. Tot ceea ce se propaga de către psihografo- logi nici pe departe nu ține de sfera invențiilor fanteziste. Există totuși legături corelative între caracteristicile scrisului și caracteristicile psihologice ale scriptorului, fapt confirmat de știința contemporană [5, p. 389-390]. Deci, grafologia astăzi există și se dezvoltă pe bază unor fundamente solide, validate theoretic și aprobate în practică, de aceea profesorul R. Belkin are dreptate



atunci cînd scrie: "Grafoscopiștii s-au convins că ar fi o eroare a se respinge din "start" tot ce a acumulat grafologia și psihografologia, că în aceste ramuri există ceva ce poate fi folosit și se folosește cu succes în expertiza grafică" [6, p. 8].

De notat că interpretarea științifică a mecanismului formării scrisului a devenit posibilă doar în rezultatul descoperirilor realizate de către I.P. Pavlov și I.M. Secenov la sfîrșitul sec. al XIX-lea. Se are în vedere principiul creării legăturilor temporale de la nivelul scoarței cerebrale, ce stau la baza așa-numitului „stereotip dinamic”. Acest fenomen se formează în rezultatul instruirii și perfecționării deprinderilor de a scrie, cu însușirea cărora se reduce consumul de energie nervoasă necesară îndeplinirii anumitor activități, inclusiv a celor legate de scriere. Acest domeniu folosește din plin cunoștințele psihologiei, fiziologiei, geneticii, matematicii și altor ramuri ale cunoașterii umane.

A doua jumătate a sec. al XIX-lea, dar mai cu seamă sec. al XX-lea a fost marcat de dezvoltarea vertiginosă a progresului tehnico-științific, în a cărui rezultat au apărut noi materiale, mijloace și metode de fixare a informației. Alături de cercetarea scrisului se efectuau și examinări ale materialelor și rechizitelor documentelor – impresiuni de ștampile, sigilii, materiale de scriere etc. Profesorul Terziev N.V. a numit această orientare în cercetarea criminalistică a documentelor *expertiză tehnică a documentelor* [1, p. 23].

O contribuție însemnată în această direcție a adus-o și E.F. Burinski (1849-1912), unul dintre întemeietorii fotografiei judiciare de examinare a documentelor, în particular a metodei separatoare de culori și de sporire a contrastului, care a făcut posibile citirea textelor invizibile, restabilirea documentelor. Esența metodei constă în fotografierea de mai multe ori a aceluiași document și obținerea multiplelor negative.

Ulterior acestea erau suprapuse unul peste altul, obținându-se o imagine „cumulativă” de un contrast sporit, în funcție de numărul negativelor. Aplicînd această metodă, el a reușit să descifreze conținutul unor pergamente provenite din perioada domniei cnezului rus Dmitri Donskoi, descoperite în anul 1843 în timpul reparațiilor la Kremlinul din Moscova.

Laboratorul de fotografie judiciară din Sankt Petersburg, creat încă în anul 1889 de către acest pionier al criminalisticii ruse, a servit ca prototip la formarea primelor unități de expertiză din Europa de Est (Kiev, Odessa, Moscova în anii 1913-1914), extinse ca număr și transformate în institute de cercetări științifice în anii '20-30 ai sec. al XX-lea în fosta URSS. Bilanțul activității fructuoase în ramura expertizei a fost încununat de publicarea, în anul 1903, a uneia dintre primele lucrări criminalistice originale din Rusia – „Expertiza judiciară a documentelor, efectuarea și utilizarea ei”. E.F. Burinski formulează în această lucrare unul dintre principiile de bază ale dezvoltării criminalisticii – transformarea creativă și adaptarea constructivă a realizărilor altor științe la necesitățile actului de justiție.

Ultimele decenii ale sec. al XX-lea s-au scurs sub semnul dezvoltării impetuoase a acestei ramuri a tehnicii criminalistice, dînd naștere unor noi subramuri, precum expertiza autorului spiritual al textului, stabilirea portretului psihologic al autorului textului litigios, cercetarea documentelor acustice (fonoscopia) ș.a.

Cele enunțate mai sus ne permit să conchidem că cercetarea criminalistică a documentelor (documentologia), dezvoltîndu-se de-a lungul veacurilor de la cele mai primitive confruntări caligrafice ale scrisului, a ajuns astăzi să devină un domeniu teoretic și practic extrem de complex și diversificat, cu rezultate practice ne-

tăgăduite, a căror autenticitate este asigurată de un fundament științific solid și de cele mai noi metode și tehnologii.

### Referințe bibliografice

1. Терзиев Н.В., Эйсман А.А. *Введение в криминалистическое исследование документов*. Москва: Издательство Академии Архитектуры СССР. 1949, 124 с.
2. Stancu E. *Tratat de Criminalistică*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Universul juridic. 2002, 703 p.
3. Cîrjan L. *Tratat de criminalistică*. București: PINGUIN BOOK, 2005, 828 p.
4. Аверьянова Т., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. *Криминалистика. Учебник для вузов*. Под ред. профессора Р.С. Белкина. Москва: Издательская группа НОРМА – ИНФРА. 1999, 971 с.
5. Россинская Е. Р. *Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе*. Москва: Норма. 2006, 655 с.
6. Белкин Р.С. *Пути развития криминалистики по идеям Е.Ф. Буринского. Е.Ф. Буринский и современная криминалистика*. Ижевск. 2000, 214 с.



## DOMENIUL DE APLICARE A MANDATULUI APARENT

**Viorel STEGĂRESCU,**  
**doctor în drept**  
**Tudor PAȘCANEANU,**  
**doctor în drept**

### RÉSUMÉ

Il existe une règle de droit privé selon laquelle les tiers ne peuvent se retourner contre le mandant que si le mandataire a agi dans la limite de ses pouvoirs. Dans le cas d'un mandat apparent, les tiers peuvent gagner contre un mandat présumé même si «le mandataire» n'a pas eu des pouvoirs pour conclure des actes juridiques. La gravité du fait, qu'une personne peut être engagé sans son consentement, nous oblige d'étudier de près les situations dans lesquelles s'applique le mandat apparent.

### REZUMAT

În temeiul unui principiu de drept privat, terții pot să angajeze răspunderea mandantului numai dacă mandatarul a acționat în limitele puterilor sale. În cazul mandatului aparent terții pot să câștige împotriva unui presupus mandant chiar dacă „mandatarul” nu a avut puteri să încheie acte juridice. Gravitatea faptului că o persoană poate fi angajată în lipsa consimțământului său ne îndeamnă să studiem îndeaproape situațiile în care se aplică mandatul aparent.

În studiile noastre anterioare am arătat că pentru aplicarea mandatului aparent este necesar ca terții contractanți să creadă în mod legitim că cel cu care tratează a fost investit de presupusul mandant să încheie acte juridice în numele și pe seama acestuia din urmă. În continuare vom analiza situațiile în care terții de bună-credință, victime ale unor cazuri de fraudă, se pot prevala de instituția mandatului aparent, pentru a-și proteja interesele sale.

Ipotezele întâlnite în practica judecătorească, în care s-a aplicat mandatul aparent, pot fi împărțite în două categorii: (A) mandatarul aparent depășește limitele puterilor atribuite de mandant, (B) mandatarul aparent încheie acte juridice în lipsa oricăror puteri de reprezentare. În acest din urmă caz, trebuie să facem distincție după cum: a) între presupusul mandant și mandatarul aparent au existat anterior raporturi juridice specifice contractului de mandat și b) între presupusul mandant și mandatarul aparent nu a fost încheiat nici un contract de mandat.

**A) Mandatarul aparent depășește limitele puterilor atribuite de mandant**

Comercianții desfășoară activitatea lor, în majoritatea cazurilor, prin intermediul unor mandatar: a

persoanelor investite cu atribuții să conducă o întreprindere comercială, să încheie o afacere comercială sau să perfecteze o singură tranzacție. Nu este mai puțin adevărat că necomercianții (persoane fizice sau juridice) apelează la instituția reprezentării, fie din cauza faptului că aceștia nu pot să-și exteriorizeze voința printr-o altă modalitate, fie din rațiuni de ordin practic sau fiziologic nu pot personal să încheie acte juridice.

Este necesar ca orice mandatar să țină seama de unele principii atunci când perfectează acte juridice în numele și pe seama mandantului.

*Mandatarii persoanelor juridice*, potrivit dispozițiilor art. 124 C. civ. moldovenesc, art. 73 alin. 3 din Legea nr. 1134/1997 privind societățile pe acțiuni, art. 71, alin. 1, lit. a din Legea nr. 135/2007 privind societățile cu răspundere limitată, vor respecta, de regulă, principiul specialității capacității de folosință. Astfel, sînt valabile actele juridice ale administratorilor, directorilor sau funcționarilor persoanei juridice care sînt efectuate în vederea realizării scopului social sau al obiectului de activitate al societății. Depășirea acestor plafoane atrage sancțiunea nulității actului juridic. Persoana juridică nu poate fi ținută

să execute obligațiile care se nasc pentru ea dintr-un asemenea act, iar dacă a suferit vreun prejudiciu, poate să obțină despăgubiri din partea administratorului.

În cazul *mandatarilor persoanelor fizice*, mandantul poate fi ținut să îndeplinească obligațiile contractate de către mandatar în limitele puterilor acordate. El nu este obligat pentru ceea ce mandatarul a făcut cu nerespectarea împuternicirilor sale [1]

Principiile arătate mai sus nu au caracter absolut. Printre excepțiile care limitează aplicarea acestor reguli se numără și mandatul aparent.

**1. Mandatarul aparent încheie acte juridice, ignorînd limitele aduse puterilor sale**

Doctrina [2] și jurisprudența au aplicat în mod frecvent teoria mandatului aparent, în situația în care mandantul restrînge puterile mandatarului, fără să informeze terțele persoane. Limitele nepublicate ale puterilor convenționale produc efecte juridice între mandant și mandatarul său, dacă i-au fost comunicate. În acest caz, contractul de mandat încheiează pentru actele interzise de mandant. Totuși, prin omisiunea publicării îngrădirilor aduse contractului de mandat, mandantul creează o stare de aparență, în sensul că mandatarul posedă puterile atribuite inițial.



Această ipoteză este reglementată în art. L223-18 C. com. francez (societățile cu răspundere limitată), art. L225-56 alin. 2 (societățile anonime) art. L226-7 C. com. francez (societățile în comandită pe acțiuni), art. 124 alin. 3, art. 248 C. civil moldovenesc, art. 1914 C. civ. român. Potrivit acestor texte de lege, limitele secrete ale puterilor mandatarului sînt inopozabile terților, în afară de cazul în care mandantul probează că aceștia aveau cunoștința de ele la momentul perfectării actului juridic. Terțul contractant, care a determinat puterile mandatarului prin căi ordinare (a verificat procura), nu este obligat să cerceteze dacă mandantul a dat sau nu a dat instrucțiuni secrete.

Asociații societăților comerciale pot să îngrădească sau să condiționeze încheierea unor acte juridice de către administratorii săi. Limitele aduse în mod obișnuit puterilor reprezentanților societăților comerciale pot fi clasificate în trei categorii:

a) Se interzice administratorilor să încheie acte juridice de o anumită gravitate. De pildă, ei nu pot să vîndă sau să ipotecheze fondul de comerț, să împrumute sume de bani peste un anumit plafon.

b) Se interzice administratorilor să încheie acte juridice în lipsa unei autorizații din partea asociaților, consiliului de administrație, comitetului de direcție sau a celorlalți administratori. De pildă, printr-o hotărîre a adunării generale a acționarilor, se dispune că președintele consiliului de administrație nu poate să garanteze față de un creditor, în numele societății, executarea obligațiilor unui terț, decît în temeiul unei autorizații prealabile a consiliului de administrație.

c) Dacă există mai mulți administratori, se dispune în actele constitutive că aceștia vor lucra împreună sau sarcinile sînt repartizate între administratori, în funcție de competența lor. De pildă, comitetul de direcție al societății pe acțiuni poate cuprinde, pe lîngă administratorii aleși de adunarea generală, mai

mulți directori executivi, care pot fi investiți cu dreptul de a reprezenta societatea.

Instrucțiunea secretă dată unui agent comercial să nu cumpere pe credit nu afectează valabilitatea actelor juridice, făcute contrar acestei instrucțiuni, atunci cînd vînzările pe credit sînt operațiuni obișnuite pe piața unde acționează mandatarul [3].

## **2. Mandatarul aparent depășește limitele împuternicirii sale atunci cînd mandantul a eliberat o procură în alb sau cu conținut ambiguu și echivoc**

### **a) Procura în alb**

Procura este în alb atunci cînd mandantul nu indică obiectul împuternicirii sau nu arată terțul cu care mandatarul urmează să contracteze. În consecință, mandatarul poate să și atribuie puteri fanteziste sau să folosească acea procură de mai multe ori. În aceste ipoteze se creează o aparență invincibilă asupra puterilor mandatarului, fiindcă terții se încred într-o procură regulat întocmită. Totuși, instanțele de judecată vor aprecia, de la caz la caz, dacă procura invocată a fost sau nu a fost de natură să determine terțul contractant să creadă în mod legitim că mandatarul are puteri reale.

În jurisprudența franceză s-a reținut următoarea speță. Pîrîtul Bassot a împuternicit pe notarul Iansac să vîndă și să încaseze, în numele și pe seama lui, prețul unui imobil. În acest scop, Bassot a înmînat o procură în alb lui Iansac, în care acesta din urmă trebuia să introducă numele terțului care va achita prețul imobilului. Ulterior pîrîtul Bassot a vîndut el însuși imobilul și a primit plata direct de la cumpărător, însă a omis să retragă procura pe care a dat-o lui Iansac. Doi ani mai tîrziu, notarul a abuzat de puterile acordate și a obținut printr-o plată fictivă suma de 6.000 Franci de la reclamantul Garnier. Mandatarul și-a însușit această sumă, după care a devenit insolubil.

Curtea de Casație franceză a dispus că prejudiciul suferit de Garnier a fost cauzat prin neglijența îngădu-

ită de Bassot și că acesta din urmă este responsabil către Garnier [4].

### **b) Procura cu conținut ambiguu și echivoc.**

Dacă mandantul redactează procura într-o manieră neglijentă, folosind termeni din care nu rezultă cu claritate și precizie puterile pe care vrea să le încredințeze mandatarului, va suporta consecințele acestei stări de incertitudine. Terții vor putea să creadă în mod legitim că:

1) mandatarul are puterile pe care mandantul i le acordă în mod obișnuit, dacă a încheiat în trecut, în mod regulat, tranzacții cu cel dintîi;

2) mandatarul are puterile care sînt atribuite, în mod obișnuit, persoanelor care se află în situația lui, cu alte cuvinte cele stabilite de uzanțele pieței sau profesiei pe care o exercită mandatarul.

Curtea de Apel din Constanța, într-o speță, a hotărît că: „Mandantul care nu a luminat îndeajuns pe terțele persoane asupra întinderii mandatului său, făcîndu-le să creadă, după aparență, că măsura ce s-a luat de mandatar este în limitele mandatului, rămîne răspunzător față de ele, cînd acesta a excedat puterile ce i s-au dat și întotdeauna îndoiala se interpretă contra mandantului” [5]. În speță, mandantul a investit printr-o procură mandatarul său, printre altele, cu „dreptul de a primi citațiuni”. Instanța de recurs a constatat că procura a fost redactată în termeni generali și a stabilit că dreptul de a primi citații presupune și pe acela de a lua la cunoștință termenul de judecată. În cele din urmă, instanța a considerat că procedura de citare a mandantului a fost îndeplinită în mod regulat.

Jurisprudența franceză, care a creat precedentul în această materie, a arătat că: „Prin excepție de la regula înscrisă în art. 1998 C. civ., mandantul poate, chiar în lipsa unei ratificări din partea sa, să fie ținut să execute angajamentele luate de mandatar peste limitele împuternicirii sale, dacă există echivoc în termenii procurii sau o altă circumstanță imputabilă deopotrivă man-



dantului, a fost, pentru terții care au tratat cu mandatarul, cauza directă a unei erori asupra naturii sau întinderii puterilor acestuia [6].”

B) **Mandatarul aparent încheie acte juridice pe seama unei persoane în lipsa oricăror puteri de reprezentare**

**1. Între presupusul mandante și mandatarul aparent au existat raporturi juridice specifice contractului de mandat**

Uneori un fost reprezentant continuă să acționeze pe seama unei persoane, deși raportul juridic de reprezentare a încetat. Dacă mandantul nu aduce la cunoștința terților faptul juridic al încetării contractului de mandat, aceștia se pot baza în mod legitim pe aparența că fostul reprezentant posedă încă puteri reale.

Codul civil francez reglementează în mod expres această ipoteză în art. 2005. Potrivit acestui articol, „Revocarea mandatului, notificată numai mandatarului, nu poate fi opusă terților care, în neștiință de aceasta, au contractat cu dînsul; în acest caz, mandantul are recurs contra mandatarului său”.

Mandantul poate revoca oricînd mandatul, chiar dacă este cu titlu oneros sau cu termen. Revocarea mandatului, notificată mandatarului, are ca efect încetarea contractului de mandat. Cu toate acestea, față de terți revocarea mandatului nu este opozabilă decît după ce a fost adusă la cunoștința lor. Pînă la notificarea revocării, mandantul răspunde față de terții de bună-credință pentru obligațiile asumate de mandatarul aparent [7].

Regula arătată mai sus este aplicată în dreptul francez în temeiul art. 2005 C. civ., iar în dreptul american – în baza unei practici judiciare constante [8].

Jurisprudența română a menținut actele juridice încheiate pe seama mandantului atunci cînd terții nu au fost informați despre încetarea contractului de mandat din cauza morții [9], punerii sub interdicție [10] sau incapacității mandantului [11], pre-

cum și atunci cînd a expirat durata contractului de mandat [12].

În dreptul francez, contractul de mandat continuă să producă efecte juridice față de terții care au tratat cu mandatarul aparent, dacă ei au ignorat moartea mandantului sau o altă cauză care desființează mandatul (art. 2008, art. 2009 C. civ. francez). În aceste condiții, terții pot să oblige moștenitorii mandantului să execute obligațiile asumate de mandatar.

**2. Între presupusul mandant și mandatarul aparent nu a fost încheiat nici un contract de mandat**

În situațiile examinate mai sus, mandatarul a fost inițial investit cu puteri reale și, ca o reminiscență a acestor puteri, s-a creat o aparență care nu este conformă realității. Dimpotrivă, în ipoteza pe care o cercetăm, mandatarul aparent niciodată nu a avut puteri de reprezentare, dar a lucrat în calitate de reprezentant în numele și pe seama unei persoane.

Teoria mandatului aparent se aplică, deși la origine nu a existat vreun contract de mandat sau contractul de mandat a fost lovit de nulitate absolută, atunci cînd:

a) **Mandatarul aparent prin comportamentul său determină terțe persoane să creadă în mod rezonabil că este împuternicit să acționeze pe seama unei alte persoane, iar presupusul mandante, cunoscînd această reprezentare, nu face nimic ca să-l oprească**

În dreptul francez s-a conturat în mod treptat regula că cel care permite unei persoane să apară față de terți ca fiind reprezentantul său este responsabil față de aceștia, deoarece prin inacțiunea sa a creat o aparență de realitate.

Jurisprudența franceză a aplicat această regulă atunci cînd presupusul mandante, în deplină cunoștință, a permis unui comerciant să facă comenzi în numele său și nu a luat măsuri pentru a înlătura echivocul în legătură cu calitatea comerciantului [13]; a stat în inacțiune față de comportamentul unui terț care în repetațe rînduri a făcut comenzi în numele său, pe care le-a preluat fără să adu-

că vreo obiecție [14]; nu a protestat împotriva deschiderii în numele său a unui cont bancar de către un asociat și a permis utilizarea acestui cont în interesul său [15]; a permis soțului să administreze imobilul închiriat, bun propriu (a încasat chiria, a dat chitanțe și a prelungit în mai multe rînduri contractul de închiriere) timp de 15 ani, fără să tăgăduiască în fața chiriașului existența unui contract de mandat [16].

Regula din dreptul francez, ilustrată prin exemplele aduse, este ridicată în dreptul american la nivelul unei norme juridice cu forță obligatorie pentru toate subiectele de drept.

Potrivit doctrinei și jurisprudenței americane, un terț poate să acționeze împotriva mandantului atunci cînd probează că mandatarul a fost investit cu una dintre următoarele categorii de putere: expresă, tacită, prin ratificare, incidentală, pentru cazuri de necesitate, aparentă și prin *estoppel* [17]. Puterea prin *estoppel* există atunci cînd o persoană, în lipsa împuternicirii, se prezintă față de terți în calitate de mandatar a unei alte persoane. Dacă presupusul mandant are cunoștința de această reprezentare și permite ca ea să continue fără să ia măsuri pentru a o împiedica, el nu poate să nege, în fața instanței, existența raportului juridic de mandat [18]. Este necesar ca terțul să acționeze cu bună-credință și să creadă în mod rezonabil că persoana cu care tratează este mandatarul presupusului mandant [19].

Jurisprudența americană a angajat răspunderea presupusului mandant și în situația în care acesta nu a știut despre reprezentarea făcută de mandatarul aparent, dar nu a luat măsuri pentru a împiedica un asemenea comportament.

Într-o speță, instanța de judecată a dispus: „conceptul nostru asupra dreptului modern este că proprietarul unui spațiu comercial, prin abandonarea obligațiilor sale, a permis unuia, care nu este mandatarul său, să acționeze în mod liber și să tranzacționeze afacerile sale cu un





cumpărător, aparența a fost de o asemenea manieră încât a determinat o persoană cu prudență și diligență ordinară să creadă că impostorul era în realitate mandatarul proprietarului, în asemenea circumstanțe dreptul nu permite proprietarului să susțină lipsa de putere a impostorului și astfel să evite răspunderea sa pentru pagubele importante cauzate cumpărătorului” [20].

#### b) *Beneficiarul contractului de franciză acționează în calitate de reprezentant aparent al francizorului*

Contractul de franciză are ca obiect acordarea de către un comerciant-producător, numit francizor, a dreptului de a vinde anumite bunuri sau de a presta anumite servicii și de a beneficia de un sistem de relații care cuprinde marca, renumele, *know-how*-ul și asistența unui alt comerciant numit beneficiar, în schimbul unui preț ce constă într-o sumă de bani inițială sau redevență periodică [21].

Beneficiarul este o persoană fizică sau juridică care acționează în mod independent în numele și pe seama sa. Prin încheierea contractului de franciză nu se stabilesc raporturi juridice de reprezentare între francizor și beneficiar. Cu toate acestea, răspunderea francizorului poate fi angajată în temeiul mandatului aparent față de clienții beneficiarului în situația în care autonomia acestuia din urmă nu a fost suficient de bine stabilită. În special atunci când documentele furnizate clienților tind să prezinte francizorul ca fiind adevăratul contractant, iar beneficiarul ca fiind reprezentantul său [22].

Aceeași orientare există în dreptul american. Francizorul nu este legat față de terți prin actele juridice încheiate de beneficiar. Totuși, francizorul poate fi obligat, dacă există împrejurări de fapt care determină terții să creadă că beneficiarul este reprezentantul său [23].

Jurisprudența americană refuză însă să aplice teoria mandatului aparent atunci când reclamantul

a cunoscut natura juridică reală a raportului dintre francizor și beneficiar [24].

#### Referințe bibliografice

1. În temeiul art. 2017 alin. 1 din Codul civil român, „Mandatarul nu poate să depășească limitele stabilite prin mandat”. Din interpretarea *per a contrario* a dispozițiilor art. 242 alin. 2, art. 249, alin. 1 din Codul civil moldovenesc rezultă că aceeași regulă se aplică în dreptul nostru.

2. Tr. Ionașcu, *Ideea de aparență și rolul său în dreptul civil modern*, București: Ed. cursurilor litografiate, 1943, p. 920 și urm.; M. Planiol, G. Ripert, *Traité pratique de droit civil français*, par A. Ronast, R. Savatier, J. Lepargneur, A. Besson, 2<sup>e</sup> édition, t. XI, Paris, 1954, p. 950; T. Bowers, J. P. Mallor, A. J. Barnes, M. J. Phillips, A. Longvardt, *Law of Commercial Transactions & Business Associations, Concepts and cases*, Chicago: Ed. IRWIN, 1995, p. 647.

3. Wheeler v. Mc Guire, Scroggins & Co., Curtea Supremă din statul Alabama (SUA), 1888, 86 Ala.398, L.R.A.808, prezentată de R. Steffen, *Cases on Agency-Partnership*, third edition, Ed. West Publishing Co., 1969, p. 317-310.

4. Cass. ch. civ., 29 déc. 1890, D.P. 1891.1.464, prezentată de H. P. de Vries, *Civil law and the Anglo-American lawyer*, New York: Ed. Oceana Publication, Inc., 1976, p. 372.

5. C. A. Constanța, dec. din 4 iunie 1915, în: „Dreptul”, nr. 54/1915, p. 430-432.

6. Cass. ch. civ., 30 déc. 1935, în „Recueil hebdomadaire de jurisprudence Dalloz”, 1936, p. 81. În acest sens C. A. Paris, 1<sup>re</sup> ch. civ., 11 janv. 1928, în: „Recueil hebdomadaire de jurisprudence Dalloz”, 1928, p. 279.

7. C. Cas., s. I, dec. nr. 523 din 7 septembrie 1898, în: „Buletinul deciziunilor Curții de Casație și Justiție”, vol. XXXVII, p. 1084-1086; Trib. Tutova, dec. din 17 martie 1909, în: „Dreptul”, nr. 15/1910, p. 121-123; C. Apel București, dec. din 1 octombrie 1921, în: „Dreptul”, nr. 17/1922, p. 134-136.

8. Courtney v. G. A. Linaker Co., Curtea Supremă din statul Arkansas (S.U.A.), 1927, 173.Ark. 777, 293 S.W.723, prezentată de R. Steffen, *Cases on Agency-Partnership*, third edition, Ed. West Publishing Co., 1969, p. 369 și urm.

9. C. Cas., s. I, dec. nr. 65 din 5 februarie 1897, în: „Buletinul deciziunilor Curții de Casație și Justiție”, vol. XXXVI, p.137-141; Trib. Roman, dec. din 13 iulie 1920, în: „Dreptul”, nr. 31/1921, p. 245-248.

10. C. Apel București, s. II, dec. nr. 192 din 25 august 1881, în: „Dreptul”, nr. 68/1881, p. 556 și urm.; C. Cas., s. I, dec. nr. 164 din 21 aprilie 1882, în: „Buletinul

deciziunilor Curții de Casație și Justiție”, vol. XXI, p. 425 și urm.

11. C. Cas., s. II, dec. nr. 544 din 9 decembrie 1924, în: „Dreptul”, nr. 32/1924, p. 262-264.

12. C. Apel Iași, s. II, dec. din 20 februarie 1914, în: „Dreptul”, nr. 49/1914, p. 388-340.

13. Cass. com., 7 juin 1971, în: „Revue trimestrielle de droit commercial”, nr. 3/1972, cu notă de J. Hemard, p. 678 și urm.

14. Cass. com., 15 mars 1984, în: „Revue trimestrielle de droit commercial” nr. 2/1985, cu notă de J. Hemard, B. Bouloc, p. 354.

15. C.A. Paris, 15<sup>e</sup> ch. B, 19 juin 1997, SCI Le Danet c/ Banque française intercontinentale, în: „Recueil Dalloz”, 1998, som. com., cu notă de J. Lemée, p. 138-140.

16. Cass. 3<sup>e</sup> ch. civ., 18 janv. 1977, în: „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 3/1977, cu notă de G. Cornu, p. 571.

17. D. Davidson, B. Knowles, L. Forsythe, R. Jespersen, *Business Law, Principles and cases*, fourth edition, Belmont: Wadworth Publishing Company, 1993, p. 671-678.

18. Esența mandatului prin *estoppel* a fost susținută, în perioada interbelică, și de doctrina română. S-a menționat că: „Dacă societatea, în mod intenționat, tolerează ca o persoană străină să contracteze în numele ei, prin acest fapt acea persoană capătă reprezentanța și societatea nu poate opune că persoana care a contractat nu avea calitatea de a o reprezenta” (I. N. Finișescu, *Curs de drept comercial*, v. I, București, 1929, p. 203).

19. City of Delta Junction v. Mack Trucks, Inc., 670 P.2d 1128 (Alaska, 1983), prezentată de A. L. Burt, H. F. Karla, *Business law and the legal environment*, third edition, Boston: Ed. Allyn and Bacon, 1989, p. 776-778.

20. Hoddeson v. Koos brothers, 47 Curtea Supremă a statului New Jersey, 224 135 A.2d 702, (1957) prezentată de H. I. Henn, *Teaching materials on agency, partnership and other business enterprises*, second edition, Ed. West Publishing Co., 1985, p. 60-65.

21. M. N. Costin, *Dictionar de drept internațional al afacerilor*, vol. I, București: Ed. „Lumina Lex”, 1996, p. 305.

22. Cass. com., 17 oct. 1995, Sté Une-Inter c/ Mme X..., în: „Recueil Dalloz”, 1997, som. com., p. 57.

23. Gizzi v. Texaco, Inc. 437 F.2d 308 (3d Cir.1971), prezentată de H. I. Henn, *Teaching materials on agency, partnership and other business enterprises*, second edition, Ed. West Publishing Co., 1985, p. 49-51.

24. Henry v. Taco Tia, Inc. (Co. App) 606 So2d 1376 (1992), prezentată de R. Anderson, I. Fox, D. Twomey, *Business law, The legal environment*, Ohio: Ed. International Thomson Publishing Company, 1996, p. 775.



## APRECIERI DE ESENȚĂ A PRINCIPIULUI CONSOLIDĂRII JUSTIȚIEI

Andrei NEGRU,  
doctor în drept, conferențiar universitar

### SUMMARY

The present study represents a theoretical and praxeological analysis, in terms of the quality of justice as a phenomenon. It aims to improve it to such an extent as to acquire a firm and unquestionable status of a consolidated justice. Taking into account the national juridical reality, we see the inability of the classical principles that characterize judges, the judiciary, and justice as a whole – the principles of independence, impartiality and integrity – to ensure by themselves the characteristics of quality and efficiency of justice. Thus, it is proposed for the first time to develop a complex process of consolidation of justice aimed to reach the desired end goal consisting of the identification of a hierarchical status of consolidated justice, as premise and purpose of the state of law. Considering the logical goal to consolidate justice as a principle, it is obvious the need to recognize it as a fundamental principle. And, as any true pillar of values in the activity and functioning of justice as a trichotomous element of the state power, it is indisputably necessary to find this principle of completeness in the normative-juridical content of the Supreme Law. This is an innovative proposal contained in the present study and the importance of this approach is explained through the impact of these legislative changes on the practical work of justice as a whole and of judges in particular. Special focus is also placed on the psychological load of the justice consolidation process, and in particular on the final status of consolidated justice, which is not only an index of the quality of justice and of the legal regulations in the field, but also one pertaining to the quality and efficiency of each judge. Thus, the current work includes a comprehensive and innovative analysis on the prerequisites that would allow for the identification and maintenance of the consolidated justice status, which, in its turn, is a fundamental and integrating pillar of justice as a phenomenon.

### REZUMAT

Studiul reprezintă o analiză teoretico-praxiologică, sub aspect calitativ, a justiției ca fenomen. Se urmărește perfecționarea acesteia în așa măsură, în orice formă de manifestare, încât să dobândească un statut ferm și indiscutabil de justiție consolidată. Ținând cont de realitatea juridică națională, observăm incapacitatea principiilor clasice ce caracterizează magistrații, autoritatea judecătorească, justiția ca entitate – principiile independenței, imparțialității și integrității – nu mai sînt capabile să asigure doar ele, în ansamblul lor, caracteristicile de calitate și eficiență a justiției. Astfel, în rezultatul unor ample observații și studii doctrinare și profesional-praxiologice, se propune în premieră sesizarea unui proces complex de consolidare a justiției întru garantarea scopului final dorit, și anume identificarea statutului ierarhizat de justiție consolidată, ca premisă și finalitate a unui stat de drept. Luînd în considerație destinația logică a consolidării justiției ca principiu, este evidentă necesitatea recunoașterii acestuia drept principiu fundamental, sub aspect valoric și calitativ, pentru celelalte principii. Și întrucît orice fundament valoric reprezintă un adevărat pilon în activitatea și funcționarea justiției ca element trihotomic al puterii statale, devine indiscutabilă necesitatea stringentă de a regăsi acest principiu cu caracter integrator în conținutul normativ-juridic al Legii Supreme. Aceasta este o propunere novatorie, cuprinsă în prezentul studiu, iar importanța unei asemenea abordări este explicată prin impactul acestor modificări de ordin legislativ asupra activității practice a justiției în ansamblu și a magistraților în parte. Un accent prioritar este pus și pe încărcătura psihologică a procesului de consolidare a justiției, dar mai ales pe statutul final de justiție consolidată, care ar fi nu doar un indice de calitate a justiției și a reglementărilor normative în domeniu, ci și unul de calitate și eficiență a activității fiecărui magistrat. Impactul justiției consolidate asupra formării și sporirii nivelului de cultură și conștiință juridică specific celor angajați să lupte pentru dreptate indubitabil va fi unul pozitiv. Mai mult, în lipsa acestui statut final, dobîndit de justiție în rezultatul procesului de consolidare, nu putem vorbi despre o autoritate judecătorească și un corp de magistrați conștienți juridic, incoruptibili, integri și imparțiali. În acest mod, lucrarea cuprinde o analiză complexă și novatorie a condițiilor și premiselor ce permit identificarea și menținerea statutului de justiție consolidată, care reprezintă, la rîndul său, un pilon fundamental și integrator al justiției ca fenomen.

**A**ctualitatea discuțiilor referitoare la fenomenul justiției contemporane ne determină să evaluăm sub aspect calitativ fenomenul consolidării justiției în condițiile unui regim democratic. Tendințele de transformare care persistă în realitatea juridică contemporană, radicalele modificări de structură socială identifică existența la origine a unei inechități sociale și, respectiv, ineficiența normelor juridice. Există

niște cauze de natură generică, ce ne impun să dăm o apreciere regimului politic contemporan și condițiilor de existență a unui sistem de norme juridice eficiente, capabile a determina natura, esența unui regim politic democratic în condițiile contemporanității. Evoluția tehnologiilor informaționale a generat o diminuare categorică a barierei juridico-psihologice și politice, care au existat între diferite enti-

tăți naționale. Fenomenul în cauză, la rîndul său, a oferit posibilitatea efectuării unei analize comparative a realității juridice naționale, în scopul depistării inechităților caracteristice diferitelor regimuri pseudodemocratice.

Indiferent de calitatea dreptului, influența acestuia rămîne minimă în situația incapacității instituționale de interpretare, aplicare și control asupra aplicării normelor juridice,



în tendința de identificare a unui spirit de echitate, caracteristic civilizației contemporane și determinat de sistemul de valori sociale ce o caracterizează. Capacitatea instituțională menționată ne impune să dăm aprecieri privind realizarea dreptului, accentuându-se dependența dintre societate și stat prin intermediul dreptului și al gradului lui de eficiență.

Această capacitate instituțională este caracterizată printr-o funcție fundamentală a statului – funcția jurisdicțională. Ansamblul instituțional menționat impune respectarea în procesul de activitate a anumitor standarde de calitate, caracteristice justiției și identificate prin intermediul principiilor justiției – *principiul independenței, principiul imparțialității și principiul integrității*. Aceste norme fundamentale, însă, la etapa contemporană de dezvoltare a societății, în condițiile statului de drept nu mai sunt suficiente pentru dezvoltarea capacității instituționale, organizaționale și funcționale a justiției.

Pentru existența unui regim democratic în condițiile contemporane este necesară viabilitatea unei justiții calitative și eficiente, atât sub aspect instituțional, cât și organizațional și funcțional. Primordiala condiție de identificare a acestor standarde de calitate specifice fenomenului justiției se manifestă prin permanenta tendință a puterii statale – și anume a legislativului și executivului – de a controla autoritatea judecătorească și, deci, justiția în ansamblu. O justiție controlată, dependentă și politizată reduce la minim valoarea statului de drept și a regimului contemporan democratic.

Baza normativ-juridică poate fi progresivă, poate corespunde celor mai avansate modele de reglementare juridică normativă a relațiilor sociale, însă un control latent al instanțelor și al instituțiilor justiției în procesul de interpretare cazuală a situațiilor concrete va genera ineficiența sistemului de drept și chiar

a sistemului juridic în ansamblu. Evident, în aceste condiții fenomenul statului de drept are un caracter formal și, cu certitudine, putem vorbi despre prezența unei dictaturi latente. Tendința de control al autorității judecătorești și al justiției în ansamblu este tot atât de veche ca și însăși autoritatea judecătorească. Fenomenul în cauză există, într-o formulă mai mult sau puțin accentuată, în orice stat contemporan. Prin urmare, trebuie instituite niște reguli care ar constitui un obstacol în procesul de instaurare a controlului asupra autorității judecătorești și asupra justiției. Mai exact, se solicită stabilirea unei reguli fundamentale, orientate spre asigurarea realizării principiilor generice ale justiției.

O trăsătură în aspect calitativ a justiției, în ipostaza de entitate organizațională și funcțională, poate fi identificată și garantată în condițiile societății contemporane, integrată în forma statului de drept. Această identitate calitativă a justiției poate fi integrată în limbajul din domeniul dreptului ca termen juridic, cu statut de principiu nou – *principiul consolidării justiției*. „Principiu, început, punct de pornire. Filosofia critică face distincții între noțiunea de *principiu* (propoziție primă, punct de pornire) și noțiunea de *fundament* (principiu justificativ sau explicativ)” [1]. Îndrăzneala identificării și propunerii acestui principiu spre cercetare teoretico-praxiologică se explică prin imperiozitatea realității juridice contemporane, care se manifestă printr-un caracter generic în coraport cu statutul justiției. Pentru doctrina juridică mai este cunoscut și termenul de *constantă* (a dreptului) sau *principiu* al dreptului [2].

Referindu-se la constantele dreptului în general, doctrina [3] arată că prin acest concept se definesc elementele de permanență a dreptului, indiferent de etapa în care se află pe parcursul său istoric. Doctrina juridică relevă în continuare că principii ale dreptului sînt acele elemente persistente, perene care dau stabili-

tate unui sistem normativ, adevărate comandamente ale vieții sociale, idei diriguitoare, menite să asigure și să garanteze ordinea socială [4].

Determinarea calității realității juridice contemporane se află într-o indisolubilă interacțiune cu capacitatea specială a justiției, precum și cu capacitatea generală a acesteia. Capacitatea în cauză, sub aspectele instituțional, organizațional și funcțional, urmează a fi determinată printr-un sistem de norme juridice de natură fundamentală, capabile a forma obstacole în calea tentativelor de control și influență din partea anumitor entități ale puterii. Sistemul acestor norme juridice nu se deosebește prin nimic de orice sistematizare de acest gen, fiindu-i caracteristică o structură ierarhică, baza căreia o formează o normă unică în felul ei, absolut necesară, solicitată inconștient de realitatea juridică contemporană – norma ce reglementează statutul de consolidare a justiției. Această normă, care considerăm că va avea caracter imperativ în sistemul legislativ ori calitate de normă-principiu sau normă-definiție, va pune începutul unui nou „sistem de coordonate”, care identifică locul și rolul justiției contemporane în coraport cu ramura legislativă și cea executivă a puterii de stat. Atît norma inițială, cât și sistemul de norme juridice ce generează din prima reglementează imperativ relațiile sociale existente între justiție și putere (legislativă și executivă). Scopul instituirii caracterului imperativ al normelor, fie în aspect prohibitiv, fie onerativ, nu este identificarea și dinamizarea activismului juridic doar al membrilor societății, ci și al magistraților. Remarcăm destinația fundamentală de păstrare a valorii justiției în condițiile unui regim politic democratic. Această tendință este realizată prin implementarea principiului în cauză și identificarea unei continuități și contiguități a reglementărilor normativ-juridice din sfera justiției. Prin realizarea principiului consoli-



dării justiției va fi asigurată calitatea și eficiența acesteia în realizarea funcției de jurisdicție.

Pe lângă asigurarea calității și unității de reglementare, principiul în cauză prezumă o antrenare obligatorie și conștientă a corpului de magistrați în procesul de consolidare a justiției, caracterizat prin dinamică, capabil să asigure evoluția justiției în conformitate cu relațiile sociale corespunzătoare. Prin realizarea principiului consolidării justiției în nici un caz nu se va tolera un eventual dictat juristic. Termenul menționat chiar a fost creat și implementat în scopul voalării controlului aspra justiției și argumentării tentativelor de modificare legislativă, care, într-o formă sau alta, promovează și menține vulnerabilitatea justiției.

Finalitatea identificării faptului consolidării în ambianța justiției ca fenomen necesită o apreciere obiectivă, cu scopul determinării locului și rolului atât ale statutului de justiție consolidată, cât și ale procesului de consolidare a justiției. O reflectare în cadrul sistemic al dreptului poate fi identificarea unui principiu caracteristic justiției în condițiile contemporane de manifestare a calității și eficienței fenomenului în cauză. Principiul consolidării justiției poate fi apreciat ca unul de natură generică, din considerentul manifestării complexe a fenomenului în toate sferile vieții sociale. Natura generică a principiului consolidării justiției îl determină prin arealul său de manifestare la baza principiilor generale orientate pînă în prezent spre caracteristica unei justiții eficiente și calitative.

Actualmente, concurența evidențiată între stat și societate argumentează necesitatea identificării acestui nou principiu – al consolidării justiției. În lipsa principiului consolidării justiției, în contextul realității contemporane, realizarea celorlalte principii – independența justiției, imparțialitatea justiției și integritatea justiției – nici per an-

sambu și nici fiecare în parte nu mai pot fi capabile de a-i asigura justiției un statut adecvat, prin manifestarea lor normativă, și nu-i pot atribui calificativele de eficiență și calitate. Aceasta este argumentarea originii principiului consolidării justiției, natura generică a căruia îi acordă o apreciere și o identificare constituțională.

Complexitatea relațiilor sociale contemporane și, respectiv, a reglementărilor normativ-juridice impune cerințe esențiale de calitate și eficiență față de actul de justiție, cerințe ce nu pot fi îndeplinite în absența unei justiții înzestrate cu statut corespunzător. Valoarea principiului consolidării justiției poate fi identificată și apreciată în procesul creativ de reglementare normativ-juridică, orientată spre găsirea componentelor procesului de consolidare a justiției, precum și spre statutul justiției consolidate. Dacă în prima situație – de caracterizare a procesului de consolidare a justiției – sînt identificate măsurile necesare, de natură organizațională și funcțională, orientate spre definitivarea statutului consolidării justiției, atunci în cadrul reglementărilor normativ-juridice ce determină acest statut apare necesitatea relevării acelor procedee de interpretare a normelor juridice în procesul de realizare a justiției, care să asigure ordinea legală și de drept stat. Reglementările normativ-juridice din domeniu trebuie identificate ca un cadru integru, prin prisma principiului consolidării justiției, dar care își găsește continuitatea logică în structura sistemică a dreptului. Anume în aceste domenii și se observă neajunsurile sistemului de drept contemporan, care, fiind caracterizat de normele juridice care-l formează, prin calitatea corespunzătoare a realității sociale, nu este capabil, în procesul de realizare nemijlocită, să asigure eficiența și calitatea respectivă impactului fenomenului juridic asupra vieții sociale. Impactul în cauză, analizat prin prisma manifestării sociale a justiției

ei, necesită o evaluare sub aspectele eficienței și calității, aspecte ce pot fi sesizate numai în cazul promovării principiului consolidării justiției. Principiul în cauză, după cum am mai menționat, determină reglementările normativ-juridice atât în domeniul procesului de consolidare a justiției, cât și în domeniul finalității acestui proces – de definitivare a unei justiții consolidate. Dacă în prima formă de manifestare a fenomenului consolidării observăm norme orientate spre identificarea unui calificativ al justiției, atunci în situația secundă identificăm un sistem de reglementări normativ-juridice, orientate spre menținerea acestui calificativ atribuit justiției contemporane atât în calitate de serviciu public, cât și în calitate de sistem de instanțe independente.

Caracterul generic al principiului consolidării justiției este determinat de actualitatea și necesitatea identificării acestuia, precum și prin originea lexicologică a termenului în cauză. Anume înzestrarea justiției cu un statut ce-i permite să se manifeste prin calificativele de *imparțialitate*, *independență* și *integritate* în procesul de concurență permanentă a elementelor structurii trihotomice a puterii statale determină ierarhizarea generică a principiilor în cauză, păstrînd totodată argumentarea de contiguitate și continuitate între principiul consolidării justiției și triada de principii fundamentale ce caracterizează justiția.

Valoarea inovațională a polemicii constă în identificarea calificativului fundamental atribuit principiului consolidării justiției în coraport cu trio-principiile justiției, care pînă în prezent au avut și au acest calificativ, fără a fi sintetizată natura lor generică. Valoarea acestor principii este confirmată atât de doctrina juridică, cât și de reglementările din constituțiile europene, inclusiv din Constituția Republicii Moldova. Cu toate că reglementarea constituțională națională [5] (al. 1 art. 116, Constituția RM) se referă numai la



statutul judecătorilor, calificativele reflectate în aceste principii cu timpul au început a fi atribuite, datorită unei necesități obiective, întregii justiții, indiferent de accepțiunile pe care le poate identifica.

Realitatea juridică contemporană, caracterizată prin legislativ pluripartinic, inevitabil ne orientează spre promovarea principiului consolidării justiției în calitate de fundament al unui sistem de norme juridice, orientate spre protejarea și valorificarea unei justiții eficiente și calitative în aspect general, precum și spre continuarea lui, prin intermediul principiilor independenței, imparțialității și integrității justiției [6]. Complexitatea arealului de manifestare teoretico-praxiologică creează dificultăți în identificarea principiului în cauză printr-un enunț sau frază. Totuși, ne asumăm îndrăzneala de apreciere a limitelor de natură generică, orientate spre conturarea principiului, atribuindu-i un statut de principiu inițial la etapa contemporană de manifestare socială a justiției, în coraport cu principiile general-acceptate, ce caracterizează fenomenul justiției – principiile independenței, imparțialității și integrității justiției.

Menționăm că:

A) Principiul consolidării justiției prezumă capacitatea de mobilizare a tuturor actorilor justiției, orientată spre o colaborare mult mai productivă în activitatea profesională, formată de un sistem de norme juridice îndreptate, în ansamblu, spre relevarea unei justiții calitative și eficiente, caracterizate prin prisma principiilor de independență, imparțialitate și integritate.

B) Principiul consolidării justiției generează necesitatea elaborării unui sistem de norme juridice orientate, grație valorii lor teoretico-praxiologice, spre protejarea justiției, în orice formă de manifestare, de o eventuală imixiune a politicului în procesul de organizare și funcționare a celei dintâi.

C) Manifestarea principiului

consolidării justiției trebuie orientată spre un sistem de norme juridice ce ar determina independența, imparțialitatea și integritatea magistratului – nu a judecătorului, dar anume a magistratului, deoarece includerea judecătorilor și procurorilor într-o categorie generică profesională va permite formarea unei **unități psihologice profesionale**, care va spori capacitatea de consolidare a justiției în ansamblu.

D) Activitatea justiției, în toate aspectele sale, trebuie să dispună de un sistem de autocontrol al calității, eficienței și incoruptibilității. Acest sistem de autocontrol presupune existența unui sistem de norme juridice care să determine natura formării și activității instituțiilor corespunzătoare. Ne referim la un tip de control mixt, efectuat și de reprezentanții societății civile, ceea ce va contribui, în consecință, la sporirea calității și eficienței în domeniu și va dezvălui un aspect de manifestare a principiului consolidării justiției.

**Într-un prim aspect**, identificat în calitate de componentă a principiului de consolidare a justiției, se invocă amplasarea inițială a principiului în cauză și manifestarea lui în calitate de fundament al celorlalte principii caracteristice justiției. Argumentarea amplasării acestui principiu într-un atare mod reprezintă însăși esența consolidării; astfel se prezumă o abordare unică a celorlalte principii ale justiției. În situațiile de manifestare praxiologică a principiilor menționate este vorba de prezența unei selecții sintetice, a unei idei concentrate anume asupra calității și eficienței justiției. Mobilizarea tuturor actorilor implicați într-o formă sau alta în procesul de realizare a justiției și, la fel de important, conștientizarea de către aceștia a rolului și oportunității privind implicarea în acest proces de colaborare prezintă un aspect psihologic al conștiinței juridice profesionale de o deosebită relevanță pentru edificarea unui regim democratic în condițiile unui stat de drept.

**În ceea ce privește al doilea aspect** de manifestare a principiului consolidării justiției, caracterizat prin elaborarea și promovarea unui sistem de norme juridice, orientate spre protejarea justiției, în orice formă de manifestare, de o eventuală imixiune politică, considerăm oportună o delimitare clară și argumentată a competențelor în domeniile privind elaborarea și adoptarea acestui sistem de norme juridice. În sfera elaborării normelor juridice menționate, este necesar de antrenat subiecți cointeresați în procesul de elaborare a proiectelor de acte normative. Ne exprimăm ferma convingere că anume magistrații, dar și alte categorii profesionale din domeniul justiției, la elaborarea propriilor legi, vor garanta calitatea și eficiența acestor proiecte legislative, care ulterior pot fi ușor controlate de comisia corespunzătoare a legislativului în aspect de calitate și obiectivitate.

Prin această modernizare a procedeelelor de elaborare a proiectelor de legi din sfera justiției va fi evidențiată calitatea activității legislative în domeniul adoptării actelor normative în domeniu. Orice tentativă de imixiune a politicului în sfera justiției va fi evidentă chiar în procesul dezbaterilor proiectelor de lege în legislativ, iar grupul politic ce se va face evidențiat va fi taxat ulterior de însăși societatea civilă. Acest sistem de norme juridice trebuie să-și aibă o reflectare neapărată în legi. Cadrul constituțional și legislativ trebuie să cuprindă un sistem normativ-juridic de natură generică, valoros prin rigiditatea sa și prin destinația de păstrare a stabilității raporturilor juridice în domeniu. Este însă important de menționat competența specifică a consiliilor judiciare naționale (în cazul nostru – Consiliul Superior al Magistraturii) de elaborare a reglementărilor normative ce ar asigura continuitatea reglementărilor legislative cu referință la cariera juridică în orice manifestare, la răspunderea magistraților și evaluarea calității,



condițiilor și volumului de activitate profesională. Ținând cont de circumstanțele praxiologice, ne convingem de ineficiența activității în domeniu desfășurate de instituția națională corespunzătoare, deoarece fie lipsesc cu desăvârșire regulamente referitoare la problemele stringente caracteristice, fie reglementările în cauză sînt ineficiente și necalitative sub aspectul obiectivității în reglementarea și evaluarea performanțelor magistraților. Ambiguitatea reglementărilor naționale este generată chiar de o lipsă de contiguitate între reglementările constituționale și cele legislative în domeniu. Prin aceasta se explică menținerea influenței politicului în organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, în special, și a justiției, în general. De asemenea, accentuăm că, în cadrul realității juridice naționale, reglementările care trebuie să fie elaborate și adoptate de Consiliul Superior al Magistraturii sînt departe de perfecțiune, dacă e să le analizăm sub aspectul calității și obiectivității condițiilor identificate. În acest mod, se creează impresia că nu sînt orientate spre identificarea unor condiții obiective de promovare a carierei judecătorului sau de implicare a răspunderii acestuia, dar spre promovarea unei atmosfere de coruptibilitate generală în sistem.

Sistemul de norme juridice, generat de principiul consolidării justiției, în una dintre finalitățile de manifestare, are drept scop și formarea și consolidarea unei conștiințe profesional-juridice comune, atît a judecătorilor, cît și a procurorilor, ceea ce i-ar determina să dea aprecieri inclusiv de natură psihologică cu referință la activitatea lor profesională și la impactul acestei activități asupra societății democratice. Cu toate că manifestările de criză economică, caracteristice începutului sec. XXI, atribuie o importanță prioritară economiei, consider că s-a ajuns la o extremitate opusă fenomenului caracteristic mijlocului sec. XX, cînd se acorda prioritate institu-

țiilor statale competente în aplicarea dreptului, fenomen cu efecte și consecințe la fel de distructive pentru societate. Separarea profesională și formarea unui antagonism artificial între aceste două entități profesionale este orientată spre distanțarea reciprocă a anumitor instituții ale justiției, cu scopul diminuării capacității de consolidare a voinței și demnității profesionale în domeniu. Invocarea existenței unor aspecte distinctive între statutele profesionale acordă politicului posibilitate de a marginaliza și discredita valoarea organizațională și funcțională a justiției în ansamblu.

Principiul consolidării justiției prezumă elaborarea, în acest context, a unui sistem de norme juridice orientate spre fenomenele sensibile de interacțiune a societății și justiției cu politicul și corupția, ceea ce ar diminua și, ulterior, ar exclude totalmente influența acestor fenomene asupra promovării în carieră, asupra răspunderii juridice, volumului de activitate, posibilității de influență prin diminuarea independenței și imparțialității. Anume entitatea profesională uniformă, asigurată prin intermediul acestui sistem de norme juridice ce-și vor găsi sursa inițială în principiul consolidării justiției, poate fi capabilă, în final, să demonstreze abilități profesionale prin capacitatea specială consolidată, să protejeze statul și societatea de orice manifestări de ilegalitate.

*În al treilea aspect*, principiul consolidării justiției mai presupune formarea unei instituții juridice de natură interramurală, orientate spre instituirea controlului centralizat și eficient în toate domeniile de manifestare a justiției contemporane. Precedentele caracteristici ale procesului de realizare a principiului invocat prezumă existența unei conștiințe juridice profesionale, determinate, la rîndul ei, de crearea unei entități profesionale comune a diferiților actori ai justiției. Situația menționată, exemplificată printr-un control sistemic centralizat, bazat

pe criterii obiective de sesizare și analiză, ar determina, în consecință, echilibrarea sistemului judecătoresc și a justiției în ansamblu.

Este importantă și reprezentarea din partea societății civile. Vorbim despre o reprezentare profesională, adică persoanele nominalizate urmează a fi instruite și a da dovadă de performanțe în domeniul dreptului. Avem nevoie de prudență deosebită în domeniul selectării candidaților. Performanțele profesionale reprezintă, considerăm noi, o condiție obligatorie în procesul selectării candidatului, dar nu suficientă. Caracteristicile morale, ca apreciere de autoritate din partea comunității juridice în general și a corpului magistraților în special, la fel pot servi drept criteriu de selecție. Evident, candidații ar trebui să demonstreze un interes doctrinar sau praxiologic pentru domeniul de activitate în care urmează a se manifesta, precum și capacitate de autoinstruire, capacitate ce nu poate fi identificată la toți, fără nici o derogare, în funcție de vîrstă, de aptitudinile profesionale.

Un aspect la fel de important este că normele juridice generate de principiul consolidării justiției urmează a reglementa clar, fără interpretare extensivă, capacitatea și competența decizională a corpului de magistrați, prin anumite procedee (prin intermediul Adunării Generale sau al adunării generale a magistraților din diferite domenii), de a-și alege singuri reprezentanții societății civile în calitate de membri ai consiliului judiciar național [6] (în condițiile naționale – Consiliul Superior al Magistraturii). Nu neagă nimeni competența formală a legislativului sau a președintelui statului de a confirma solemn această numire printr-un act juridic individual, însă apare neapărata cerință a caracterului formal al acestuia. Numai în acest mod va fi posibilă evitarea ingerinței politicului în procesul de formare și funcționare a organului de autoadministrare a justiției, fenomen în rezultatul manifestării căruia



va fi sesizată existența unei justiții consolidate și, evident, însuși faptul realizării acestui principiu.

**Într-un ultim aspect**, principiul consolidării justiției urmează să genereze formarea unui mecanism de natură praxiologică și psihologică. Mecanismul în cauză vizează activitatea întregului sistem de instituții ale justiției. Referindu-se la o constantă a dreptului [7], fundamentul axiologic al acestui mecanism caracterizează interacțiunea funcțională a instituțiilor, orientată spre manifestarea complexă a justiției în societate. În contextul dat, pot fi realizate condițiile de calitate și eficiență a justiției contemporane. Latura psihologică a mecanismului menționat vizează aspecte de integritate a magistraților, precum și de siguranță și oportunitate specifice carierei de magistrat. Principiul consolidării justiției poate contribui la realizarea fenomenului justiției consolidate, ca stare finală, manifestarea socială a căreia inevitabil va statua justiția pe poziție de autoritate superioară, inclusiv în stat.

Este important a efectua o delimitare terminologică între variațiile de sens ale cuvântului „consolidare”, identificate în acest studiu – statut, proces și principiu. *Procesul de consolidare* a justiției reprezintă latura dinamică a unui proces de transformare calitativă a justiției, un proces firesc, inevitabil într-o societate democratică. Complexitatea acestui proces depășește limitele juridicului însuși, manifestându-și valoarea sa politică și socială, deoarece transformări urmează a fi efectuate atât în structura aparatului de stat și a guvernării, cât și în structura și conștiința societății *per ansamblu*. *Statutul* de justiție consolidată este, de fapt, o finalitate a procesului de consolidare a justiției, finalitate de natură dinamică, ce reacționează eficient la toate transformările sociale și, evident, juridice. *Principiul consolidării* justiției constituie un fundament axiologic, de natură constituțională, al cărui caracter ge-

neric permite poziționarea obiectivă în calitate de fundament al celor trei principii-piloni ai justiției contemporane – principiul independenței justiției, principiul imparțialității justiției și principiul integrității judecătorului. Anume principiul consolidării justiției are, pe viitor, destinația de asigurare a manifestării justiției în viața juridică și socială a statului contemporan democratic. Necesitatea reflectării constituționale a principiului este explicată prin caracterul generic al acestuia, dar și prin importanța vitală pe care o are pentru justiția contemporană, asigurându-i caracterul axiologic primordial în societatea cu regim politic democratic.

Principiul consolidării justiției, prin importanța sa, ar trebui indiscutabil să fie regăsit în normele constituționale. Argumentele pro sînt evidente: autoritatea și notorietatea principiului, stabilitatea reglementărilor juridice și a raporturilor juridice, legitimitatea principiului. Reflectarea în Legea Fundamentală a principiului consolidării justiției va impune noi transformări de formă și de conținut chiar în reglementările constituționale din compartimentul „Autoritatea judecătorească”. În opinia noastră, este necesară o reflectare normativ-constituțională a principiului menționat și identificarea lui nu numai în calitate de normă-principiu, dar și în calitate de normă-definiție. Cu toate că identificarea constituțională a normei-definiție este destul de disperată, ea urmînd a fi supusă multiplelor aprecieri doctrinare, într-o apropiată perspectivă acest fapt poate fi realizat. Argumentele invocate ne determină să optăm pentru o formulare maxim laconică a esenței principiului consolidării justiției.

Un argument suplimentar în favoarea amplasării inițiale a principiului consolidării justiției în Legea Fundamentală națională este tendința de accentuare a caracterului generic al acestuia în coraport cu celelalte principii caracteristice justiției

contemporane. În concluzie, considerăm că justiția contemporană, în rezultatul evoluției praxiologice și doctrinare, sub influența dezvoltării culturii, conștiinței și dezvoltării economice, invocă necesitatea manifestării sub aspect instituțional, organizațional și funcțional a unui nou principiu, de natură generică maximă – cel al consolidării justiției în societatea democratică.

Reflectarea legislativă a principiului menționat, ca o continuitate logică a reflectării constituționale, trebuie să se regăsească în legile referitoare la instituționalizarea, organizarea și funcționarea justiției. Astfel, spațiul de reglementare juridică a magistraturii devine cu mult mai vast. Vorbim despre domeniul răspunderii juridice a magistraților, cel al integrității magistraților care, prin prisma principiului caracterizat, pot dobîndi un conținut mult mai calitativ.

În încercarea de a aprecia principiul consolidării justiției sub aspect axiologic, în manifestarea sa normativ-juridică, menționăm anumite caracteristici. Principiul consolidării justiției este unul fundamental, ce determină forma și conținutul justiției ca fenomen, elucidînd condițiile de organizare și funcționare al acesteia, în condițiile unui regim democratic. Caracteristicile societății contemporane, de natură politică, juridică, economică ș.a., invocă necesitatea înaintării unor noi cerințe față de regimul contemporan în general, precum și față de justiție în particular. Studiile doctrinare efectuate asupra fenomenului statului de drept, a sistemului de drepturi și libertăți ale omului și cetățeanului accentuează o strînsă interdependentă între regimul contemporan democratic și justiție, înaintîndu-le cerințe comune și individual specifice de calitate și eficiență în organizare și activitate. În structura trihotomică a puterii de stat se impun noi percepții calitative asupra fenomenului justiției la etapa contemporană de dezvoltare a societății.



Evident, nu evoluează numai dreptul și statul ca fenomene sociale. Realitatea socială demonstrează existența unor fenomene negative, de natură sociojuridică, care la fel cunosc o evoluție considerabilă. Acestea pot dovedi abilități performante de ocolire a normelor juridice și de diminuare, sub aspectul fundamentului axiologic, a valorii instituțiilor statale, inclusiv a justiției. Anume principiul consolidării justiției și reprezintă un început de natură generică, în coraport cu principiile tradiționale ale justiției, care, spre regret, nu mai posedă capacitatea de a proteja justiția în manifestarea sa organizațională și funcțională. Prin intermediul principiului consolidării justiției, fenomenul justiției se manifestă ca autoritate integră superioară, în condițiile unui regim politic democratic, conținutul și forma dreptului cunoscând o evoluție corespunzătoare valorilor sociale.

### Referințe bibliografice

1. Didier Julia. LAROUSSE. *Dictionar de filosofie*. București: Univers Enciclopedic, 1988, p. 271.
2. Ionescu Steluța. *Justiție și jurisprudență în statul de drept*. București: Universul Juridic S.R.L., 2008, p. 23.
3. Picard Edmond. *Le droit pur. Les permanences juridiques. Les constants juridiques*. Paris: Flamrion, 1921, p. 63.
4. Ionescu Steluța. *Ibidem*, p. 239.
5. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare la 27 august 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1994, nr 1.
6. Negru Andrei. *Consolidarea justiției în statul contemporan democratic*. Chișinău: Sirius, 2012, p. 117.
7. *Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii*, nr. 947-XIII din 19.07.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 64/641 din 03.10.1996. Republicată: Monitorul Oficial nr. 186-188/752 din 22.08.2003.
8. Ionescu Steluța. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în Noile Coduri de procedură*. București: Universul Juridic, 2010, p. 13.

## INSTITUȚIA MĂSURILOR DE ASIGURARE A ACȚIUNII CIVILE ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRILOR ACTUALE

Adelina BÎCU,  
doctor în drept

### SUMMARY

With all the advantages of the civil action, we have to mention that sometimes intending to action the plaintiff has real motives to believe the defendant might resort or could have resorted already to civil actions which would render impossible or create difficulties at forceful court decision procedures. Such actions can be materialized through alienation of material goods, removal of goods outside the territory of the company or even their destruction. In order to avoid such consequences the legislator establishes the institution which insures the civil action proceedings one of its categories being the application of sequester. Certainly the institution insuring the course of action is not timeless, undergoing changes according to necessities of time. As a matter of fact such situation can be visualized in the civil procedural legislation of our country. Moreover, this measure needs perfecting, improvement, taking into consideration the fact that the dynamics of the commercial and civil circuit is going on an upward trend.

### SUMAR

Cu toate avantajele acțiunii civile, trebuie să menționăm că deseori, intențind acțiunea, reclamantul are motive să creadă că pîrîtul ar putea recurge sau a recurs deja la acțiuni care ar face imposibilă sau ar crea dificultăți la executarea silită a hotărîrii judecătorești. Asemenea acțiuni s-ar putea materializa prin înstrăinarea bunurilor, scoaterea bunurilor în afara teritoriului companiei sau chiar distrugerea acestora. Pentru a evita asemenea consecințe, legiuitorul consacră instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile, în categoria cărora se include și aplicarea sechestrului. Desigur, instituția asigurării acțiunii nu poate rămîne în afara timpului, ea fiind supusă transformărilor potrivit cerințelor timpului, situație care de altfel se regăsește și în legislația procesual-civilă a țării noastre. Mai mult decît atît, această măsură necesită perfecționare, îmbunătățire, avînd în vedere faptul că dinamica circuitului civil și comercial se află în ascensiune.

Acționînd în justiție, reclamantul urmărește în mod firesc obținerea unei hotărîri favorabile și valorificarea drepturilor recunoscute pe această cale. În intervalul dintre promovarea acțiunii și executarea hotărîrii pot surveni unele împrejurări – obiective sau subiective adesea – care să determine dispariția sau distrugerea bunului dobîndit prin hotărîre ori diminuarea activului patrimonial al debitorului.

Pentru a preîntîmpina asemenea situații nefavorabile pentru reclamantul de bună-credință, legiuitorul a pus la dispoziția acestuia mijloace de natură a indisponibiliza și conserva bunurile care

formează obiectul litigiului. Prin asemenea mijloace se realizează ceea ce numim *asigurarea acțiunii civile*. Se garantează în acest mod posibilitatea executării în viitor a hotărîrii judecătorești care va fi obținută de către reclamant.

În literatura de specialitate au fost formulate diverse definiții ale instituției asigurării acțiunii, care de fapt relevă aceleași aspecte – măsurile de asigurare/garanție a realizării efective a dreptului accesului la justiție și a restabilirii situației protejate de lege.

Astfel, în doctrina rusă, instituția asigurării acțiunii civile este definită ca o garanție suplimentară pentru protecția și apărarea drep-





turilor și intereselor reclamantului, care se exprimă prin adoptarea unor măsuri îndreptate spre executarea efectivă și reală a hotărârii judecătorești [10, p. 310].

În jurisprudența din RM, asigurarea acțiunii a fost apreciată ca totalitatea măsurilor care garantează executarea hotărârii judecătorești în cazul admiterii cerințelor înaintate de către reclamant [8, p. 138].

După cum menționează procesualisti din România, măsurile de asigurare sînt menite să împiedice pe pîrît, în timpul procesului, să distrugă sau să înstrăineze bunul ce constituie obiectul litigiului sau diminuarea activului patrimonial, cînd obiectul litigiului este o sumă de bani [7, p. 239].

În opinia noastră, instituția asigurării acțiunii civile reprezintă un ansamblu de măsuri determinate prin lege, care pot fi aplicate de către instanță în temeiul demersului părților, dacă există posibilitatea ca executarea ulterioară a hotărârii judecătorești să devină imposibilă sau dificil de realizat.

Legiuitorul din RM consacră asigurarea acțiunii civile prin art. 174 din CPC, în care stipulează că: "La cererea participanților la proces, judecătorul sau instanța poate lua măsuri de asigurare a acțiunii. Asigurarea se admite în orice fază a procesului, în cazul în care neaplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii ar crea dificultăți judecătorești sau ar face imposibilă executarea hotărârii judecătorești."

Scopul instituției în cauză îl constituie restabilirea integrală a drepturilor patrimoniale ale persoanelor fizice și juridice care au fost încălcate în rezultatul săvîrșirii unui delict civil. Asigurarea acțiunii contribuie real la executarea ulterioară a hotărârii judecătorești adoptate și astfel constituie un mijloc eficient de protecție a drepturilor subiective ale participanților la proces. Aceasta este

una dintre garanțiile principale ale apărării drepturilor cetățenilor și persoanelor juridice. Aplicarea corectă a măsurilor de asigurare garantează executarea ulterioară a hotărîrilor judecătorești.

Instituția asigurării acțiunii se manifestă printr-un șir de măsuri reglementate de art. 175 din CPC, măsuri care au două trăsături caracteristice, și anume: sunt *temporare* și *urgente*.

Caracterul urgent semnifică necesitatea soluționării cererii de asigurare cît mai rapid, precum și simplificarea procedurii de soluționare a acestei chestiuni (conform art. 177 CPC, "cererea de asigurare a acțiunii civile se soluționează de judecător sau de instanța care examinează pricina chiar în ziua depunerii ei, fără a-l înștiința pe pîrît și pe ceilalți participanți la proces").

Natura temporară se explică prin limitarea acțiunii în timp a acestor măsuri, în funcție de faptul în ce moment a fost înaintată cererea de asigurare și dacă a fost sau nu satisfăcută acțiunea reclamantului.

Un aspect ce merită atenția, tratînd instituția în cauză, se referă la necesitatea delimitării asigurării acțiunii de instituția asigurării dovezilor. Astfel, asigurarea dovezilor, ca instituție procesual-civilă, reprezintă acea procedură în cadrul căreia partea care are interes poate solicita să se constate și să se conserve de urgență probele de care înțelege să se folosească în proces, dacă există pericol ca ele să dispară sau dacă ar fi greu de administrat în viitor. Instituția asigurării dovezilor este reglementată prin art. 127 CPC, dispozițiile cărora ne permit să deducem elementele care justifică asigurarea dovezilor și care constituie condiții ce se cer a fi întrunite pentru admiterea asigurării, și anume:

- interesul, determinat de teama persoanei că prezentarea do-

vezilor necesare va deveni ulterior imposibilă sau grea;

- urgența, determinată de faptul că dovezile ar putea să dispară, să se deterioreze și să fie imposibil de administrat în viitor.

După cum putem lesne constata, asigurarea acțiunii se deosebește de asigurarea dovezilor prin obiectul la care se aplică. Astfel, în cazul în care se asigură acțiunea se creează garanții suplimentare în favoarea reclamantului, în vederea posibilității de a putea ulterior executa hotărîrea, iar cînd se asigură probele, părțile urmăresc evitarea pierderii materialului probator, care urmează să le ajute în susținerea pretențiilor sau obiectivelor lor.

La asigurarea dovezilor, de asemenea, instanța va ține cont de regula admisibilității și pertinentei. Se asigură doar dovezile ce au importanță pentru cauză și care sînt reglementate de lege ca mijloace de probațiune. Necesitatea asigurării dovezilor apare, de exemplu, în cazul în care constituie probe materiale produsele alimentare ușor alterabile, care-și pierd aspectul exterior și calitățile într-o perioadă scurtă de timp, sau cînd martorul pleacă într-o deplasare îndelungată, ori cînd a avut loc un accident și cauzele, consecințele acestuia pot fi determinate doar cercetînd locul faptei, imediat după producerea lui, etc.

În teoria procesual-civilă românească [6, p.198] se menționează că asigurarea probelor se poate solicita prin două moduri:

- pe cale principală;
- pe cale incidentală.

Dacă procedura de asigurare a dovezilor este necesar de a fi efectuată pînă la intentarea acțiunii civile în instanța de judecată, atunci cererea de asigurare se va îndrepta către birourile notariale sau persoanele oficiale ale misiunilor diplomatice ale RM, sau către instanțele de judecată în condițiile



prevăzute la art. 127<sup>1</sup> CPC, aceste modalități constituind calea principală de asigurare (art. 127 alin. 2 CPC). Dacă însă cauza a fost pusă pe rol, dar nu s-a ajuns încă la etapa administrării probelor, asigurarea dovezilor se va face pe cale incidentală. Competență va fi, firește, instanța investită cu soluționarea cererii principale (art. 128 alin. 1 CPC).

Revenind la instituția asigurării acțiunii, subliniem că legea nu determină categoriile concrete de acțiuni care pot fi asigurate și nici nu stipulează că pot fi asigurate numai acțiunile cu caracter patrimonial. Paguba morală, după cum se menționează de către jurisprudență, presupune compensarea suferințelor morale exprimate în sume bănești. Deci, acțiunea privind restituirea pagubei morale, de asemenea, poate fi asigurată, cu toate că această pagubă nu este materială, deoarece în cazul admiterii acțiunii executarea hotărârii constă în perceperea unei sume bănești care, în unele cazuri, se poate referi și la avera debitorului [12].

Este semnificativ faptul, după cum specifică și doctrina, că măsurile de asigurare nu constituie măsuri de executare silită, ci mijloace procesuale care intră în conținutul acțiunii civile și care au ca scop doar asigurarea părții, prin indisponibilizarea bunurilor urmăribile ale debitorului sau a celor ce formează obiectul litigiului, asupra posibilității de realizare efectivă a executării silite (prin echivalent sau, după caz, în natură), dacă va obține titlu executoriu [5, p.218].

Importanța acestei instituții constă în faptul că, prin aplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii, sînt apărute drepturile reclamantului în cazul în care pîrîtul va acționa cu rea-credință sau cînd neaplicarea măsurilor de asigurare poate duce la imposibilitatea executării hotărârii.

Judecătorul sau instanța poate lua măsuri de asigurare a acțiunii doar la solicitarea participanților la proces, cu excepția cazurilor prevăzute de lege (Legea contenciosului administrativ) [4]. În același timp, din sensul art. 356 CPC rezultă că, la intentarea procesului de insolvență, instanța se conduce de normele Codului de procedură civilă, cu excepțiile și completările stabilite de legislația insolvențării. Potrivit prevederilor art. 35 din Legea insolvențării, instanța de judecată ia toate măsurile necesare pentru a preveni modificarea stării bunurilor debitorului în perioada de pînă la intentarea procesului de insolvență. Respectiv, deducem că în cazul depunerii cererii de intentare a procesului de insolvență, instanța poate dispune din oficiu aplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii.

Este de menționat că măsuri de asigurare a acțiunii pot fi luate și la solicitarea pîrîtului, chiar dacă acesta nu a depus în instanță acțiune reconvențională.

De asemenea, aceste măsuri pot fi aplicate atît pe marginea acțiunii principale, cît și în cadrul acțiunii reconvenționale. În doctrina rusă se subliniază că pot fi supuse măsurilor de asigurare atît acțiunile în realizare, cît și acțiunile în recunoaștere [11, p. 243]. Astfel, asigurarea acțiunii poate avea un caracter indispensabil, de exemplu, în cazul acțiunii de recunoaștere a dreptului de autor. În cazul dat este posibilă aplicarea măsurii de interdicție a publicării operei literare pînă la momentul cînd va fi hotărîtă întrebarea cu privire la dreptul de autor asupra lucrării ce constituie obiectul litigiului.

Eficacitatea asigurării acțiunii depinde în mare parte de termenul cînd a fost soluționată această chestiune. Codul de procedură civilă prevede că, la etapa pregătirii

pricinii pentru dezbaterile judiciare, judecătorul soluționează problema asigurării acțiunii, moment la care, judecătorul trebuie să țină cont de faptul că această circumstanță poate prejudicia interesele pîrîtului și al altor persoane participante la proces. Astfel, potrivit art. 182 CPC, acceptînd asigurarea acțiunii, judecătorul sau instanța poate cere reclamantului o cauciune a prejudiciilor care ar putea fi cauzate pîrîtului. Din conținutul acestei prevederi rezultă că solicitarea cauciunii este lăsată la discreția judecătorului, fapt care pînă la urmă poate nu numai prejudicia interesele pîrîtului, dar și crea careva premise pentru acțiuni de coruptibilitate. Din aceste motive, considerăm că, în cazul emiterii încheierii de asigurare a acțiunii, instanța în mod obligatoriu trebuie să stabilească și cauciunea pentru prejudiciile care ar putea fi cauzate pîrîtului. Această cauciune ar reduce abuzurile atît din partea reclamantilor de rea-credință, cît și din partea sistemului judecătoresc care adoptă încheieri de admitere a măsurii de asigurare ce, de fapt, coincid cu însăși cerința din acțiunea civilă.

Reieșind din stipulările art. 174 din Codul de procedură civilă, cererea de asigurare a acțiunii poate fi depusă doar în instanța de judecată unde este înaintată acțiunea principală.

Codul de procedură civilă prevede expres posibilitatea aplicării de către judecător a măsurilor de asigurare în faza primirii cererii (art. 168 CPC). Totodată, participanții la proces pot solicita aplicarea acestor măsuri, fie odată cu depunerea cererii de chemare în judecată, fie prin înaintarea unei cereri separate. De asemenea, acțiunea poate fi asigurată atît integral, cît și în parte, spre exemplu în situația în care cererea de chemare în judecată este compusă din



mai multe capete de cereri și asigurare necesită nu toată acțiunea, ci doar unele cerințe.

Atunci când cererea de asigurare se înaintează odată cu depunerea acțiunii și, în urma examinării acesteia, instanța depistează temeuri de a scoate cererea de pe rol, procesul pe cauza dată va fi finalizat prin pronunțarea unei încheieri judecătorești. În urma înlăturării circumstanțelor ce au servit drept temei pentru scoaterea cererii de pe rol, partea interesată va putea să se adreseze cu o cerere repetată privind asigurarea acțiunii.

Cererea de asigurare a acțiunii urmează a fi întemeiată și argumentată în așa fel încât din sensul ei să fie clar că neaplicarea măsurilor în vederea asigurării acțiunii ar crea dificultăți sau ar face imposibilă executarea hotărârii judecătorești. În orice caz, soluționând chestiunea privind aplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii, instanța de judecată examinează temeinicia cerinței înaintate de către participanții la proces și, în caz de admitere a acesteia, se pronunță printr-o încheiere privind aplicarea măsurilor de asigurare. Dacă instanța de judecată a respins cererea privind asigurarea acțiunii, iar pe parcursul examinării litigiului circumstanțele cauzei s-au modificat, participanții la proces vor putea să se adreseze cu o cerere repetată în vederea asigurării acțiunii înaintate.

Analiza instituției măsurilor de asigurare a acțiunii civile ar fi incompletă fără o scurtă retrospectivă asupra reglementării acesteia sub aspect comparativ.

Analizând sistemul măsurilor de asigurare în unele state ale UE, am dori să evidențiem câteva aspecte generale caracteristice țărilor din comunitatea europeană privitor la reglementările specifice domeniului dat. Astfel, în spațiul comunitar instanțele de judeca-

tă pot impune câteva modalități sau forme de acțiuni asiguratorii: măsuri provizorii, măsuri de conservare asupra bunurilor debitorului și executarea provizorie [9, p.381]. Scopul tuturor acestor măsuri este anticiparea hotărârii definitive, pe baza faptelor, pentru o anumită perioadă, astfel încât să se asigure posibilitatea de executare a acesteia. Însă trebuie să se facă distincția între mai multe situații.

### 1. Măsuri de conservare

Acestea au fost definite de către Curtea de Justiție a Comunității Europene ca fiind măsuri menite să protejeze drepturile recunoscute în alte proceduri ale instanței care audiază cauza în fond, pentru a menține situația de la momentul respectiv atât în realitate, cât și în procedurile juridice [13]. În practică, aceste măsuri îl vor ajuta pe creditor să se apere împotriva riscului de a nu fi plătit prin folosirea a două tehnici: fie debitorul este împiedicat să-și înstrăineze bunurile, fie acestea sunt grevate cu sarcini, astfel încât, dacă debitorul își înstrăinează într-adevăr bunurile, acestea să poată fi recuperate de la proprietarii ulteriori.

*Exemple de măsuri de conservare:* sechestrarea preventivă a bunurilor mobile sau a sumelor de bani aparținând debitorului; punerea sub sechestrul curții a proprietății contestate, astfel încât aceasta să fie menținută în starea actuală până la pronunțarea hotărârii; ipotecarea bunurilor imobiliare, a activelor afacerii și a titlurilor de valoare.

*Condiții pentru impunerea de măsuri de conservare:* când se depune cererea, instanța (care, în funcție de statul-membru, poate fi instanța care audiază cauza sau o instanță specială responsabilă de măsurile provizorii și de conservare) poate cere dovada că solicitarea care se înaintează are șanse de succes și că există riscul de a

nu se putea recupera datoria de la debitor [13].

Ordinul judecătorec va specifica activele asupra cărora se vor aplica măsurile, până la o anumită sumă proporțional cu solicitarea persoanei. Există o listă de bunuri și active care nu pot fi sechestrate (îmbrăcăminte, hrană, anumite piese de mobilier, o anumită proporție din salarii și remunerații), astfel încât să se asigure traiul decent al familiei debitorului. Debitorul poate contesta măsura și poate cere ridicarea sechestrului. Dacă, după audierea cauzei în fond, ați obținut o hotărâre definitivă executorie, solicitantul poate cere transformarea sechestrului preventiv într-un ordin de execuție.

### 2. Măsuri provizorii

În unele situații urgente, măsurile pur de conservare nu vor fi întotdeauna suficiente. Instanța poate de aceea impune anumite măsuri provizorii cu efecte similare cu cele ale hotărârii anticipate pe baza faptelor prezentate. Hotărârea definitivă poate confirma sau revoca aceste măsuri provizorii.

Ca și măsurile de conservare, măsurile provizorii sînt luate înainte de pronunțarea sentinței în fond, ceea ce le distinge de executarea provizorie.

### 3. Executarea provizorie

În cazul în care s-a pronunțat hotărârea în favoarea unei părți anume, însă există încă posibilitatea de apel sau contestare, iar partea în câștig de cauză dorește ca hotărârea să fie pusă imediat în execuție deoarece se teme ca debitorul să nu facă apel doar pentru a întârzia procedurile, instanța poate impune executarea provizorie a hotărârii. Trebuie de menționat că magistrații pot solicita respectarea anumitor condiții, în funcție de țară (urgență, garanții din partea creditorului, principiul procedurilor contradictorii, cauză ce nu poate fi contestată, însă împotriva căreia se



poate face apel etc.) [9, p. 382].

O comparație între legislațiile naționale arată absența aproape totală a unei definiții pentru măsurile provizorii și de conservare și diferențele destul de mari dintre sistemele juridice. Diferențele dintre statele-membre cresc și mai mult în ceea ce privește situațiile în care aceste măsuri pot face de prisos procedurile întreprinse în fond și pot ajuta la evitarea regulilor normale de jurisdicție. Puterile instanțelor care audiază cererile de executare provizorie sînt, de asemenea, distribuite în mod inegal – unele state-membre refuză orice decizie care ar putea anticipa rezultatul final. Există diferențe substanțiale în ceea ce privește condițiile de impunere a acestor măsuri. De exemplu, condiția privind urgența este interpretată din ce în ce mai mult în termeni largi.

Se atestă, de asemenea, diferențe substanțiale în ceea ce privește natura bunurilor și activelor ce pot fi afectate, tipul de măsuri disponibile și relația dintre instanța care a dispus măsuri provizorii sau de conservare și instanța care audiază cauza în fond. Aspectele formale sînt de asemenea departe de a fi uniforme. În multe state-membre măsurile provizorii necesită aprobarea instanțelor, care pot fi specializate în unele state și generale în altele, iar în anumite state această aprobare nu este necesară. Procedura este în principal unilaterală în multe dintre statele-membre, însă în alte țări procedura este în întregime contradictorie, cu excepția cauzelor celor mai urgente, pentru a evita situațiile neprevăzute [9, p. 383].

Rezumînd cele spuse, menționăm că nu în toate cazurile însuși faptul pronunțării hotărîrii judecătorești garantează repararea reală a drepturilor și intereselor legitime ale participanților la proces. Vom putea vor-

bi despre eficiența justiției numai atunci cînd actul judecătorec pronunțat va fi executat de fapt; în așa fel vor fi restabilite drepturile și interesele încălcate. Iar executarea reală a hotărîrii de multe ori este posibilă doar datorită aplicării oportune și adecvate a măsurilor de asigurare, instanțele de judecată fiind obligate să se pronunțe asupra cererii de aplicare a acestor măsuri (indiferent dacă îmbracă forma scrisă sau orală, fiind consemnată în procesul-verbal al ședinței de judecată) printr-o încheiere de admitere sau respingere și nu cum se întîmplă uneori în practica judiciară – fără pronunțarea nici unei soluții în acest sens, fapt care contravine atît esenței, cît și spiritului legii procedurale.

### Referințe bibliografice

1. *Convenția privind procedura civilă*, încheiată la 1 martie 1954 la Haga, ratificată de Parlamentul RM la 4 august 1992, în vigoare pentru RM de la 3 noiembrie 1993.
2. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial, nr. 1 din 12.08.1994.
3. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr. 225-XV din 30 mai 2003. În: Monitorul Oficial din 12.06.2003, nr. 111.
4. *Legea contenciosului administrativ* nr. 793-XIV din 10.02.2000. În: MO al RM nr. 57-58/375 din 18.05.2000.
5. Ciobanu V.M., Boroș G. *Drept procesual civil*. București: All Beck, 2005.
6. Deleanu I. *Tratat de drept procesual civil*. Arad: Servo-Sat, 2000.
7. Măgureanu Fl. *Drept procesual civil*. București: ALL BECK, 2002.
8. Șterbeț V., Poalelungi M., Macinscaia V. etc. *Manualul judecătorului la examinarea pricinilor civile*. Chișinău: Cartier, 2006.

9. Давтян А. Г. *Гражданский процесс зарубежных стран*. Москва: Проспект, 2010.

10. Коршунов Н.М. *Гражданский процесс*. Москва: Эксмо, 2005.

11. Треушников М. К. *Гражданский процесс*. Москва: Городец, 2011.

12. *Hotărîrea Plenului CSJ cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează asigurarea acțiunii la judecarea cauzelor civile*, adoptată la 24 octombrie 2003. În: Buletinul CSJ nr. 12 din 2003.

13. [www.ec.europa.eu/civiljustice](http://www.ec.europa.eu/civiljustice)



## PRINCIPALELE CATEGORII DE URME CE SE POT IDENTIFICA ȘI RIDICA DE LA LOCUL PRODUCERII ACCIDENTELOR RUTIERE

Viorel BONCU,  
doctorand

### SUMMARY

The investigation of vehicle marks is a frequent activity of the investigating authorities, especially traffic accidents.

The category of vehicles comprises mechanical traction vehicles, as well as animal traction vehicles or man powered vehicles.

#### Considerații generale

Investigarea urmelor mijloacelor de transport reprezintă o activitate frecventă a organelor de urmărire penală, îndeosebi în cazul accidentelor rutiere.

Legislația procesual-penală actuală nu precizează înțelesul expresiei „fața locului” și considerăm că nici nu este cazul să o facă, deoarece, conform competenței organelor judiciare prevăzute în art. 30 din C. pr. pen. alin. final, „prin locul săvârșirii infracțiunii se înțelege locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională, în total sau în parte, ori locul unde s-a produs rezultatul acesteia” [1, p. 249-250].

Alți autori consideră că prin „fața locului” trebuie să se înțeleagă nu numai o suprafață de teren sau o încăpere în care s-a produs activitatea materială a infracțiunii, ci și locul unde s-au produs consecințele faptei săvârșite, precum și locul care conservă date, informații, urme în legătură cu fapta comisă [2, p. 270].

Din categoria mijloacelor de transport fac parte atât vehiculele cu tracțiune mecanică, cât și cele cu tracțiune animală sau acționate de forța omului.

Prin *urmă a mijloacelor de transport* se înțelege orice modificare produsă de sistemul de rulare, de celelalte părți componente pe obiectele sau suprafețele cu care vehiculul a venit în contact.

Formarea lor depinde de o multitudine de *factori*, cei mai importanți fiind:

a) *natura suprafeței* pe care se rulează, din acest punct de vedere urmele fiind de suprafață sau de adâncime, de stratificare sau desstratificare, după cum vehiculul se deplasează pe asfalt, pământ moale, zăpadă, praf, nisip etc.;

b) *modul de mișcare* a mijlocului de transport, care în timpul deplasării sau rulării normale creează urme statice, spre deosebire de frînare sau de derapare, situație în care urmele sînt dinamice;

c) *tipul de bandaj* sau șină cu care sînt prevăzute roțile, ponderea fiind deținută de anvelopele de cauciuc; au un desen antiderapant, variat, în prezent fiind folosite frecvent și la vehiculele cu tracțiune animală. Pe lângă acestea, se mai întîlnesc șinele metalice specifice căruțelor, carnelor, șenilele tractoarelor sau ale altor autovehicule grele, tălpile metalice (uneori din lemn) întîlnite la sănii, dar și la elicoptere, planoare, ale căror urme sînt cu precădere dinamice.

În afara urmelor specifice sistemului de rulare, frecvent se întîlnesc și urme ale unor părți din caroserie, ale diverselor subsansambluri (bară de protecție, masca radiatorului, capotă) formate prin diferite modalități, cum sînt lovirile, tamponările, frecările.

O categorie importantă de urme se prezintă sub forma resturilor de obiecte și de materii.

De exemplu, cioburi de sticlă și de plastic (provenind de la faruri, parbrize, lanterne), resturi metalice

desprinse din caroserie, pelicule de vopsea, urme de benzină, de ulei, precum și urme de sol sau alte materii aflate pe roată sau pe caroserie. În aceste cazuri, sînt deosebit de importante urmele biologice (fire de păr, urme de sînge, resturi de țesut) aparținînd victimei sau urme de materiale din îmbrăcămintea victimei unui accident de circulație, urme ce nu fac parte din categoria celor aparținînd mijloacelor de transport, dar cărora li se pot atașa.

Obiectele purtătoare sau creatoare de urme în accidentele de circulație sînt autovehiculele participante sau obiectele din apropiere, corpul victimei sau îmbrăcămintea acesteia, precum și partea carosabilă a drumului public.

#### 2. Categoriile de urme ce se pot identifica în urma accidentelor rutiere [3, p.134-143]:

##### a) *Urmele de pe autovehicule sau de pe alte obiecte*

Autovehiculele angajate în accident, precum și celelalte obiecte, cu care se produce tamponarea, frecarea sau atingerea păstrează numeroase urme pe baza cărora se va putea stabili: starea tehnică a autovehiculului, natura urmelor create pe autovehicul, explicarea modului de producere a accidentului (mecanismul producerii acestuia).

Pentru aceasta se va stabili:

- în ce loc, la ce înălțime și pe ce porțiune a autovehiculului sau a altor obiecte se găsesc urmele, cu recomandarea ca fixarea lor să se facă în următoarea ordine: bara din față,



numărul de înmatriculare, cîrligele de remorcare, radiatorul, farurile, capota, aripile, roțile din față, parbrizul, ștergătorul de parbriz, caroseria, continuîndu-se apoi cu părțile din spate ale autovehiculului;

- care este forma, culoarea, adîncimea și celelalte caracteristici exterioare ale urmelor;

- în ce fel sînt repartizate urmele;

- ce urme de vopsea se găsesc pe diferitele părți ale vehiculului și pe alte obiecte, care este culoarea, mărimea și înălțimea la care acestea sînt repartizate;

- pe ce obiecte sau suprafețe se găsesc urme de păr sau alte substanțe organice etc.

Activitatea de fixare și ridicare a urmelor găsite pe autovehicule privește afit urmele de natură tehnică, cît și cele care s-au format ca urmare a accidentului; cu mențiunea că interesează doar acele defecțiuni tehnice care au influențat producerea accidentului de circulație. Aceste defecțiuni vizează, în primul rînd, mecanismul de direcție, sistemul de frînare și cel de iluminare/semnalizare.

Examinarea autovehiculelor care prezintă defecțiuni în vederea fixării urmelor create se face, de cele mai multe ori, cu ajutorul unui specialist, fie la fața locului, fie într-un garaj special amenajat, ferit de ploie, intemperii și alte condiții neprielnice.

Fixarea urmelor care se găsesc dedesubtul autovehiculului se face acordîndu-se o atenție sporită detaliilor proeminente ale diferențialelor cutiei de viteze, frînelor, osiilor, părților inferioare ale autovehiculelor etc. Se acordă atenție și descoperirii unor corpuri străine pe piesele autovehiculelor; se vor examina piesele deteriorate, uzate sau la locul unde acestea au căzut.

#### b) *Urmele de tamponare*

Urmele de tamponare ce se găsesc pe anumite obiecte pot indica tipul autovehiculului și acele părți proeminente ale sale datorită cărora ele s-au produs, inclusiv meca-

nismul producerii accidentului.

Într-un caz, prin examinarea urmelor de tamponare create prin înfundare, pe mijlocul părții sîngi a caroseriei unui autoturism s-a putut stabili că șoferul acestuia, în loc să se conformeze indicatorului instalat „cedează trecerea”, a intrat primul în intersecție, fiind surprins de un autobuz care avea prioritate de trecere. Întrucît accidentul a avut loc noaptea, în lipsa unor martori oculari, principalul criteriu de stabilire a mecanismului producerii acestuia l-a constituit forma urmei de tamponare.

În vederea ridicării lor, urmele de tamponare trebuie căutate și fixate afit pe obiectul creator de urmă, care este de cele mai multe ori autovehiculul, cît și pe cele primitive de urme.

Obiectele care au proprietatea de a imprima urme de tamponare și frecare sînt: diferitele tipuri de vehicule, copacii, stîlpii de telegraf, zidurile și clădirile de pe marginea drumurilor publice, alte instalații de îngrădire, amplasate în aceste locuri.

Uneori organul de urmărire penală nu acordă atenția cuvenită fixării și ridicării unor urme, motiv pentru care acestea sînt distruse de către persoanele interesate. Astfel, într-un caz, cu ocazia cercetării la fața locului s-au găsit mal multe urme de tamponare și de frecare pe piatra de pe bordura trotuarului, dar în loc să fie fixate și să se ia măsurile necesare conservării lor, s-a hotărît ca mai întîi să se urmărească autovehiculul dispărut de la locul faptei. După ce autovehiculul bănuît a fost depistat, pe acesta găsindu-se urme evidente de frecare și tamponare, s-a decis recurgerea la compararea acestora cu urmele găsite pe piatra de pe bordura trotuarului, dar, între timp, piatra cu urmele găsite inițial dispăruse. Pentru evitarea acestei situații, s-ar fi impus conservarea corespunzătoare a pietrei.

Fixarea și ridicarea urmelor de tamponare se face prin procedee fo-

tografice; prin fixarea lor cu ajutorul mulajelor se va ridica chiar obiectul pe care există asemenea urme.

Pentru a se asigura examinarea urmelor pe parcursul întregului proces penal, inclusiv în timp ce dosarul se găsește la instanța de judecată și dacă prin aceasta nu se produce o pagubă în dauna unei persoane fizice sau unității, organul de poliție trebuie să ia măsuri în vederea păstrării vehiculelor sau obiectelor purtătoare de asemenea urme în condiții corespunzătoare. Această obligație nu este respectată întotdeauna, motiv pentru care ulterior nu se mai pot efectua niciun fel de examinări de ordin criminalistic. În toate celelalte cazuri, autovehiculele vor fi puse în circulație doar după ce urmele de pe acestea vor fi fixate și ridicate.

#### c) *Urmele digitale*

Dacă autovehiculul participant la accident a fost abandonat de conducătorul auto sau dacă acesta, deși prezent la locul faptei, neagă că ar fi condus autovehiculul respectiv, organul de cercetare penală va trebui să fixeze urmele digitale sau palmare de pe: volan, minerele nichelate ale ușilor, oglinda retrovizoare, diferitele părți nichelate sau lucioase ale autovehiculului.

În acest scop se folosesc: negrul de fum, roșul de sudan, oxidul de cupru, oxidul de zinc, carbonatul de plumb, pigmentul galben fluorescent și alte substanțe.

#### d) *Urmele de vopsea*

Pentru identificarea autovehiculului implicat în accidentul de circulație, o deosebită importanță o au descoperirea și fixarea urmelor de vopsea care rămîn imprimate după tamponare pe autovehicule și pe alte obiecte găsite la fața locului.

Problema stabilirii provenienței și omogenității acestor urme se pune, în mod frecvent, în cazurile în care autovehiculele de la care provin părăsesc locul faptei. În aceste cazuri, în vederea efectuării în bune condiții a expertizei tehnico-științifice și a celei criminalistice, se trimit pelicule de vopsea ridicate de la



locul faptei, precum și pelicule de vopsea de pe autoturismul bănuțit, cu indicarea locului de unde au fost desprinse.

Ridicarea urmelor de vopsea de pe autovehiculul bănuțitului se face cu ajutorul unui bisturiu de pe părțile diferite ale acestuia, în special de pe cele anterioare și laterale, desprinderea făcându-se până la tabla metalică și din locurile în care există goluri de vopsea căzută anterior sau crăpături.

Necesitatea luării probelor din diverse zone ale tablei se explică prin aceea că numărul straturilor de vopsea și grosimea acestora nu sînt aceleași pe toată suprafața, deoarece datorită vopsirilor succesive vechile straturi se înlătură numai în cazul în care nu fac priză cu tabla. Aceasta face ca pe porțiuni de tablă apropiate să existe diferențieri care l-ar putea deruta pe specialistul-criminalist. Dacă acesta este în posesia probelor care au aceeași succesiune, număr și grosime a stratului de vopsea (găsite la fața locului și a celor luate experimental), se va putea ajunge mai ușor la o concluzie de omogenitate.

Trebuie avut în vedere și faptul că uneori probele de vopsea ce cad la fața locului nu reprezintă decît o parte din straturile de vopsea din zona de desprindere de pe autovehicul, împrejurare care nu exclude concluzia de omogenitate. În acest caz, de un real folos este examinarea traseologică prin suprapunere a configurației plane a peliculei cu forma locului de desprindere, caz în care se poate ajunge chiar la identificarea autovehiculului angajat în accident.

Astfel, cu ocazia cercetării la fața locului într-un accident de circulație soldat cu moartea a 3 persoane, în care conducătorul autovehiculului a părăsit locul accidentului, s-a găsit o peliculă de vopsea sub forma literei „L”. Cu ocazia examinării autotocamionului suspect, în apropierea radiatorului s-a depistat o porțiune de desprindere a vopselei, iar marginile peliculei de vopsea rămase

pe tablă aveau aceeași configurație marginală cu cea a peliculei găsite la fața locului. Constatarea traseologică efectuată în cauză a stabilit că într-adevăr cele două urme de vopsea se îmbinau perfect, ceea ce a contribuit la dovedirea infracțiunii și la recunoașterea săvîrșirii acesteia de către învinuit.

#### e) *Urmele de pe corpul și îmbrăcămintea victimei*

Pe cadavrul sau îmbrăcămintea victimei se găsesc multiple urme apărute ca urmare a accidentului, prin descoperirea, fixarea și examinarea cărora se va putea stabili:

- mecanismul producerii accidentului;
- vehiculul participant;
- timpul survenirii morții.

Cadavrul se fixează ca poziție în funcție de autovehiculul și obiectele înconjurătoare, apoi se examinează în scopul descoperirii și fixării unor leziuni pe corp, pe față și cap, pe membrele superioare și inferioare. Pe aceste părți ale corpului pot exista leziuni, fără a putea fi observate la suprafață. Aceste leziuni pot fi tipice sau atipice. Cele tipice se creează ca urmare a imprimărilor diferitelor părți ale autovehiculului pe corpul victimei, pe cînd cele atipice sînt diferite fracturi, răni, scurgeri de sînge etc., ce pot fi întîlnite și în alte cazuri în afară de accidente de circulație.

Specificul leziunilor și al fracturilor ce se creează cu ocazia producerii accidentelor de circulație constă în aceea că ele sînt repartizate de obicei pe o singură parte a corpului victimei, ceea ce denotă de cele mai multe ori, existența unei singure lovituri a autovehiculului cu corpul victimei. Forma leziunilor ce se găsesc pe cadavru trebuie să corespundă cu reliefurile exterior al diferitelor părți ale autovehiculului sau al altor obiecte cu care s-a făcut atingerea. Astfel, cu ocazia examinării unui cadavru s-a stabilit că leziunile descoperite pe acesta nu au fost lăsate de autovehiculul bănuțit, ci de piatra kilometrică de pe marginea șoselei

cu care se lovise victima în timpul căderii din caroseria vehiculului.

Dacă mijlocul de transport se găsește la fața locului, este indicat să se măsoare și să se compare nivelul diferitelor părți proeminente ale sale cu nivelul leziunilor ce există pe cadavru, iar în cazul în care autovehiculul lipsește, această comparare se va face după ce acesta va fi identificat. Cu alte cuvinte, este necesar să se facă interpretarea acestor urme.

Deoarece uneori autovehiculul bănuțit poate fi examinat după mult timp, iar cadavrul nu poate fi păstrat neînhumat pînă la acea dată, este necesară fixarea, prin fotografie metrică, a leziunilor corporale de pe corpul victimei (ca înălțime, formă, intensitate etc.), ceea ce va permite ulterior stabilirea mecanismului accidentului.

Cu ocazia fixării și examinării urmelor de pe cadavru, trebuie acordată atenție deosebită așa-numitelor *împrejurări negative*, cum ar fi lipsa sîngelui la fața locului, deși cadavrul prezintă multiple răni. Aceasta poate confirma versiunea că, în realitate, nu este vorba despre un accident de circulație, ci de o altă infracțiune, iar prin crearea aparenței unui accident se urmărește ascunderea ei.

O asemenea versiune se va verifica după efectuarea autopsiei, cu care ocazie se va stabili cauza morții. Astfel, pe partea carosabilă a unui drum public a fost găsit cadavrul unei femei. În faza inițială, organul de poliție a elaborat versiunea că victima ar fi decedat într-un accident de circulație. În timpul examinării și ridicării urmelor de pe cadavru, n-au fost descoperite însă nici un fel de leziuni sau fracturi care să poată confirma versiunea elaborată, iar la autopsie s-a constatat că moartea victimei a survenit în urma unei manopere avortive. Această împrejurare nouă a condus pe un alt drum activitatea organului de urmărire penală, ajungîndu-se ulterior la identificarea doctorului infractor care, efectuînd avortul în condiții ilicite și fiindu-i teamă că victima



va deceda în propriul său cabinet, a expediat-o spre casă cu ajutorul unui autoturism. Pe traseu victima a decedat, iar conducătorul taxiului, fiindu-i teamă de o eventuală răspundere penală, a lăsat cadavrul pe partea carosabilă a drumului public și a dispărut. În cele din urmă, autoturismul a fost identificat pe baza urmelor benzii de rulare a anvelopelor rămase la fața locului.

În scopul rezolvării problemelor cu privire la data morții, este necesar ca lucrătorul operativ (uneori cu sprijinul medicului) să fixeze culoarea, mărimea, faptul dispariției sau persistenței la apăsare a petelor cadaverice.

Se recomandă măsurarea temperaturii corpului și a mediului înconjurător, deoarece răcirea cadavrului se produce mai repede sau mai încet, în funcție de temperatura mediului și a felului îmbrăcăminte existente pe corpul victimei. Aceste elemente, comparate cu petele cadaverice, îl vor ajuta ulterior pe expert la stabilirea datei și chiar a orei survenirii morții victimei, împrejurare care are o deosebită importanță pentru dovedirea participării la accident a unui anumit vehicul.

În afară de cadavru, o serie de urme pot fi găsite pe îmbrăcămintea și încălțăminte victimei, sub formă de stratificări de ulei, sînge, noroi, vopsea sau imprimări ale desenului benzii de rulare a anvelopei.

Se va acorda atenția cuvenită fixării și ridicării urmelor de tîrîre localizate pe încălțăminte, pe drumul public, prin aceasta putîndu-se ajunge la stabilirea poziției și a felului în care s-a deplasat victima și autovehiculul anterior și în timpul lovirii sau din ce direcție a fost lovită victima. Începutul și sfîrșitul urmelor de tîrîre dau posibilitatea stabilirii: locului unde victima a fost lovită, locului agățării sale cu îmbrăcămintea, de diferite părți proeminente ale autovehiculului, precum și locului unde a fost abandonată sau a rămas după tîrîre.

Fixarea locului și a modului de

repartizare a urmelor de pe îmbrăcămintea și corpul victimei ajută la stabilirea poziției și a direcției în care a circulat victima față de sensul de mers al autovehiculului. Astfel, într-un caz, în urma producerii unui accident, conducătorul auto a declarat că acesta s-a produs din culpa victimei, care a traversat neatentă strada spre stînga, după ce a coborît din autobuz.

Examinîndu-se îmbrăcămintea victimei, s-a stabilit că lovitură s-a produs la nivelul umărului drept, ceea ce demonstrează că victima înaintea producerii accidentului nu circula în sensul indicat de conducătorul auto, ci invers.

#### f) *Urmele de pe partea carosabilă a drumurilor publice și din apropierea acestora*

Asemenea urme se vor ridica și fixa, în vederea examinării lor ulterioare, insistîndu-se asupra determinării:

- limitelor părții carosabile, în lungime și în lățime, începînd cu porțiunile apropiate, apoi cele îndepărtate;

- dimensiunilor trotuarelor și șanțurilor;

- urmelor benzilor de rulare ale anvelopelor, formei canalelor, profilului benzilor de rulare (longitudinale, în zig-zag, cu creștături înguste, în formă complicată, cu proeminențe dispuse în pas variabil, cu profil de tip universal etc.);

- urmelor de vulcanizare, străpungerea sau altor caracteristici individuale ale anvelopei imprimate pe șosea;

- ecartamentului (distanța dintre punctele centrale ale urmelor anvelopelor din stînga și din dreapta de pe aceeași osie; în cazul roților duble – distanța dintre mediana spațiului liber dintre anvelopele din dreapta și cele din stînga de pe una și aceeași osie), după urmele lăsate pe șosea de roțile de pe osia din față și de pe cea din spate;

- ampatamentului sau bazei autovehiculului (ampatamentul este

distanța dintre osia din față și cea din spate);

- urmelor anvelopelor, care indică un viraj spre stînga sau dreapta;

- lungimii totale a urmei de frînare și faptului dacă acea urmă a fost creată de roțile de pe toate osiile autovehiculului, dacă urmele sunt suprapuse sau separate;

- intensității, distanței și direcției de împrăștiere a stropilor de apă, noroi, sînge, a prafului, a urmelor de ulei sau a altor lichide;

- urmelor de tîrîre sau alunecare, create de alte obiecte în afara anvelopelor;

- urmelor de noroi uscat, căzut de pe părțile interioare ale aripilor;

- cioburilor, mărimii și felului lor de împrăștiere pe șosea, diferitelor piese sau detalii desprinse de pe autovehicul etc.

Toate acestea prezintă o importanță criminalistică deosebită. Astfel, dimensiunile ampatamentelor servesc determinării corecte a vitezei, în funcție de lungimea urmei de frînare, atunci cînd frînele acționează asupra roților de pe osiile din față și din spate. Dimensiunile ecartamentelor din față și din spate vor permite organului de cercetare să determine, chiar la fața locului, felul autovehiculului (iar uneori – chiar marca acestuia) care a lăsat urmele de anvelope paralele. Dimensiunile pneurilor vor da posibilitatea stabilirii genului de autovehicul, mai ales atunci cînd se repetă de două ori una și aceeași particularitate.

Urmele de suprafață, create de anvelope pe șosea, se menționează în procesul-verbal ca fiind create prin stratificare; se formează în cazul în care anterior autovehiculul a trecut peste o substanță de altă culoare decît cea a șoselei și ale cărei particule au aderat pe anvelopă, fiind apoi depuse pe șosea.

Urmele create prin destratificare sînt lăsate de benzile de rulare ale anvelopei în cazul în care aceasta desprinde de pe suprafața drumului particulele unei substan-





țe colorate, umede sau noroioase, desprindere care se produce după forma reliefului de contact al desenului antiderapant.

Dacă în urma creată de anvelope pe șosea a rămas imprimată de două ori aceeași particularitate, se va fixa distanța dintre cele două urme, pentru ca pe această bandă să se poată calcula perimetrul roții. Aceste particularități se găsesc în urmele lăsate de roțile din spate sau din față la virajele spre stînga sau spre dreapta. În acest caz particularitățile existente în urma creată de roțile din față nu vor fi distruse de roțile din spate, deoarece cele două urme au trasee diferite.

Cunoscînd perimetrul anvelopei, se va putea calcula și determina diametrul ei, după formula:

$$S=2 \pi R \rightarrow R=S/2 \pi = S/2 \times 3,14$$

unde:  $R$  este raza anvelopei;  $S$  este perimetrul anvelopei.

Dacă la locul faptei se găsesc urme de adîncime care reproduc desenul anvelopei, se vor executa mularje din gips, parafină sau din alt material similar, în vederea identificării ulterioare a autovehiculului.

#### g) *Urmele de sînge*

De cele mai multe ori, urmele de sînge se găsesc pe șosea, pe autovehiculul implicat în accident sau pe corpul victimei sub formă de stropi, cruste, picături și pete. Forma urmelor de sînge ajută la stabilirea poziției victimei în momentul impactului, cunoscîndu-se că picăturile de sînge căzute la distanță lasă urme circulare, cu marginile regulate și cu un diametru mai mic decît picăturile care cad de la o înălțime mai mare. Urmele de sînge iau forma semnului exclamării, dacă suprafața pe care cad are o poziție oblică sau dacă sînt create în timp ce autovehiculul de pe care se scurge este în mișcare.

Culoarea urmelor de sînge găsite la locul faptei are importanță deosebită, deoarece permite determinarea timpului cînd a avut loc accidentul, modificările care au loc în sînge reflectîndu-se în nuanțele sale de cu-

loare. Astfel, la început petele au o culoare roșie, apoi roșu închis, iar în cele din urmă devin maro.

Culoarea roșie a urmelor de sînge se transformă în maro în decurs de 1-2 zile, în cazul în care sunt supuse influenței razelor solare. Aceeași transformare durează 5-6 zile, la o temperatură moderată, și 12-20 de zile pe timp răcoros sau atunci cînd urmele se găsesc la întuneric.

Fixarea urmelor de sînge se face prin menționarea în procesul-verbal a locului unde s-au găsit pete „asemănătoare” sîngelui, descrierea formei și culorilor, executarea de fotografii, de preferință color.

Se va stabili că urmele găsite sînt într-adevăr de sînge cu ajutorul apei oxigenate, a luminolului sau benzidinei, substanțe care produc o reacție chimică specifică, fiind vorba de urme de proveniență organică.

Dacă urmele de sînge se găsesc pe un obiect, se va tăia partea pe care se găsesc aceste urme sau ele se vor ridica cu ajutorul unei hîrtii de filtru sau tifon. Acest suport al urmei se usucă, în caz contrar prezența apei putînd influența cu timpul asupra compoziției chimice a sîngelui, cu efect negativ în ceea ce privește rezultatele cercetării sau constatării și expertizei biologice care urmează a fi efectuată. Tifonul sau hîrtia de filtru pot fi folosite și atunci cînd urmele de sînge se găsesc pe zăpadă sau pe pămînt. Dacă sîngele este uscat, se răzuiește pe o hîrtie sau într-un plic cu ajutorul unui bisturiu sau cuțit.

#### h) *Urmele sau petele de ulei, benzină, vaselină și alte substanțe*

Asemenea urme pot fi descoperite pe suprafața șoselei și servesc identificării mijlocului de transport implicat în accident.

Aceste urme se fotografiază, la început ca formă și culoare, se menționează apoi în schița și procesul-verbal, după care se ridică în eprubete probe pentru fiecare dintre ele.

Există mai multe tipuri de benzină care au proprietăți diferite, precum și mai multe tipuri de uleiuri,

fiecare fiind determinat de un anumit număr, în care cifra unităților și zecilor indică viscozitatea în grade Engler la temperatura de + 50°C, iar cifra sutelor indică grupa din care face parte uleiul, după indicele Dean Davis. Diferitele tipuri de uleiuri se folosesc mai rar, mai des sau în mod exclusiv la anumite tipuri de autovehicule, iar acest lucru face posibilă efectuarea unor analize chimice prin care se va determina genul vehiculului care folosește un anumit fel de ulei, atunci cînd astfel de urme s-au găsit la fața locului.

Picăturile de apă, ulei, lichid de frînă, benzină sau vaselină care cad pe șosea pot indica și faptul că autovehiculul de la care provin are anumite defecțiuni tehnice ale motorului, ale instalației de ungere sau frînare, aceste defecțiuni servind drept criterii de determinare a autovehiculului.

#### i) *Urmele provenite din spargerea farurilor, geamurilor sau parbrizelor*

La fața locului pot fi găsite cioburi rezultate în urma spargerii farurilor, geamurilor sau parbrizelor, care prezintă importanță, întrucît pot ajuta la identificarea autovehiculului participant la accident, prin intermediul unor constatări sau expertize traseologice ori de altă natură.

Cioburile apar, de regulă, în cazul în care tamponarea autovehiculului cu diverse obiecte este puternică, cînd la fața locului rămîne o parte din cioburi, iar restul – în blocul optic al farului distrus sau pe alte părți ale autovehiculului.

Fixarea și ridicarea corespunzătoare a acestor urme dau posibilitatea expertului-traseolog să ajungă la concluzia că cioburile găsite la fața locului și cele aflate pe autovehicul aparțin aceluiași far, geam sau parbriz.

În acest caz, concluzia categorică de apartenență a părților componente de cioburi la un întreg se poate baza chiar pe examinarea unui număr redus din acestea. Astfel, în



cauza privind pe numitul „K” s-a stabilit că acesta circula cu viteză peste limitele legale în satul „I”, cu care ocazie a accidentat-o mortal pe victima „V”, după care a părăsit locul accidentului. La locul unde s-a produs accidentul au fost găsite mai multe cioburi de far, care au fost fixate, ridicate și conservate de organul de urmărire penală.

Cu ocazia examinării autovehiculului bănuț de producerea accidentului, s-a constatat că deși caroseria era umedă, întrucât autocamionul se întorsese nu de mult în garaj pe timp ploios, totuși unul dintre faruri era uscat. În afară de aceasta, deși parbrizul și ambele faruri erau întregi, totuși pe capota și în carcasa noului far instalat au fost găsite numeroase particule de cioburi. Pe baza acestor date s-a elaborat versiunea că farul distrus cu ocazia accidentului a fost înlocuit recent cu altul nou.

Constatarea traseologică efectuată în cauză a stabilit că, într-adevăr, cioburile găsite pe autovehicul și unele dintre cele găsite la fața locului se suprapun exact pe linia desenului reliefului farului. În acest fel s-a ajuns la concluzia categorică cu privire la apartenența cioburilor de far la unul și același întreg.

Dacă examinarea traseologică a cioburilor de far după reliefurile exterior sau microrelieful suprafetelor de profil nu dă rezultatul scontat, se poate folosi și metoda analizei spectrale. Cu ajutorul acesteia se stabilește compoziția chimică și proveniența diferitelor elemente, se diferențiază diversele tipuri de faruri fabricate la una și aceeași sau la uzine diferite.

Cioburile de far găsite la fața locului sau cu ocazia examinării autovehiculului vor fi fotografiate separat după regulile fotografiei la scară, apoi vor fi împachetate corespunzător, spre a fi transportate la organul care va efectua constatarea tehnico-științifică. Împachetarea se va face corespunzător, astfel cioburile sînt puse la o anumită distanță unul de altul pe un strat

dublu de tifon, vață sau alt material moale, apoi sînt acoperite cu un alt strat din același material, după care se împachetează în cutii cu pereții tari. Pe aceste cutii se fac mențiuni cu privire la data și locul unde au fost găsite, numărul de dosar, aplicîndu-se semnătura lucrătorului operator.

**j) *Urmele de sol, părți desprinse din caroserie, garnituri, racorduri de cauciuc, piese de autovehicule și resturi de încărcătură***

Pe partea carosabilă sau în apropierea drumului pot fi găsite urme de sol provenite de pe anvelopele sau aripile autovehiculului, cu ocazia tamponării sau a frecării caroseriei de unele obiecte, din acestea putîndu-se desprinde așchii sau părți mai mari.

De asemenea, pe partea carosabilă pot să rămîna bucăți din garniturile sau racordurile de cauciuc, unele piese rupte sau pierdute, precum și resturi de încărcătură. Toate acestea pot duce la identificarea autovehiculului și uneori la determinarea mecanismului de producere a accidentului, efectuîndu-se, atunci cînd este cazul, examinările de specialitate.

**k) *Urmele de frînare, demarare și derapare***

În procesul de rulare obișnuită a autovehiculului pe îmbrăcămintea tare a părții carosabile, pneurile nu lasă urme. Urmele pneurilor apar numai la accelerații foarte mari, atunci cînd pleacă de pe loc, la viraje strînse cu viteze mari sau viraje bruște, frînări puternice și la derapare.

Urmele pneurilor datorate pornirilor de pe loc cu accelerații foarte mari, numite și urme de demarare, au lungimea redusă sub 2 pînă la 3 metri, puternic imprimare pe prima porțiune și pierzînd din intensitate către partea finală. Începutul urmelor conține particule de cauciuc pe întreaga suprafață și în exces pe margini, iar pe măsură ce urmele își pierd din intensitate, excesul de particule dispare, astfel că pe ultima

porțiune uneori se poate distinge n clar desenul anvelopei.

Cînd apar urmele de demarare, aderența dintre pneu și carosabil este ruptă, forța de înaintare fiind rezultatul frecării dintre carosabil și pneu, și nu al aderenței, motiv pentru care în calculele de stabilire a timpului în care s-a parcurs o distanță sau în calculele în care intervine coeficientul de aderență, pentru parcursul consumat în lungimea urmelor de demarare se va lua în calcul coeficientul de aderență la valoarea minimă, similar frînării cu roțile blocate.

În virajele strînse, cînd forța centrifugă este mai mare decît forța datorată aderenței, autovehiculul intră într-un ușor derapaj lateral, respectiv într-o mișcare de translație pe direcția forței centrifuge, fapt care determină apariția urmelor de pneuri, în special la roțile din exteriorul curbei de virare. În aceste cazuri urmele au margini neclare, fără un contur precis și sunt distincte cele de la roțile din față de cele de la roțile din spate. La aceste urme nu apare niciodată desenul anvelopei, anvelopele cu profil antiderapant mare lăsînd uneori către interiorul curbei o margine zimțată neuniformă. În toate cazurile, intensitatea urmei este mai pronunțată către exterior.

Urmele de frînare reflectă, prin aspectul lor, modul cum s-a acționat asupra pedalei de frînă, intensitatea frînării, calitățile de frînare ale autovehiculului.

La autovehiculele care au dispozitive de evitare a blocării roților, prin reducerea forței de frînare la roată, în funcție de încărcarea roții, urmele de frînare au un aspect mai puțin intens în prima parte, după care aspectul este cel descris pentru urmele lăsate de roțile blocate.

Aspectul diferit al urmelor în lungul lor este rezultatul acțiunii dispozitivului de repartizare a eforturilor de frînare în raport cu greutatea pe roți, care solicită un efort la pedala mare pentru a se produce blocarea roților. Măsura-



rea corectă a urmei de frînare se face atunci cînd din lungimea ei totală se scade baza (ampatamentul), adică distanța dintre osia din față și cea din spate a autovehiculului, deoarece această distanță intră de două ori în lungimea urmei de frînare: o dată la începutul urmei, iar a doua oară – la sfîrșitul urmei. Această scădere se face doar atunci cînd frînele acționează pe ambele osii.

Există două situații frecvent întîlnite în practică, în legătură cu măsurarea urmelor de frînare.

- dacă autovehiculul se găsește la fața locului, urma se măsoară de la începutul frînării și pînă la roțile din spate ale autovehiculului;

- dacă autovehiculul a dispărut de la locul faptei, se măsoară lungimea totală a urmei găsite la fața locului, menționându-se în procesul-verbal că baza autovehiculului nu a fost dedusă din lungimea totală a urmei, reducerea urmînd a se face după ce se va cunoaște baza autovehiculului.

Pentru a se stabili dacă frînele au acționat doar asupra unei singure osii sau asupra ambelor osii, se vor fixa și ridica următoarele urme sau caracteristici de la fața locului:

- ✓ *urmele de frînare* create de roțile din spate, care au un anumit aspect exterior și nu acoperă în întregime urmele create de roțile din față, pentru că ecartamentul sau distanța dintre roțile din față diferă de distanța dintre roțile de pe osia din spate;

- ✓ *în cazul frînării în curbă* urmele create de roțile de pe cele două osii se vor separa;

- ✓ *împrejurarea că au fost frînate numai roțile* de pe o singură osie sau de pe amîndouă se poate stabili și pe cale experimentală;

- ✓ *autovehiculul participant la accident*, cu condiția să nu se fi recurs la reglarea sau repararea frînelor.

Este relevant faptul că, în condițiile aceleiași viteze, dacă frîna-rea se face cu roțile unei singure osii, se

va crea o urmă de frînare mai mare cu 50-75% față de cazul în care frînarea s-a făcut simultan, pe ambele osii. Acest lucru se datorează faptului că, în primul caz, suprafața de aderență a anvelopelor cu șoseaua este mai mică și, prin urmare, autovehiculul parcurge un spațiu mai mare pînă la oprire.

Urmele de derapare apar atunci cînd autovehiculul se deplasează pe o traiectorie care nu este tangentă la axa longitudinală a autovehiculului, fiind rezultatul interacțiunii dintre pneu și carosabil, atunci cînd deplasarea pneului nu se face în planul de rotire al roții, ci după o direcție care formează un unghi cu pneul roții.

Urmele de derapare sînt mai late decît urmele de frînare, avînd lățimea maximă pentru deraparea laterală. Ele nu păstrează desenul anvelopei și numai uneori unele caracteristici ale desenului pot fi recunoscute la capetele urmei, în special la începutul ei.

Urmele de derapare se analizează în raport cu urmele de frînare inițiale. Atunci cînd urmele de frînare inițiale nu sînt sau există pauze între urmele de frînare și cele de derapare, urmele de derapare se analizează în raport cu ampatamentul și ecartamentul autovehiculului, pentru a se putea defini pentru fiecare urmă începutul și sfîrșitul ei.

#### 1) *Examinarea urmelor lăsate de benzile de rulare*

După cum am menționat deja, la locul producerii unui accident rutier poate fi descoperită o mare varietate de urme care sînt create de părțile de rulare ale vehiculelor.

Urmele lăsate de părțile de rulare, în special cele statice, prezintă caracteristici ale desenului sau ale unor defecțiuni, ce permit determinarea apartenenței la gen sau chiar identificarea obiectului creator. Ansamblurile și subansamblurile vehiculelor pot, de asemenea, crea urme de lovire, lovire-proiectare, tamponare, proiectare-înfundare, frecare-înfundare, lovire-compresiune și deteriorări combinate.

Asemenea urme pot fi lăsate de barele de protecție, faruri și semnalizatoare, măști radiator, capote motor sau portbagaje, parbrize, uși și părțile laterale ale caroseriei, punți din față sau din spate, cartere, cutii de viteză, osii, diferențiale și alte ansambluri și subansambluri. Urmele de lovire, ruptură, proiectare, tamponare, înfundare, frecare, compresie, deteriorare sînt create pe obiectele afectate, din cauza impactului dintre părțile, ansamblurile și subansamblurile autovehiculelor cu obiectele purtătoare de urme, în raport cu structura și compoziția acestora.

Este știut faptul că materialele care au compoziția mai consistentă își lasă forma exterioară în masa celor cu elasticitate mai mare. Adesea unele materiale preiau o parte din masa celorlalte.

În procesul examinării benzii de rulare a anvelopelor auto, pot fi desprinse următoarele caracteristici generale:

- numărul osiilor vehiculului;
- ecartamentul;
- ampatamentul;
- caracteristicile lăsate în urmele de frînare sau alunecare create de alte obiecte sau părți ale vehiculului, în afara celor de rulare;
- lungimea totală și gradul de suprapunere a urmelor de frînare, create de roțile din față și din spate;
- lățimea urmei de frînare, care poate oferi date pentru restrîngerea tipului de anvelopă;
- locul unde începe și unde se termină urma de frînare;
- porțiuni neclare din urma de frînare;
- diametrul roților vehiculului.

#### *Caracteristici individuale*

În urmele benzilor de rulare ale vehiculelor pot să rămînă și caracteristici individuale, care uneori pot duce la identificarea anvelopei. Asemenea caracteristici pot fi:

- desenul benzii de rulare;
- defecțiunile de fabricație;
- urmele de uzură.

În urma de frînare, creată de



părțile rulante din cauciuc se pot distinge trei zone consecutive:

1. zona de frînare, cu roțile blocate, în care lipsește imprimarea desenului benzii de rulare;

2. zona intermediară, în care se observă, destul de slab și neclar, desenul cauciucului creat atunci când roțile se rotesc doar parțial, pentru că frînele nu au intrat sau nu au ieșit complet din acțiune;

3. zona de frînare cu rostogolire, în limitele căreia este imprimat relativ clar desenul anvelopei.

Fixarea rezultatelor cercetării se realizează prin descriere în procesul-verbal, fotografiere, schițe, înregistrări video etc.

Examinarea corpului victimei, a leziunilor acestuia se realizează de către medicul-legist.

Fotografierea urmelor mijloacelor de transport este, în ordine, al doilea procedeu de fixare. Ca și descrierea, fotografierea se realizează tot în două faze. În prima fază se fac fotografiile obiectelor principale, adică în imagine se includ urmele pe locurile în care se află, precum și raporturile dintre ele. A doua fază de fotografiere privește fixarea urmelor descoperite în toate detaliile lor. Din traseul urmelor lăsate de roți se alege un segment ori două cu mai multe detalii, iar când urma este redusă în dimensiuni, cum ar fi cele de tamponare, de picioare sau de copite, se fotografiază în întregime.

Recenzent:  
**Gheorghe ALECU**,  
conferențiar universitar,  
doctor în drept

#### Referințe bibliografice

1. Gh. Alecu. *Criminalistică*. Ediția a II-a. Constanța: Ed. Ex Ponto, 2009.
2. S. A. Golunski. *Criminalistica*. București: Ed. Științifică, 1961.
3. V. Lăpăduși, Gh. Popa. *Investigarea criminalistică a locului faptei*. București: Ed. Luceafărul, 2005.

## DELIMITĂRI CONCEPTUALE ALE SUVERANITĂȚII PUTERII DE STAT

**Ion JECEV,**  
doctorand

#### SUMMARY

The article analyzes the theories concerning the foundation and the legitimacy of the sovereignty: the theocratic theory and the democratic theory. In order to examine the sovereignty as a state power quality there was realized the analysis of three theoretical problems and namely: the historical evolution of the concept of sovereignty, the explanation of the meanings of popular sovereignty, national sovereignty and state sovereignty and the establishing of the sovereignty holder.

#### REZUMAT

În articol se examinează teoriile privitor la fundamentarea și legitimitatea suveranității: teoria teocratică și teoria democratică. Pentru cercetarea suveranității ca o calitate a puterii de stat, a fost efectuată analiza a trei probleme teoretice, și anume: evoluția istorică a conceptului de suveranitate, explicarea accepțiunilor de *suveranitate populară*, *suveranitate națională* și *suveranitate de stat* și stabilirea titularului suveranității.

Statul este obișnuit să dețină monopolul „constrîngerii organizate”, deoarece este de datoria lui elaborarea și promovarea regulilor de drept și asigurarea respectării lor, fie prin convingere, fie prin forța de constrîngere, atunci când aceasta este necesară. O atare prerogativă este oficial organizată atît pe plan intern (poliția, justiția), cît și pe plan extern (armata), ceea ce este o condiție a supremației și independenței naționale sau a suveranității.

Putem fi de acord cu ideea că suveranitatea ca o calitate a statului a apărut odată cu apariția acestuia [1], dar ideile și concepțiile despre suveranitate apar mult mai tîrziu, ele fiind situate spre sfîrșitul Evului Mediu [2]. Astfel, în Evul Mediu prin „superanus” se determina poziția deosebită a monarhului plasat în fruntea ierarhiei feudale [3].

În legătură cu fundamentarea și legitimitatea suveranității, de-a lungul secolelor s-au confruntat două teorii principale: *teoria teocratică* și *teoria democratică* [4],

fiecare susținînd un alt deținător al suveranității [5].

*Teoria teocratică* a suveranității are la bază un fragment din Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Romani: „Non e potestas nisi a Deo”. Transpusă în domeniul științei și practicii politice, această formulă ilustrează că nici un om, fie el și principe, nu poate pretinde că deține puterea absolută asupra altora, deoarece numai Dumnezeu, Creatorul lumii, deține întreaga putere.

Cristalizate în expresia „Omnis potestas a Deo” („Orice putere este de la Dumnezeu”), concepțiile teoretice îmbracă două forme.

O formă a concepției teocratice este, *teoria dreptului divin supernatural*, încetățenită în special în Franța în secolele XVI și XVII. Ea poate fi rezumată la ideea că Divinitatea care a creat autoritatea politică, considerată ca putere supremă, investește în același timp cu exercițiul ei una sau mai multe persoane. Dacă suveranul are dreptul de a comanda supușilor săi, aceasta se datorează numai



faptului că voința divină desemnează o anumită persoană sau dinastie să exercite acest drept.

O altă variantă a concepției teocratice este *teoria dreptului divin providențial*. Potrivit acestei teorii, puterea (suveranitatea) izvorăște din Divinitate, dar deținătorul puterii temporare nu este desemnat de Dumnezeu, ci prin voința oamenilor. „Omnis potestas a Deo – afirma Toma D’Aquino – per populum” [6]. Voința oamenilor, ca și evenimentele sociale, inclusiv cele politice sînt însă dirijate de Divinitate în mod providențial. Tot astfel Divinitatea fundamentează și orientează activitatea de guvernare. Cu alte cuvinte, învestirea unei persoane cu atributele autorității supreme în stat este, în ultimă instanță, tot o expresie a voinței divine. Această concepție aparține Bisericii creștine și este atribuită Sf. Ioan Hrisostom, care în secolul al IV-lea e.n., interpretînd formula rostită de Sf. Pavel – „Non e potestas nisi a Deo” –, afirma că „nu există putere care să nu vină de la Dumnezeu” [7].

Este general acceptat că primul care a clarificat conceptul de suveranitate a fost Jean Bodin (1530-1595) în lucrarea „Les six livres de la République” (1576), care, considerînd suveranitatea de origine divină, a definit-o ca putere supremă absolută a statului, inalienabilă, constantă, imprescriptibilă și indivizibilă [8]. Bodin însă fundamentează suveranitatea poporului independent de a monarhului. Monarhul exercită puterea în nume propriu, dar ca rezultat al împuternicirii date de popor, conform unor norme ce obiectivează voința lui Dumnezeu.

După Revoluția Franceză din 1789, teoriile teocratice privind suveranitatea („monarhia de drept divin” și „monarhia de drept divin

providențial”) sînt definitiv înlăturate și înlocuite cu concepția suveranității naționale.

**Teoriile democratice** în legătură cu suveranitatea sînt suveranitatea populară și suveranitatea națională [9]. Termenul de *suveranitate* este însoțit de diverși determinanți care îi precizează conținutul în funcție de contextul în care este utilizat. Se vorbește astfel despre *suveranitatea populară*, *suveranitatea națională* și *suveranitatea de stat*, pentru a desemna realități care, în mod ideatic, se pot confunda, dar care în fapt fac trimitere la justificări teoretice distincte ale puterii de stat.

Pentru examinarea suveranității ca o calitate a puterii de stat, este necesară analiza a cel puțin trei probleme teoretice, și anume: evoluția istorică a conceptului de suveranitate, explicarea accepțiunilor de suveranitate populară, suveranitatea națională și suveranitatea de stat și stabilirea titlului suveranității [10]. Conceptul de suveranitate populară este atribuit ilustrului autor francez Jean-Jacques Rousseau, în opinia căruia poporul reprezintă totalitatea indivizilor care locuiesc pe un anumit teritoriu, fiecare dintre ei stăpînind o cotă-parte egală din suveranitate. În concepția lui Rousseau, suveranitatea poporului este rezultatul sumei aritmetice a cotelor-părți de suveranitate, astfel încît poporul devine titular al puterii prin acordul de voință al fiecărui individ, exprimat în cadrul unui pact social. Deținerea de către acesta a unei cote părți din suveranitate (putere) face posibilă, din punct de vedere teoretic, exercitarea nemijlocită a suveranității de către fiecare cetățean (democrația directă sau nemijlocită), întrucît voința colectivă nu poate fi reprezentată fără a se anula în-

săși esența suveranității, constînd din însumarea voințelor particulare. Cum fiecare cetățean deține o cotă-parte delimitată de suveranitate, el este îndreptățit să participe direct la guvernare, nefiind nevoie să fie reprezentat [11].

Conducerea trebuie deci exercitată de cetățeni, de ei înșiși. Nu există reprezentare a voinței populare. Dar este nevoie neapărat de o conducere. Avînd în vedere că suveranitatea este inalienabilă, conducătorii nu sînt reprezentanții suveranului (adică ai poporului); ei apar doar ca un organ de executare a voinței generale. În aceste condiții, suveranitatea nu se poate manifesta decît prin voința celor care o dețin. Reprezentanții acestora exercită o funcție socială, punînd în aplicare voința imperativă a poporului, și sînt responsabili pentru respectarea acesteia [12].

Suveranitatea, atribuită aritmetic poporului, este exercitarea prin organisme mandatate de popor cu atribuții de guvernare [13]. Acestea reprezintă poporul și exprimă voința lui generală sau a celei mai mari părți a acesteia. Apare deci ideea democrației reprezentative, respinsă inițial de Rousseau [14].

Faptul că suveranitatea aparține poporului, privit ca totalitatea cetățenilor care dețin cote-părți egale ale acesteia și reprezentanții acestora dețin un mandat imperativ, are o serie de consecințe:

a) mandatul nu exprimă propria voință, ci voința celor care l-au mandatat (corpul electoral dintr-o circumscripție);

b) conduita reprezentantului în adunarea deputaților nu poate fi alta decît aceea care i-a fost prescrisă expres de către mandanți;

c) deputatul trebuie să raporteze periodic alegătorilor săi asupra modului în care își exercită mandatul;



d) aceștia, de altfel, ca orice mandant, îi pot retrace oricând mandatul pe motiv că mandatarul nu a respectat prescripțiile date sau pentru că le-a depășit;

e) titularul suveranității, poporul, poate, pe calea unui referendum, să modifice sau să anuleze orice decizie a adunării reprezentative, dacă aceasta nu corespunde voinței sale [15].

S-ar părea, la prima vedere, că aceste consecințe nu pot influența negativ procesul de exercitare a suveranității. O analiză mai profundă evidențiază însă cel puțin două neajunsuri considerabile: imposibilitatea deputatului de a reprezenta interesele generale, el fiind constrâns să acționeze în limitele intereselor unei anumite circumscripții electorale; îngrădirea libertății de acțiune a deputatului, el fiind cu totul subordonat voinței celor ce l-au ales – a alegătorilor săi [16].

Rousseau era însă și el conștient de imposibilitatea și absurditatea punerii în practică a unei asemenea idei, deoarece poporul este dominat de egoism, patimi, interese contradictorii și discordie și, ca atare, este incapabil să se autoguverneze. „Dacă ar exista un popor de zei, el s-ar guverna democratic. Un guvern atât de perfect nu se potrivește oamenilor”, afirmă Rousseau [17].

Concepția suveranității populare și-a găsit o anumită exprimare în Constituția Franței din 23 iunie 1793, potrivit căreia puterea emană de la popor. Art. 25 din Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, ce formează *Preambulul* Constituției, proclamă că: „Suveranitatea rezidă în popor: ea este unică și indivizibilă, imprescriptibilă și inalienabilă”, iar în art. 7 din Constituție se precizează că „poporul suveran con-

stituie universalitatea cetățenilor francezi”. Practic însă teoria suveranității populare nu s-a aplicat niciodată în Franța [18].

Suveranitatea poporului reprezintă deci dreptul poporului de a decide asupra destinului său, de a stabili linia politică a statului și alcătuirea organelor lui, precum și de a controla activitatea acestora [19].

Actualmente, suveranitatea poporului este recunoscută în dreptul internațional ca fiind „un concept al dreptului internațional public, care evocă dreptul unui popor de a-și constitui un stat național” [20].

Autorii ruși considerau că suveranitatea unică a poporului se manifestă și se asigură nu numai nemijlocit de însuși poporul, dar și prin suveranitățile naționale și de stat, care constituie forme diferite ale aceleiași esențe sociale [21].

Teoria suveranității naționale a fost susținută în Franța revoluționară de abatele Sieyès, membru al Adunării Constituționale din 1789-1791, și are la bază aceeași idee că suveranitatea rezidă în popor. Spre deosebire însă de Rousseau, abatele Sieyès concepe poporul ca un corp abstract, „în care se topesc voințele individuale, devenind astfel națiune”. Dacă în concepția lui Rousseau poporul nu constituia o entitate distinctă de indivizi care îl alcătuiau, în concepția lui Sieyès națiunea este distinctă de indivizii care o alcătuiesc și are o voință proprie, a cărei expresie este legea adoptată de reprezentanții săi [22].

Titularul suveranității este națiunea care apare astfel ca o alternativă a instituției monarhiei. În această concepție, individului (cetățeanului) nu îi revine nici un fragment de suveranitate, deoarece aceasta este indivizibilă și nu poate fi parcelată în cote-părți egale.

Sieyès păstra ideea imposibilității poporului de a se guverna, dar,

în opinia sa, reprezentanții națiunii sînt agenții acesteia. Parlamentarii dobîndesc prin votul alegătorilor un mandat reprezentativ, care nu poate fi revocat de aceștia [23].

Deci, această idee duce la o serie de consecințe, cum ar fi:

a) reprezentanța națională în întregul ei devine mandanta națiunii, întrucît suveranitatea este una, indivizibilă și inalienabilă.

b) deciziile reprezentanței nu trebuie ratificate de națiune;

c) deputații, ca reprezentanți ai întregii națiuni, nu pot fi revocați de alegătorii lor nici nu au obligația de a da socoteală în fața acestora;

d) deputatul nu are nevoie de instrucțiuni din partea corpului electoral, el procedînd după intima lui convingere;

e) demisia în alb a deputatului este nulă, chiar dacă ea a fost dată ca garanție a bunei sale credințe în exercitarea mandatului.

Ca și suveranitatea poporului, suveranitatea națională are unele implicații negative, printre care:

1. excluderea oricărei subordonări juridice organizate a deputaților față de alegători;

2. posibilitatea deputatului de a aluneca spre arbitrar și voluntarism;

3. transformarea corpului electoral doar într-un instrument de desemnare a deputatului, și nu în unul de voință;

4. transformarea adunării reprezentative în depozitară exclusivă a suveranității naționale, avînd omnipotența de a decide în numele națiunii, interpret infailibil al voinței generale;

5. înlocuirea voinței generale cu voința partidului sau a formațiunii cărei deputatul îi aparține și se conformează în principiu [24].

În statele contemporane, transpunerea la nivel constituțional a principiului suveranității a pus problema opțiunii pentru una dintre



cele două teorii democratice asupra suveranității. Teoria care s-a impus a fost teoria suveranității naționale, chiar dacă unele constituții au folosit termenul de *popor*:

Art. 3 din Declarația Franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului a stipulat că principiul oricărei suveranități rezidă numai în națiune; nici un organism, nici un individ nu poate exercita vreo autoritate care să nu emane de la națiune. Punând în aplicare acest principiu, Constituția din 1791 a Franței prevedea că „suveranitatea aparține națiunii; nici un segment din popor, nici un individ nu-și pot atribui exercitarea ei” [25]. În ceea ce privește exercitarea propriu-zisă a suveranității de către națiune, s-a admis principiul reprezentării acesteia prin cei aleși de către alegători.

Actuala Constituție a Franței, deși stipulează principiul reprezentării, a făcut un compromis în favoarea teoriei suveranității populare, susținute de Constituția din 1946 [26].

Constituția Spaniei stipulează că purtătorul suveranității naționale este poporul special, izvorul puterii de stat [27].

Constituția Luxemburgului precizează că suveranitatea aparține națiunii [28].

La etapa contemporană, o dificultate mai mare prezintă încercarea de a defini suveranitatea națională, care de fapt poate fi interpretată sub două aspecte.

1. Din punct de vedere general, cetățenesc suveranitatea națională este identificată cu suveranitatea de stat și suveranitatea poporului, iar națiunea este privită ca o noțiune care cuprinde toți cetățenii statului, indiferent de apartenența lor etnică, și care în acest context evoluează în calitate de concetățeni ai națiunii indigene. În această ordine de idei, suveranitatea na-

țională este considerată „o noțiune politico-juridică, care evocă esența politică a fenomenului statal, faptul că puterea aparține națiunii, ce reprezintă elementul personal al statului (...)” [29].

S-au exprimat opinii precum că anume o atare interpretare a conceptului de națiune este acceptată de actele normative internaționale (Statutul ONU, Declarația despre principiile dreptului internațional, Actul Final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa ș.a.) [30], deși acest punct de vedere are și mulți adversari.

2. Alt aspect al interpretării noțiunii de suveranitate națională reprezintă abordarea etnică a subiectului, oferirea posibilității de autodeterminare a etnosului, inclusiv a dreptului de a-și alege forma de organizare politică și a structurii de stat [31]. Suveranitatea națională înseamnă dreptul națiunii la autodeterminare, pînă la separarea și formarea statului independent [32]. În statele multinaționale, formate pe calea unirii benevole a națiunilor, suveranitatea exercitată de acest stat compus, în mod firesc, nu poate fi suveranitatea unei singure națiuni [33]. Suveranitatea națională în condițiile statului multinațional atribuie suveranității poporului o calitate nouă – forma național-internațională de exprimare a esenței sale. Dacă suveranitatea națiunii presupune dreptul ei caracteristic la existența sa independentă, atunci suveranitatea națională este realizarea acestui drept în formele juridico-statale concrete ale vieții politice, ce asigură libera ei dezvoltare ca națiune [34].

Din același punct de vedere, etnic, se interpretează și legislația națională, și actele normative internaționale menționate. În majoritatea cazurilor, o atare abordare este

specifică statelor care nu dispun de societăți civile bine conturate.

În general, această manieră de concepere a suveranității naționale poate fi examinată ca fiind prima, din punct de vedere istoric, încercare de interpretare a naturii puterii supreme, deoarece înțelegerea etnică a suveranității naționale s-a bucurat de cel mai înalt grad de eficacitate în perioada premergătoare apariției statelor naționale, în timpurile în care puterea supremă era în realitate un substrat al autoconștiinței etnice a indivizilor, iar comunitățile naționale puteau fi apreciate ca sisteme destul de autonome.

Astăzi însă, în epoca reevaluării valorilor etatice și etnice, speranța în experiența din trecut a organizării sociale nu poate fi pe deplin justificată. Din acest punct de vedere, sîntem solidari cu savantul român Antonie Iorgovan, care apreciază încercările de a desemna dreptul națiunilor la autodeterminare prin expresia „suveranitate națională” ca fiind o „licență poetică”, „făcînd abstracție de conotațiile ideologice și politice, pentru că despre o națiune nu putem vorbi decît în cadrul unui stat, indiferent la care teză de fundamentare a conceptului de națiune ne oprim” [35].

Spre sfîrșitul sec. al XX-lea, în sfera relațiilor ce țin de structura de stat, mai ales în relațiile specifice federalismului, au avut loc transformări substanțiale, care au afectat viața publică a multor state. Autorul V.E. Gurkin consideră principiul național de constituire a unor state cauză a numeroaselor conflicte interetnice (adică principiul național generează separatismul odată cu dezvoltarea etniilor înapoiate) [36], teză ce nu poate fi preluată nici total, nici în special în ceea ce privește termenul de „etnii înapoiate”. În cazul dat avem de-a



face cu un reziduu al șovinismului imperial, cînd toate manifestările naționale, altele decît cele ruse, erau etichetate cu sens negativ. Principiul național a jucat un rol progresiv în constituirea statelor contemporane, de asemenea atunci cînd a fost opus politicii imperiale și coloniale. Este adevărat că actualmente, avînd în vedere necesitatea stabilității hotarelor statelor, se pune problema dezvoltării și protecției identității naționale prin alte mijloace decît separarea și formarea de state naționale.

Situația internațională contemporană din domeniul protecției drepturilor omului, popoarelor și principiilor fundamentale ale dreptului internațional este de așa natură, încît normalizarea situațiilor legate de realizarea de către națiuni a suveranității lor sau, cel puțin, evitarea unor conflicte noi, de genul celui iugoslav, este imposibilă. Imposibilă doar dacă nu vor fi modificați „vectorii” dreptului internațional, dacă nu vor fi corectate viziunile asupra problemei coraportului dintre drepturile omului și drepturile popoarelor, asupra problemei realizării de către ele a „suveranității” lor.

Totodată, trebuie să menționăm că în cazul în care suveranitatea națională, fundamentată anume pe dreptul națiunii (nu al indivizilor sau al statului) la autodeterminare, este o instituție politică atît de periculoasă, atunci nici nu este nevoie ca aceasta să fie aplicată [37].

După cel de-al Doilea Război Mondial, în practica constituțională a statelor europene accentul s-a pus mai mult pe categoria de *popor* decît pe cea de *națiune*. Ca atare, statele în cauză care și-au adoptat constituții noi au proclamat solemn că suveranitatea aparține sau rezidă în popor [38].

Fostele state socialiste au proclamat – în spiritul ideologiei oficiale a partidelor comuniste – că puterea politică rezidă în popor și că reprezentanții acestuia exprimă voința sa generală. În realitate, puterea poporului a fost lipsită de orice eficiență, iar guvernării au condus potrivit principiilor absolutismului monarhic [39].

După înlăturarea sistemelor totalitare în Răsăritul și Centrul Europei, principiul suveranității poporului a căpătat o revigorare deosebită, iar fostele state socialiste au proclamat solemn că suveranitatea rezidă în popor, iar aceasta o exercită prin reprezentanții aleși sau prin referendum [40].

În unele constituții, cum ar fi, de exemplu, cele ale Franței, Spaniei, României, Republicii Moldova se folosește o expresie ambiguă: „Suveranitatea națională aparține poporului”. Aceasta nu înseamnă însă că principiul reprezentării ar fi înlăturat sau apropiat și că mandatul aleșilor poporului ar fi imperativ. Formula respectivă ar putea consta în admiterea, alături de democrația reprezentativă (care are la bază teoria suveranității naționale) a democrației semi-directe (care rezidă în teoria suveranității populare). Într-adevăr, după al Doilea Război Mondial și îndeosebi în ultimele decenii, accentul se pune tot mai mult pe inițiativele populare în materia legislativă (inițiativa legislativă a cetățenilor) [41] și pe consultarea directă a cetățenilor în legătură cu problemele fundamentale ale politicii statale [42].

Sînt evidente, credem noi, atît deosebirea, cît și legătura dintre suveranitatea de stat, pe de o parte, și suveranitatea poporului sau cea națională, pe de altă parte. Să observăm că numai suveranitatea

de stat este o caracteristică generală a puterii de stat. Realitatea că deseori aceste trei noțiuni se regăsesc înmănunchiate într-una singură, atotcuprinzătoare, nu ne poate duce la ideea negării existenței a trei noțiuni distincte. Ar însemna să negăm existența unor noțiuni de largă circulație și rezonanță politică și, practic, să simplificăm nejustificat explicațiile despre suveranitate [43].

Suveranitatea este obiect de studiu nu numai pentru *Teoria generală a dreptului*, dar și pentru științele juridice de ramură, cum ar fi dreptul constituțional și dreptul internațional [44]. Odată făcute aceste aprecieri, urmează a observa că în obiectul de cercetare al teoriei generale a dreptului și a științei dreptului constituțional intră suveranitatea de stat ca una dintre trăsăturile generale ale puterii, ale statului [45], acestea cercetează suveranitatea puterii publice în manifestarea ei internă, iar dreptul internațional – manifestarea ei pe plan extern, în raporturile dintre state [46].

Începînd cu sec. al XVII-lea (mai ales cu încheierea Păcii de la Westfalia) și pînă în prezent, suveranitatea a devenit o problemă care suscită diverse dezbateri științifice. După cum s-a exprimat profesorul Antonie Iorgovan, „(...) nu există sesiune științifică internațională la care ea să nu se ridice” [47]. Și în Republica Moldova, în 2006 a avut loc o conferință internațională cu genericul „Suveranitatea și structura de stat în condițiile țărilor plurietnice”, materialele căreia s-au publicat în 2007.

Privită atît ca fenomen, cît și ca termen, suveranitatea continuă să rămînă o categorie în jurul căreia apar polemici aprinse.

Trebuie să amintim teoriile ni-





hiliste (monismul, solidarismul, mondialismul), potrivit căroră ideea de suveranitate este desuetă și ca atare trebuie abandonată sau înlocuită cu altceva.

Este cunoscută concepția solidaristă, potrivit căreia „suveranitatea ca principiu absolut nu se poate aplica decât societății internaționale globale” [48].

Teoria competenței, ca o variantă a concepțiilor nihiliste susține că suveranitatea este numai o ipoteză, că o ordine juridică este supremă, această ordine fiind conferită tocmai de organizarea unui sistem juridic superior. Potrivit acestei teorii, suma atribuțiilor determinate de dreptul internațional ar constitui competența autorității statale [49].

Tratarea suveranității potrivit teoriilor reformatoare înseamnă „adaptarea” conținutului și limitelor de manifestare ale acesteia. Se vorbește tot mai mult despre o necesitate de limitare a suveranității, o relativizare a conceptului, propunându-se o clasificare în suveranitate „reziduală” și „efectivă”. Se argumentează „relativizarea” suveranității prin pretinsa contradicție dintre suveranitate și independență, în condițiile dezvoltării societății postindustriale și a tendințelor de depășire a frontierelor în cooperarea internațională.

Se propune ca suveranitatea „reziduală” să aibă ca atribut permanența ei, pe când suveranitatea „efectivă” să fie variabilă. Cu alte cuvinte, trebuie să se facă distincție între suveranitatea propriu-zisă și modul concret de exercitare a ei, acceptându-se o limitare a manifestării suveranității [50]. Cu atât mai mult, cu cât „utilizarea necritică a ideii de suveranitate a propagat confuzii similare atât în teoria dreptului intern, cât și în cea a dreptului

internațional” [51], ce ridică tot mai frecvent această întrebare.

Avînd în vedere caracterul indivizibil al suveranității și în legătură cu evenimentele istorice concrete, printre care și suveranitatea statelor-membre ale Uniunii Europene, s-a pus problema incompatibilității, văzută în cedarea suveranității sau a suveranității limitate. Statele-membre ale Uniunii Europene au obligația să se conformeze dreptului comunitar tocmai în virtutea propriei suveranități, pentru că, făcînd uz de suveranitate, au adoptat decizia de a adera la Uniunea Europeană.

De aceeași părere sînt și alți autori care, considerînd că nu există contradicție între suveranitatea statelor și atribuțiile Comunităților și ale Uniunii Europene, au subliniat că este vorba nu de suveranitate limitată, ci de competențe, fascicule de competențe. Doctrina înclină mai mult spre evitarea subiectului suveranității limitate în favoarea teoriei competențelor, atribuțiilor care se încredințează Uniunii Europene de statele-membre. Deci, Uniunii Europene i se atribuie de către statele-membre competențe, fără ca suveranitatea acestora să fie afectată [52].

În doctrină s-a pus totuși și problema de a ști dacă suveranitatea poate fi considerată drept o condiție prealabilă, necesară pentru însăși existența statului sau ea reprezintă doar o consecință a apariției puterii instituționalizate sub forma statală. Distincția are importanță practică, dacă o privim prin prisma efectelor pe care le produce cu privire la fenomenul puterii de stat. În măsura în care considerăm suveranitatea drept o condiție prealabilă, necesară pentru însăși existența statului, suveranitatea națională este suficientă

pentru a justifica autodeterminarea popoarelor, ca și războaiele juste purtate în acest scop, iar suveranitatea poporului, înțeleasă ca suveranitate de stat, justifică dreptul și legitimează puterea. Dacă, în schimb, considerăm suveranitatea de stat drept o consecință a puterii instituționalizate, materializată sub forma competențelor organelor statului, ea ar putea fi destul de mult limitată. Considerată ca noțiune juridică, suveranitatea de stat duce la o polemică fundamentală între susținătorii existenței unei ordini juridice situate deasupra statului (doctrinile ius naturaliste), care ar fundamenta și justifica însuși statul, și cei care susțin că statul, ca ordine juridică, nu poate să decurgă decât din suveranitate (doctrină normativistă) [53].

Analizînd problemele determinării conceptului și conținutului suveranității de stat la etapa contemporană, nu putem să nu observăm că multe dintre ele apar fie în virtutea abordării unilaterale (juridico-formale) a acestui fenomen, fie din cauza confundării conceptului și conținutului suveranității, ca semn esențial al statului, cu calitatea corespunzătoare a puterii de stat [54].

Astfel, N.A. Ușakov a afirmat că „suveranitatea aparține nu puterii de stat, ci statului”, ceea ce „se manifestă în activitatea puterii de stat care personifică (întruchipează) statul” [55]. O asemenea opinie, respinsă de altfel de majoritatea doctrinei ruse, pleacă de la insuficiența de clarificare a raportului dintre stat și puterea de stat, premisă necesară oricărei analize temeinice a noțiunii de suveranitate. Nu statul se realizează prin puterea de stat diferită, în concepția lui N.A. Ușakov, „ca un sistem ramificat de organe care îndepli-



nesc funcțiile interne și externe ale statului”, că statul este organizația puterii publice. Puterea de stat are, prin chiar esența sa, însușirea inherentă, organică de a fi suverană. Întrucât puterea de stat este suverană, statul apare ca o organizare a puterii politice, avînd sub toate aspectele și în toate manifestările sale caracter suveran. Suveranitatea se manifestă, prin urmare, ca atribut fundamental al statului tocmai prin aceea că reprezintă, înainte de toate, o însușire esențială a puterii de stat, consideră Gheorghe Moca [56]. Precizăm aici că suveranitatea nu este o simplă însușire, ci o calitate a puterii de stat.

În acest sens, unii autori, indicînd unitatea „puterea de stat – stat”, menționează că suntem în drept, supunînd analizei științifice esența suveranității și mecanismul său de realizare, să subliniem apartenența primară și nemijlocită a suveranității puterii de stat. Prin aceasta noi recunoaștem că suveranitatea exprimă trăsăturile (însușirile) anume a puterii de stat (care este „esență de nivelul întâi”) și după aceea trăsăturile (însușirile) statului („esență de nivelul doi”) [57].

Precizînd că suveranitatea este o calitate generală a puterii de stat, vom observa că nu se poate vorbi de un titular al suveranității decît în măsura în care am pune semnul egalității între puterea de stat și suveranitate [58]. Constatăm că numai uneori se pune semnul egalității între puterea de stat și suveranitate [59]. De aceea vorbim de deținătorul puterii statale, putere care este suverană. Raportat la evoluția istorică a conceptului de suveranitate, dacă pentru Jean Bodin titularul suveranității este monarhul, începînd cu Rousseau secularizarea puterii de stat duce

la ideea că titularul puterii de stat suverane este poporul [60].

Menționăm, totodată, că suveranitatea de stat este privită ca o derivată a suveranității poporului, ambele noțiuni fiind interdependente [61]. Este imposibilă realizarea integrală a suveranității poporului fără existența statului, situație enunțată de Hegel [62]. În același timp, nu trebuie să negăm și un fenomen invers: este imposibilă prosperitatea unui stat democratic și de drept care nu recunoaște, într-un fel sau altul, suveranitatea poporului său (anume a întregului popor, și nu a unei anumite categorii, clase sau pături sociale) [63]. În așa mod, poporul împuternicește propriul stat cu dreptul de a înfăptui suveranitatea. Întruchipînd în sine puterea poporului, suveranitatea lui, statul însuși devine suveran, adică propria sa putere de stat dispune de toate însușirile puterii suverane [64]. Autoritatea care se manifestă asupra indivizilor este îndeplinită de către stat prin puterea publică, aceasta avîndu-și sursa în suveranitate.

Astfel, suveranitatea puterii de stat reprezintă în sine suveranitatea statului ca formă juridico-statală de înfăptuire a suveranității poporului, în virtutea căreia puterea de stat are așa trăsături/însușiri esențiale ca supremația și independența.

### Referințe bibliografice

1. Gheorghe Moca. *Suveranitatea de stat și dreptul internațional contemporan*. București, 1970, p. 11.
2. A. Arseni. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Chișinău, 1997, p. 112.
3. Ion Guceac. *Curs elementar de*

*drept constituțional*. Vol. I. Chișinău, 2001, p. 81.

4. Igor Bantuș. *Noțiuni generale privind suveranitatea națională*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 2, 2002.

5. Victor Pușcaș. *Conceptul și conținutul suveranității*. Conferința internațională „Suveranitatea și structura de stat în condițiile țărilor plurietnice”. Chișinău, 22-23 septembrie, p. 4.

6. Charles Debasch, Jacques Bourdon, Jean-Marie Pontier, Jean-Claude Pricci. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. Paris: Economica, 1983, p. 36 și G. Alexianu. *Curs de drept constituțional*. Vol.1. București: Casa școalelor, 1930, p. 79-83; Tudor Drăganu. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 1. Tîrgu-Mureș, 1993, p. 163.

7. În cap. 13 din *Epistole către Romani*, Sf. Apostol Pavel îndeamnă: „Tot timpul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu, iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite. Pentru aceea, cel ce se împotrivesc stăpînirii, se împotrivesc rînduiei lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc, își vor lua osînda” (Biblia sau Sfînta Scriptură, Societatea Biblică Interconfesională din România, 1992, p. 1288).

8. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. București: Editura All Beck, 2004, p. 62.

9. Cristian Ionescu. *Principii fundamentale ale democrației constituționale*. București, 1997, p. 31.

10. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 62.

11. „Suveranitatea nu poate fi prezentată pentru aceeași pricină pentru care nu poate fi înstrăinată – ea consistă esențialmente în voința generală și voința generală nu se reprezintă; ea este sau ea însăși sau este altceva, cale de mijloc nu există”, J.-J. Rousseau, *Contractul social*. București: Editura Științifică, 1957, p. 222.

12. Ion Deleanu. *Drept constituțional și instituții politice contemporane*. București, 1993.



13. A se vedea și Genoveva Vrabie. *Organizarea politico-etatică a României*. Editura Virginia, 1995, p. 8.

14. „Spun deci, scrie Rousseau, că suveranitatea, nefiind decât exercitarea voinței generale, nu poate niciodată să fie înstrăinată și că suveranul, care nu este decât o ființă colectivă, nu poate fi reprezentat decât prin el însuși: puterea se poate transmite, voința însă nu”, J.-J. Rousseau, *op. cit.*, p. 114-115.

15. Ion Deleanu, *op. cit.*, București, 1993.

16. Victor Popa. *Drept parlamentar*. Chișinău, 1999.

17. Jean-Jacques Rousseau, *op. cit.*, p. 183.

18. În art. 43 din proiectul Constituției Franței din 1946 se stipula că „suveranitatea aparține poporului”. Art. 3 alin. 1 din actuala Constituție a Franței precizează că „suveranitatea națională aparține poporului, care o exercită prin reprezentanții săi și prin referendum”. Cristian Ionescu. *Principiile fundamentale ale democrației constituționale*. București, 1997, p. 33.

19. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 63.

20. Iorgovan Antonie. *Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală*. București: Galeriile J.L. Calderon, 1994, p. 146-147.

21. Ушаков Н.А. *Суверенитет в современном международном праве*. Москва: ИМО, 1963, с. 4; Судницын Ю.Г. *Теоретические проблемы национального суверенитета и государства всей мировой социалистической системы*. Свердловск, 1967, с. 6-7.

22. A se vedea Genoveva Vrabie. *Organizarea politico-etatică a României*. Editura Virginia, 1995, p.10.

23. Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 34.

24. Ion Deleanu, *op. cit.*, 1993.

25. Prima Constituție scrisă, adoptată în Franța. A se vedea Maurice Duverger. *Constitutions et documents politiques*. Paris: PVF, 1992, p. 18 și urm.

26. Cristian Ionescu. *Principiile fundamentale ale democrației constituționale*. București, 1997, p. 45.

27. *Конституция Испании*, 1978, ст. 1 (п. 2).

28. *Конституция Великого Герцогства Люксембург*, ст. 32 (абз. 1).

29. Iorgovan Antonie, *op. cit.*, p. 146.

30. *Drepturile Omului. Principalele instrumente cu caracter general*. Chișinău: Garuda-ART, 1998.

31. Ion Guceac. *Suveranitatea națională a Republicii Moldova în perspectiva integrării europene*. Conferința internațională „Suveranitatea și structura de stat în condițiile țărilor plurietnice”. Chișinău, 22-23 septembrie 2006.

32. Шевцов В.С. *Государственный суверенитет*. Москва: Наука, 1979, с. 167; Koring A. *Nation in Geschichte und Ged-Nart. Studie zur historich – materialistischen theorie der National*. Berlin, 1976, p. 137.

33. Андроник Н.С., Иванов В.М., Татар Г.В. *Государственный суверенитет Республики Молдова*. Кишинэу, 2000, с. 34.

34. Ушаков Н.А., *op. cit.*, Судницын Ю.Г. *Теоретические проблемы национального суверенитета и государства всей мировой социалистической системы*. Свердловск, 1967, с. 6-7.

35. Iorgovan Antonie, *op. cit.*, p. 146.

36. Гуркин В.Е. *Российский федерализм и международный опыт*. Журнал российского права, 1997, № 4, с. 71-81.

37. Dorina Năstase, Mihai Mătieș. *Viitorul suveranității naționale a României în perspectiva integrării europene*, studint.org.ro/N7\_Rom.htm.

38. În preambulul Constituției Japoniei, adoptate în 1946, se arată că principiul suveranității poporului este un principiu universal, recunoscut ca atare de umanitate și că autoritatea guvernanților emană de la popor. Art. 1 din Constituția Italiei, promulgată la 27 decembrie 1947, statuează că suveranitatea aparține poporului, care o exercită sub formele și în limitele fixate de Constituție. Art. 20 alin. 2 din Constituția RFG, adoptată la 23

mai 1949, prevede că suveranitatea emană de la popor. Ea este exercitată de popor prin alegeri și referendumuri și prin organele speciale, investite cu putere legislativă, executivă și judecătorească. Constituția Franței conține o formulare-hibrid, care combină teoria suveranității naționale cu cea a suveranității populare. Astfel, art. 3 alin. 1 din Constituție proclamă că suveranitatea națională aparține poporului. Constituția Spaniei, adoptată în 1978, prevede, de asemenea, că „suveranitatea națională rezidă în poporul spaniol; toate puterile statului emană de la el”. Constituția Suediei, promulgată în 1974, prevede în art. 1 că „în Suedia suveranitatea suedeză este fundamentată de libertatea de opinie și pe sufragiul universal și egal. Ea se realizează printr-un regim constituțional reprezentativ și parlamentar și printr-o gestiune autonomă a colectivităților teritoriale. Suveranitatea se exercită în conformitate cu legile”. Constituția Portugaliei din 1927 proclamă în art. 112 că puterea politică aparține poporului, și se exercită în condițiile stabilite în Constituție. Art. 112 precizează chiar că „participarea directă și activă a cetățenilor la viața politică este condiția și instrumentul fundamental pentru a se ajunge la consolidarea sistemului democratic”. Vezi Cristian Ionescu, *Principii fundamentale ale democrației constituționale*, București, 1997, p. 47.

39. Art. 3 din Constituția României din 1948 a prevăzut că „în Republica Populară Română întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului. Poporul își exercită puterile prin organele reprezentative, alese prin vot universal, egal, direct și secret”. Constituția a introdus și instituția mandatului imperativ, prevăzând că „reprezentanții poporului în toate organele puterii de stat sînt răspunzători în fața poporului și pot fi revocați prin voința alegătorilor, în condițiile stabilite de lege”. Constituția din 1952 a întărit dictatura proletariatului; deși nu se referă expres la aceasta. Art. 1 preciza că „Republica Populară Ro-



mână este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate”. Prin admiterea categoriei sociologice de „oameni ai muncii”, recunoscută de Constituție, se excludeau indirect celelalte clase și categorii sociale de la exercitarea puterii. De altfel, art. 4 din Constituție a prevăzut că „puterea aparține oamenilor muncii de la orașe și sate, care o exercită prin Marea Adunare Națională și sfaturile populare”. Constituția din 1965 a stipulat că întreaga putere aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa. Potrivit art. 4 din Constituție, poporul, deținător suveran al puterii, o exercită prin Marea Adunare Națională și consiliile populare. Toate constituțiile statelor socialiste au prevăzut texte cu un conținut asemănător. Vezi Cristian Ionescu, *Principii fundamentale ale democrației constituționale*, București, 1997, p. 48.

40. Art. 2 din Constituția Slovaciei, adoptată la 3 septembrie 1992, prevede că puterea de stat aparține cetățenilor, care o exercită direct sau prin reprezentanții lor aleși. Art. 2 din Constituția Cehiei, adoptată la 16 decembrie 1992, stabilește că ... poporul este sursa întregii autorități a statului; el o exercită prin organele puterii legislative, executive și judecătorești”. Constituția României, aprobată prin referendum la 8 decembrie 1991, stabilește că „suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative și prin referendum”. Art. 2, alin. 1 din Constituția Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție. Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 48.

41. Inițiativa legislativă a cetățenilor este recunoscută, de exemplu, în Italia: Constituția din 1947 art. 71, alin. 2; Spania: Constituția din 1978, art. 87, alin. 3; România: Constituția din 1991, art. 73, alin. 1 și art. 146 alin. 2 (revizuirea Constituției); Republica Moldova: Constituția din 1994, art. 141.

42. A se vedea, de pildă, referendurile organizate în unele state europene privind aderarea acestora la

Tratatul Maastricht sau referendumul organizat în Polonia la 18 februarie 1996, în cadrul căruia electoratul a fost chemat să se pronunțe asupra distribuirii generale a bunurilor statului către cetățeni. Vezi: Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 49.

43. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, București, 2004, p. 64-65.

44. Dumitru Baltag. *Teoria generală a dreptului și statului*. Cimișlia: Editura „Tipcim”, 1996, p. 70.

45. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 65.

46. Dumitru Baltag, *op. cit.*, p. 70; V. Gamurari, N. Osmocnescu. *Suveranitatea și dreptul internațional*. Chișinău: CEP USM, 2007

47. Iorgovan Antonie, *op. cit.*, p. 146.

48. G. Sckelle. *Cours de droit international public*. Paris, 1948.

49. Ch. Rousseau. *Droit international public*. Paris: Dalloz, 1988.

50. Ion Rusu. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina LEX, 2001, p. 134-135.

51. Hart H.L.A. *Conceptul de drept*. Chișinău: Combinatul poligrafic, 2004, p. 216.

52. Mădălina Virginia Antonescu. *Instituțiile Uniunii Europene în perioada post-Nisa*. Iași: Ed. Lumen, 2009, p. 644-648.

53. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 65.

54. Котов А.К. *Государственный суверенитет Республики Казахстан: политико-правовой анализ становления и проблемы национально-государственного развития*: автореф. докт. дисс., Алмааты, 1994, с. 28.

55. Ушаков Н.А., *op. cit.*, с. 7.

56. Gheorghe Moca. *Suveranitatea de stat și dreptul internațional contemporan*. București, 1970, p. 14.

57. Андроник Н.С., Иванов В.М., Татар Г.В. *Государственный суверенитет Республики Молдова*. Кишинэу, 2000, с. 36-37.

58. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 65.

59. Rusu Ion, *op. cit.*, p. 132.

60. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 65.

61. Ion Guceac, *op. cit.*, p. 93.

62. Гегель Г.В. *Философия права. Сочинения*. Т. VII, с. 100.

63. Умнова, И.А. *Конституционные основы современного российского федерализма*. Москва, 1998, с. 149.

64. Хропанюк В.Н. *Теория государства и права*. Москва, 1995, с. 61.



## CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI SAU RĂSPUNDEREA PENALĂ ÎN CAZUL INFRAȚIUNII DE DARE DE MITĂ

Camelia Doina MICU,  
doctorandă

### ABSTRACT

The special cause that removes the criminal nature of the bribery act, is regulated by the Criminal code, art. 255 paragraph 2, which requires the bribe giving is not a crime when the bribe giver has been forced by all means by the bribe taker, because the constriction leads to anxiety and confusion caused by the serious danger that threatens, leading to a psychological pressure removing the free expression of the will and committing an offense under the criminal law.

Special cause that removes criminal liability in the offense of bribery, is regulated by the Criminal code, art. 255, paragraph 3, which requires the briber not to be punished if denounces the deed to the authority before the body tracking have been asked for that offense.

### Considerații preliminare

Privită în sens material (obiectiv), infracțiunea este definită ca fiind o activitate umană, un act de conduită exterioară al omului, îndreptat împotriva regulilor de conviețuire socială, interzis de lege sub o sancțiune specifică, respectiv pedeapsa [16, p. 18]. Codul penal definește infracțiunea ca fiind fapta care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală, infracțiunea fiind astfel singurul temei al răspunderii penale [15].

Una dintre infracțiunile incriminate de Codul penal român este cea care face obiectul prezentului articol, respectiv infracțiunea de dare de mită, care constă în fapta persoanei care, pentru a determina un funcționar public sau funcționar să îndeplinească, să nu îndeplinească sau să întârzie îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu, ori să facă un act contrar acestor îndatoriri, îi promite, oferă sau dă, direct sau indirect, bani sau alte foloase care nu i se cuvin.

Darea de mită reprezintă un real și grav pericol pentru relațiile sociale referitoare la buna funcționare a autorităților, instituțiilor de stat, a instituțiilor ori serviciilor publice sau a altor unități, a corectitudinii funcționarilor în exercitarea atribuțiilor de serviciu, care determină

existența și echilibrul societății democratice organizate, a ordinii de drept [7, p. 65–66].

Cerînd funcționarilor corectitudine și probitate în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, legea asigură acestora, în același timp, o protecție eficientă împotriva actelor de corupere la care ar putea fi expuși [10, p. 128].

Faptul că infracțiunea de dare de mită este o formă a corupției active a determinat și susținerea că aceasta este mai gravă decît infracțiunea de luare de mită. Totuși legiuitorul român nu a îmbrățișat această opinie și a considerat că infracțiunea de dare de mită prezintă un grad de pericol social mai redus în comparație cu infracțiunea de luare de mită, ceea ce l-a determinat să stabilească o sancțiune mai blîndă pentru aceasta.

Cu privire la forma de vinovăție (*mens rea*), în literatura de specialitate s-au exprimat diverse opinii, respectiv intenția directă sau intenția direct calificată prin scop [17, p. 742; 16, p. 432].

### Cauza specială care înlătură caracterul penal al faptei de dare de mită

Avînd în vedere scopul procesului penal, materializat în constatarea la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, astfel că orice persoană care a să-

vîrșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, infracțiunea necesită aplicarea unei pedepse, individualizate după o serie de criterii obiective și subiective. Cu toate acestea însă, există anumite circumstanțe în care s-a comis infracțiunea și care fac ca fapta comisă să nu aibă acea trăsătură esențială a infracțiunii numită vinovăție [15].

Aceste circumstanțe sînt cunoscut sub denumirea de *cauze care înlătură caracterul penal al faptei* și sînt reglementate de Codul penal în cadrul art. 44-51. Astfel, potrivit Codului penal, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei sînt: legitima apărare, starea de necesitate, constrîngerea fizică și morală, cazul fortuit, iresponsabilitatea, beția, făptuitorul-minor și eroarea de fapt.

În cazul infracțiunii de dare de mită, constrîngerea făptuitorului de către persoana care a primit mită reprezintă cauza care înlătură caracterul penal al faptei.

Potrivit art. 46 din Codul penal, constrîngerea se poate realiza sub două forme: constrîngerea fizică și constrîngerea morală. Astfel, constrîngerea fizică este reglementată în cadrul art. 46 alin. (1) Cod penal, care prevede că "nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea



penală, săvârșită din cauza unei constrângeri fizice căreia făptuitorul nu i-a putut rezista”, iar în cadrul art. 46 alin. (2) Cod penal este reglementată constrângerea morală, acesta stipulând faptul că “nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, săvârșită din cauza unei constrângeri morale, exercitată prin amenințare cu un pericol grav pentru persoana făptuitorului ori a altuia și care nu putea fi înlăturată în alt mod.” [1]

Așa cum reiese și din alin. (1) al textului normei generale, existența constrângerii fizice este determinată de îndeplinirea anumitor condiții:

a) Acțiunea de constrângere trebuie să se realizeze asupra fizicului unei persoane, manifestându-se prin diferite modalități, respectiv sechestrare, imobilizare, îngrădind astfel libertatea de mișcare a făptuitorului în sensul că îl silește să realizeze o activitate pe care nu și-o dorește.

b) Persoana să nu poată rezista în fața acțiunii de constrângere, ceea ce ar duce la săvârșirea faptei. În cazul în care făptuitorul poate să se împotrivescă constrângerii, acesta are obligația să o facă.

c) Acțiunea de constrângere să determine persoana să săvârșască o faptă penală, fiind cea mai importantă condiție, întrucât determină existența constrângerii fizice.

Din analiza alin. (2) al normei generale, se desprind și condițiile de îndeplinirea cărora depinde existența constrângerii morale, respectiv:

a) acțiunea de constrângere realizată prin amenințare să determine săvârșirea unei fapte penale;

b) acțiunea de constrângere să fie exercitată prin amenințare cu un pericol grav.

Acțiunea de constrângere executată prin amenințare cu un pericol grav creează persoanei amenințate un sentiment de teamă, sub imperiul căruia săvârșește fapta prevăzută de legea penală. Sub

imperiu amenințării persoana are de ales între a suferi răul grav cu care este amenințată sau a săvârși fapta care i se pretinde. Pericolul grav cu care se amenință, dacă nu se săvârșește fapta pretinsă, poate privi viața, integritatea corporală, libertatea, demnitatea, averea celui amenințat ori a altei persoane [5, p. 113];

c) fapta pretinsă (faptă penală) să fie singurul mijloc de înlăturare a pericolului grav cu care este amenințat făptuitorul, acesta nedisponind de un alt mijloc de eliminare a pericolului. În cazul în care există posibilitatea înlăturării pericolului fără săvârșirea unei infracțiuni, atunci făptuitorul avea obligația săvârșirii acestei fapte.

Cauza care înlătură caracterul penal al faptei de dare de mită este reglementată în cadrul art. 255 alin. (2) Cod penal, care prevede că darea de mită nu constituie infracțiune atunci când mituitorul a fost constrâns prin orice mijloace de către cel care a luat mită.

Ca natură juridică, această dispoziție reprezintă o cauză specială care înlătură caracterul penal al faptei. Această cauză specială are un conținut mai larg decât cel arătat în art. 46 Cod penal și va fi incidentă ori de câte ori nu vor fi îndeplinite condițiile instituite de lege pentru existența constrângerii fizice sau a constrângerii morale [6, p. 467].

Astfel, spre deosebire de constrângerea prevăzută de norma generală, este suficient ca făptuitorul să fie constrâns, fără a se cere și ca acea constrângere să nu poată fi înlăturată altfel decât prin comiterea faptei sau ca făptuitorul să nu fi putut rezista constrângerii fizice. De exemplu, în cazul în care medicul îi comunică pacientului că nu îl va mai opera dacă nu plătește o sumă de bani pentru îndeplinirea actului medical, deși, teoretic, cel care dă mită va avea posibilitatea să aleagă un alt spital sau medic, cu toate acestea, în acest caz, darea de mită a fost comisă prin con-

strângere. Foarte puține persoane ar opta pentru schimbarea medicului sau spitalului, deoarece sănătatea sa ori a unui apropiat lui este mult mai importantă decât descurajarea corupției ca fenomen social extrem de dăunător. Într-o astfel de situație, practica judiciară considera că făptuitorul a fost constrâns la dare de mită [3, p. 337–338].

Realist și sensibil la situația dificilă a celui care pentru satisfacerea drepturilor și intereselor sale legitime, apelând la serviciile funcționarului, este constrâns de acesta să promită, ofere sau să dea bani sau alte foloase necuvenite, legiuitorul a considerat că voința acestuia nu a fost liberă și a prevăzut că fapta nu constituie infracțiunea de dare de mită. Dar libertatea de voință și acțiune a mituitorului este înlăturată numai în situația în care acesta a fost constrâns de către funcționar să dea mită.

Vexațiunile, inclusiv provocările la care poate fi supus mituitorul de către funcționar nu sînt acte de constrângere, așa încît ele nu anihilează libertatea de voință a mituitorului, chiar dacă acesta, dînd mită, acționează pentru a găsi o ieșire dintr-o situație neconvenabilă. Păstrîndu-și libertatea de voință, mituitorul provocat – și nu constrâns – să dea mită acționează cu vinovăție, astfel încît fapta lui constituie infracțiune [7, p. 86].

Observăm că pentru a exista această cauză specială care înlătură caracterul penal al faptei de dare de mită se impune a fi îndeplinite anumite condiții, și anume:

a) să existe o constrângere realizată prin orice mijloace de către cel care a primit mită;

b) inițiativa dării de mită trebuie să survină de la persoana mituită, care exercită o constrângere prin orice mijloace asupra mituitorului, insufîndu-i acestuia o teamă de a nu suferi un prejudiciu grav, și nu de la cel care promite, oferă sau dă mită. În cazul în care inițiativa dării de mită aparține mituitorului,



indiferent dacă ulterior cel mituit a stăruit pe lângă acesta să-i remită foloasele promise, va exista infracțiunea de dare de mită, întrucât ne aflăm sub incidența art. 255 alin. (1) Cod penal;

c) constrângerea trebuie să aibă caracter real, adică să fie atât de puternică, încât să suprimă sau să restrângă libertatea ori capacitatea de autodeterminare a persoanei asupra căreia este exercitată, să o silească la o conduită impusă sau pretinsă de infractor [4, p. 353]

d) constrângerea trebuie să se realizeze anterior promisiunii, oferirii sau dării de bani sau alte foloase. În caz contrar, vom fi în prezența unei infracțiuni de dare de mită, neexistând o cauză specială de înlăturare a caracterului penal al faptei.

În cazul aplicabilității prevederilor alin. (2) al art. 255 Cod penal, respectiv în cazul operării înlăturării caracterului penal al faptei mituitorului, legiuitorul a prevăzut în următoarele alineate ale art. 255 Cod penal că banii, valorile sau orice alte bunuri care au constituit obiectul mitei să fie restituite mituitorului.

Din analiza textelor de lege prevăzute la art. 46 și 255 alin. (2) din Codul penal rezultă că cele două forme de constrângere prevăzute de acestea înregistrează câteva deosebiri, pe care vom încerca să le dezbatem în rândurile următoare.

O primă deosebire, împărtășită de numeroși autori, constă în faptul că existența constrângerii prevăzute de art. 255 alin. (2) Cod penal nu este condiționată de realizarea condițiilor necesare existenței constrângerii prevăzute de art. 46 alin. (2) Cod penal, respectiv amenințarea să se realizeze printr-un pericol grav și inexistența posibilității de înlăturare a acestuia în alt mod.

O altă deosebire, poate una dintre cele mai importante, este mijlocul de realizare a constrângerii, care în cazul constrângerii prevăzute de art. 46 Cod penal se realizează prin amenințare cu un pericol grav, pe

când în cazul art. 255 alin. (2), constrângerea are loc prin orice mijloc, inclusiv prin amenințare.

Conform părerilor unor autori, constrângerea poate consta, în acest caz, chiar în refuzul funcționarului de a îndeplini actul solicitat fără acordarea unor foloase, perspective de natură a-l determina pe solicitant să-i remită foloasele respective. Considerăm că, în acest caz, sîntem în prezența constrângerii doar dacă actul respectiv se impunea a fi adoptat în regim de urgență sau dacă funcționarul în cauză este singurul competent să adopte acel act, în celelalte cazuri, mituitorul putîndu-se adresa unor alți funcționari pentru soluționarea problemei. În ceea ce privește constrângerea morală reglementată de art. 46 alin. (2) Cod penal, presiunea psihică poate consta într-o amenințare orală sau scrisă (violență psihică), însoțită sau nu de acte materiale amenințătoare (tăierea firelor de telefon, întreruperea curentului electric, distrugerea soneriei, închiderea ușii cu cheia) sau poate consta în violențe fizice (lovirea repetată a agentului, schilodirea) pentru a-l determina pe făptuitor să se supună voinței persoanei care exercită constrângerea. În acest din urmă caz, constrângerea acționează asupra psihicului persoanei, și nu asupra energiei sale fizice [14, p. 257].

O altă deosebire a celor două forme de constrângere este valoarea periclitată prin acțiunea de constrângere a făptuitorului, care în cazul constrângerii prevăzute de art. 46 Cod penal constă în viața, sănătatea, integritatea corporală, demnitatea, libertatea, averea celui amenințat sau a altei persoane, pe când în cazul art. 255 alin. (2) Cod penal poate fi periclitată orice valoare care prezintă un interes deosebit pentru cel constrîns, inclusiv o valoare de ordin patrimonial.

Un exemplu de astfel de constrângere s-a constatat într-o cauză soluționată de Parchetul pe lângă Judecătoria Șimleul Silvaniei, în

care s-a dispus începerea urmăririi penale pentru infracțiunea de dare de mită prevăzută de art. 255 alin. (1) Cod penal pentru doi învinuiți. În fapt, s-a reținut că, în primele luni ale anului 1993, învinuiții au efectuat excursii în Ungaria, ocazie cu care au îndeplinit funcția de conducător de grup. Din probele administrate rezultă că organele vamale, sub diferite pretexte, refuzau grupului ieșirea din țară sau grupul era ținut perioade mari de timp pînă i se permitea trecerea prin vamă. În aceste perioade, membrii grupului erau supuși unor situații grele, determinate de epuizarea alimentelor și de temperatura scăzută din timpul iernii. Ca urmare a acestei situații și pentru a nu pierde contravaloarea excursiei, membrii grupului au luat hotărîrea să adune bani sau alte bunuri pe care le-au oferit vameșilor, pentru a le permite trecerea frontierei. De altfel, ghidul și membrii grupului au înțeles că vameșii permit trecerea numai cu condiția unor atenții constînd în sume de bani și alte bunuri. În raport cu aceste elemente, s-a apreciat că a intervenit o cauză specială care înlătură caracterul penal al faptei, dispunîndu-se scoaterea de sub urmărire penală a conducătorilor de grup pentru infracțiunea de dare de mită [10, p. 153-154].

O ultimă deosebire a celor două forme de constrângere se referă la posibilitatea de alegere de care poate dispune persoana constrînsă, respectiv fie să suporte situația de a fi expusă la un pericol grav, fie să comită o faptă prevăzută de legea penală. Astfel, dacă potrivit normei generale, prevăzute de art. 46 Cod penal, persoana constrînsă nu dispune de nicio posibilitate de alegere, pericolul cu care este amenințată neputînd fi eliminat decît prin săvîrșirea faptei prevăzute de legea penală, la care este obligată, potrivit normei speciale prevăzute de art. 255 alin. (2) Cod penal, persoana constrînsă dispune de posibilitatea de alegere, pe



care însă nu o fructifică din pricina stării de neliniște în care se află, stare care o determină să decidă să se supună acțiunii de constrângere, săvârșind astfel o faptă prevăzută de legea penală.

Dacă legiuitorul a introdus o asemenea prevedere în cuprinsul Codului penal, este tocmai pentru că, în viața de toate zilele, se pot ivi cazuri în care alegerea altei căi decît aceea de a ceda în fața constrîngerii – inclusiv posibilitatea de a denunța – ar putea să apară persoanei constrînse cu mult mai puțin sigură și, uneori, chiar mai primejdioasă decît satisfacerea celui care a exercitat constrîngerea [9, p. 155].

Totuși practica judiciară ne prezintă și cazuri în care, deși asupra mituitorului se fac anumite presiuni, totuși nu există constrîngere și dispozițiile art. 255 alin. (2) Cod penal nu sînt aplicabile. Un astfel de exemplu ar fi cazul în care mituitorul dă mită din dorința acerbă a acestuia de a fi încadrat în muncă cu prioritate [13, p. 359].

Practica judiciară ne prezintă faptul că, de cele mai multe ori, existența constrîngerii la dare de mită o exclude pe cea prevăzută la art. 46 alin. (2) Cod penal. Totuși, în anumite cazuri, se poate reține această cauză care înlătură caracterul penal al faptei, de exemplu, atunci cînd mituitorul este obligat de o persoană, sub amenințarea unei arme, să semneze o scrisoare către un funcționar prin care promite că îi va da o sumă de bani pentru un serviciu ilegal în care este interes în principal cel care exercită constrîngerea. Conform părerii unor autori, părere pe care o împărtășim, cel care exercită constrîngerea va răspunde pentru săvîrșirea infracțiunii de dare de mită în calitate de autor [12, p. 291-292].

Observăm că, indiferent de deosebirile existente între cele două forme de constrîngere prevăzute de art. 46 și 255 alin. (2) Cod penal, ambele forme de constrîngere se

definesc prin crearea unei stări de neliniște și de tulburare provocate de pericolul grav care amenință, care duce la o presiune psihică, ce înlătură manifestarea liberă a voinței și determină săvîrșirea unei fapte prevăzute de legea penală.

### **Cauza specială care înlătură răspunderea penală în cazul săvîrșirii infracțiunii de dare de mită**

După cum am putut observa în cadrul dezbaterilor privind aplicabilitatea prevederilor art. 255 alin. (2) Cod penal privind cauza care înlătură caracterul penal al dării de mită, legiuitorul nu face referire la infracțiunea de dare de mită, ci la fapta de dare de mită.

Spre deosebire de prevederile alin. (2) al art. 255 Cod penal, în cazul prevederilor alin. (3) al aceluiași articol, legiuitorul face referire la înlăturarea răspunderii penale în cazul infracțiunii de dare de mită.

Astfel, potrivit alin. (3) al art. 255 Cod penal, “mituitorul nu se pedepsește dacă denunță autorității fapta mai înainte ca organul de urmărire să fi fost sesizat pentru acea infracțiune” [1].

Observăm că în cazul aplicabilității prevederilor alin. (3) al art. 255 Cod penal, respectiv în cazul operării înlăturării răspunderii penale a mituitorului, legiuitorul a prevăzut în următoarele alineate ale art. 255 Cod penal ca banii, valorile sau orice alte bunuri care au constituit obiectul mitei să fie restituite mituitorului.

Rațiunea instituirii textului art. 255 alin. (3) Cod penal are în vedere, în primul rînd, atitudinea mituitorului față de fapta comisă și care, ca urmare a autodenunțului și regretului pentru fapta comisă, nu prezintă pericol social ridicat. În al doilea rînd, s-a avut în vedere interesul pentru descoperirea acestor infracțiuni, dat fiind faptul că, sub aspect probatoriu, se întîmpină dificultăți în acest sens. Totodată, există și interesul prevenirii unor

astfel de fapte prin insuflarea în conștiința funcționarilor a temerii că pot fi denunțați dacă comit infracțiuni de luare de mită. Există și păreri potrivit cărora soluția legii nu este ideală sub raport etic, fiind chiar profund imorală atunci cînd mituitorul a avut inițiativa mituirii și doar valoarea prea ridicată a serviciului ilegal pretins l-a făcut să denunțe fapta, în schimb este preferabilă din punct de vedere practic. S-a opinat, astfel că denunțarea faptei de către mituitor nu ar trebui să constituie o cauză de nepedepsire, ci numai o cauză de reducere a pedepsei, așa cum o constituie denunțul în cazul unor alte infracțiuni, cum ar fi complotul, asocierea pentru săvîrșirea de infracțiuni [14, p. 261-262].

Autodenunțarea nu este sinonimă cu recunoașterea. Deși ambele noțiuni au un conținut similar, totuși acesta este diferit. Există similitudine, fiindcă atît în cazul autodenunțării, cît și în cazul recunoașterii autorul dezvăluie autorității propria sa faptă. Nu există însă identitate, deoarece în cazul autodenunțării autorul dezvăluie fapta săvîrșită de el din proprie inițiativă și în mod spontan, fără a fi provocat la aceasta de către autorități, pe cînd în cazul recunoașterii dezvăluirea este totdeauna determinată de intervenția organului de urmărire penală și, de cele mai multe ori, cu neputință de evitat datorită prezenței altor probe, care fac inutilă orice negare. Folosind termenul “denunță”, legiuitorul și-a manifestat fără echivoc intenția de a excepta de la favoarea nepedepsirii pe cei care au recunoscut fapta, dar nu au denunțat-o. Dacă și simpla recunoaștere ar avea ca efect impunitatea, ar însemna că nu pot fi pedepsiți decît mituitorii care n-au recunoscut comiterea infracțiunii, ceea ce, desigur, nu a putut fi în intenția legiuitorului [8, p. 235-236].

Pentru a opera aplicabilitatea alin. (3) al art. 255 Cod penal privind cauza de nepedepsire, se





impune a fi îndeplinite anumite condiții:

1. *Mituitorul trebuie să denunțe fapta.* Denunțarea faptei de către mituitor poate fi făcută sub orice formă: în formă scrisă, conform prevederilor art. 222 Cod procedură penală, dar și oral sau printr-o declarație prin care aduce la cunoștința organelor judiciare săvârșirea faptei penale de dare de mită cu ocazia cercetării mituitorului pentru o altă faptă penală.

Nepedepsirea acționează doar asupra persoanei care se autodenunță. În cazul în care mituitorul denunță faptele săvârșite de alte personae, fără a preciza și participarea sa la realizarea infracțiunii de dare de mită, acesta nu este exonerat de pedeapsa aplicabilă pentru săvârșirea infracțiunii de dare de mită.

În cazul în care făptuitorul recunoaște săvârșirea faptei de dare de mită în fața organelor judiciare, care constatarea anterior săvârșirea infracțiunii de dare de mită, nu sînt aplicabile prevederile alin. (3) al art. 255 Cod penal.

2. *Denunțarea faptei trebuie să fie făcută unei autorități.* În lipsa unei precizări a legii, autodenunțul trebuie făcut unei autorități, indiferent dacă este sau nu competentă să efectueze urmărirea penală pentru infracțiunea de dare de mită. În cazul în care mituitorul se adresează unei autorități necompetente, aceasta are obligația, conform art. 227 Cod procedură penală, să aducă la cunoștință de urgență organului de urmărire penală competent.

Practica judiciară a decis că, în cazul săvârșirii infracțiunii de dare de mită, mituitorul este apărat de pedeapsa aplicabilă, dacă a denunțat în fața revizorului-contabil faptul că la inventarul precedent a oferit celui care a făcut revizia de gestiune o sumă de bani pentru a nu evidenția lipsa constatată. Revizorul-contabil, căruia gestionarul i-a făcut denunțul, este o persoană cu atribuții de control, obligată să

sesizeze de îndată pe procuror sau organul de control, astfel încît condițiile de aplicare a prevederilor art. 255 alin. (3) Cod penal sînt îndeplinite [ 11, p. 120].

3. *Denunțarea faptei trebuie făcută mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat pentru infracțiunea de dare de mită.* Potrivit art. 209 alin. (3) Cod procedură penală, organul competent material și teritorial a efectua urmărirea penală în cazul săvârșirii infracțiunii de dare de mită este procurorul.

Astfel, considerăm că, în cazul în care nu a fost sesizat organul competent a efectua urmărirea penală, respectiv procurorul, autodenunțul mituitorului va determina aplicarea prevederilor alin. (3) al art. 255 Cod penal, respectiv exonerarea de pedeapsă, chiar dacă a operat o sesizare la un alt organ de stat înaintea realizării autodenunțului, aceasta neinfluențînd aplicabilitatea alin. (3) al art. 255 Cod penal, întrucît legiuitorul a avut în vedere sesizarea organului de urmărire penală, și nu sesizarea oricărui organ de stat.

Alta va fi însă soluția în cazul în care organul de poliție, acționînd în baza dispozițiilor art. 213 Cod procedură penală, surprinde pe mituitor în flagrant delict. În acest caz, organul de poliție, deși necompetent, este obligat să efectueze actele de cercetare penală ce nu suferă amîinare, iar recunoașterea mituitorului nu poate ține loc de autodenunț, întrucît inițiativa nu a aparținut acestuia, prin urmare ar fi lipsit de rațiune ca el să beneficieze de impunitatea prevăzută de alin. (3) al art. 255 Cod penal. În acest sens, Tribunalul Suprem a decis că în cazul în care un alt organ de urmărire penală decît procurorul a constatat săvârșirea unei infracțiuni flagrante de dare de mită, inculpatul nu poate invoca în fața procurorului care a preluat cercetarea că, recunoscînd fapta în prezența primului organ de cercetare, a denunțat autorității fapta mai înainte ca organul de ur-

mărire să fi fost sesizat pentru acea infracțiune, întrucît recunoașterea nu înseamnă denunțare [8, p. 238].

O problemă controversată în literatura juridică a constituit-o stabilirea momentului în care organul de urmărire penală, respectiv procurorul, se consideră sesizat pentru infracțiunea de dare de mită, întrucît în funcție de stabilirea acestui moment se poate hotărî dacă sîntem în prezența cauzei de nepedepsire prevăzute de art. 255 alin. (3) Cod penal, de care poate beneficia mituitorul care s-a autodenunțat.

Astfel, în literatura de specialitate s-a considerat că, în cazul în care mituitorul s-a autodenunțat în timpul executării actelor premergătoare, realizate în vederea începerii urmăririi penale, conform art. 224 Cod procedură penală, sau în intervalul de timp în care se încheie acte de constatare, conform art. 214 și 215 Cod procedură penală, mituitorul va fi exonerat de răspundere penală în baza art. 255 alin. (3) Cod penal, ca urmare a faptului că momentul realizării acestor acte se manifestă anterior momentului sesizării organului de urmărire penală.

Considerăm, alături de alți autori, că primul punct de vedere expus în alineatul anterior este corect în măsura în care privește acte de constatare întocmite în baza art. 214 și 215 Cod procedură penală de către organele poliției sanitar-veterinare, gărziile financiare, gărziile forestiere, inspecțiilor de stat și altor organe de stat, organe de control și cele de conducere ale administrației publice, ale întreprinderilor și organizațiilor economice de stat, cooperatiste sau ale unor organizații obștești, comandantii de nave sau aeronave, ofițerii și subofițerii din cadrul Jandarmeriei, agenții poliției de frontieră, acte care, potrivit art. 214 Cod procedură penală, se înaintează procurorului în cel mult 3 zile de la descoperirea faptei, iar potrivit art. 215 Cod procedură penală – în cel mult 5 zile de la pri-



ma constatare efectuată. Ca atare, aceste organe de constatare nu sînt organe de urmărire penală, întrucît nu fac parte din aparatul judiciar, ele avînd atribuția de a încheia acte de constatare în legătură cu comiterea de fapte penale, pe care le înaintea-ză organului de urmărire penală, respectiv procurorului, astfel că denunțul făcut anterior sesizării organului de urmărire penală competent se încadrează în cerințele prevăzute de alin. (3) al art. 255 Cod penal, această excepție fiind valabilă pînă în momentul în care organele de constatare au sesizat efectiv organele de urmărire penală [14, p. 266].

În ceea ce privește al doilea punct de vedere ce face referire la posibilitatea realizării denunțului în perioada efectuării actelor premergătoare începerii urmăririi penale, nu sîntem de acord cu acesta, impunîndu-se formularea unor argumente în acest sens.

Pentru a se susține că beneficiul impunității operează și în cazul în care autodenunțul mituitorului a intervenit în perioada efectuării acestor acte premergătoare, în literatura de specialitate se invocă două argumente, respectiv faptul că actele premergătoare sînt prealabile începerii urmăririi penale sau că acestea preced sesizarea organelor de urmărire penală. Primul argument este irrelevant, deoarece pentru a beneficia de prevederile alin. (3) al art. 255 Cod penal autodenunțul trebuie făcut pînă la sesizarea organelor de urmărire și nu pînă la începerea urmăririi penale. Cele două momente nu coincid, sesizarea organului de urmărire penală avînd loc într-un moment anterior începerii urmăririi penale. Al doilea argument este greșit, deoarece sesizarea organului de urmărire penală precede efectuarea actelor premergătoare. Sesizarea constituie punctul de plecare al urmăririi, aceasta fiind actul procesual care declanșează activitatea judiciară în această fază a procesului penal. După ce a fost sesizat, în oricare din modurile prevăzute de art. 221

Cod procedură penală, respectiv prin plîngere, denunț sau din oficiu, organul de urmărire penală poate efectua acte premergătoare în vederea completării datelor existente cu privire la infracțiunea de dare de mită săvîrșită. Prin urmare, actele premergătoare se efectuează după ce organul de urmărire penală a fost sesizat, și nu anterior sesizării acestuia [8, p. 240].

În concluzie, legiuitorul a considerat necesară introducerea în art. 255 Cod penal a unor clauze speciale care au misiunea de a înlătura caracterul penal al faptei de dare de mită sau răspunderea penală. Astfel, alin. (2) introduce clauza specială cu privire la înlăturarea caracterului penal al faptei de dare de mită, care se aplică doar în condițiile săvîrșirii faptei sub imperiul constrîngerii, acțiune ce are menirea de a crea o puternică presiune psihică asupra mituitorului, determinîndu-l pe acesta să săvîrșească acte contrare voinței sale. În acest caz legiuitorul consideră că făptuitorul realizează o faptă care nu întrunește elementele unei infracțiuni, întrucît lipsește trăsătura esențială a acesteia, respectiv vinovăția, ceea ce justifică excluderea caracterului penal al faptei de dare de mită. De asemenea, alin. (3) introduce o altă clauză specială, de această dată o clauză de nepedepsire, aceasta aplicîndu-se doar în cazul în care mituitorul denunță autorității fapta anterior sesizării organului de urmărire penală pentru infracțiunea de dare de mită. Rațiunea legiuitorului de a introduce această prevedere a avut în vedere, în primul rînd, pericolul social redus produs de fapta mituitorului care s-a autodenunțat, iar în al doilea rînd, a avut în vedere interesul prevenirii săvîrșirii faptelor de corupție, precum și diminuarea fenomenului corupției prin descoperirea faptelor corelative de luare de mită.

Recenzent:

**Gheorghe ALECU,**  
doctor în drept,  
conferențiar universitar

### Referințe bibliografice

1. *Codul penal al României*, republicat, cu modificările și completările ulterioare.
2. *Codul de procedură penală al României*, republicat, cu modificările și completările ulterioare.
3. Bogdan Sergiu. *Drept penal. Partea specială*, ediția a III-a, București: Editura Universul Juridic, 2009.
4. Boro Alexandru. *Drept penal. Partea specială*, București: Editura C.H. Beck, 2006.
5. Mitrache Constantin. *Drept penal român. Partea generală*, ediția a III-a, București: Casa de editură și presă "Șansa" S.R.L., 1997.
6. Diaconescu Gheorghe. Duvac Constantin. *Tratat de drept penal. Partea specială*. București: Editura C.H. Beck, 2009.
7. Diaconescu Horia. *Infracțiunile de corupție și cele asimilate sau în legătură cu acestea*. București: Editura All Beck, 2004.
8. Dobrinou Vasile. *Corupția în dreptul penal român*. București: Editura Atlas Lex, 1995.
9. Dobrinou Vasile. *Traficarea funcției și a influenței în dreptul penal*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
10. Glodeanu Romeo. *Luarea și darea de mită*. București: Editura Hamangiu, 2009.
11. Grigorovici Aneta. *Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
12. Nistoreanu Gheorghe, Boro Alexandru. *Drept penal. Partea specială*. Editura All Beck, 2002.
13. Nistoreanu Gheorghe, Alexandru Boro, Ioan Molnar, Vasile Dobrinou, Ilie Pascu, Valerică Lazăr. *Drept penal. Partea specială*, ediția a IV-a. București: Editura Europa Nova, 1999.
14. Ușvat Claudia Florina. *Infracțiunile de corupție în contextul reglementărilor europene*. București: Editura Universul Juridic, 2010.
15. Winzer Cristian. *Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei sau răspunderea penală în cazul infracțiunii de dare de mită*, [www.cjo.ro](http://www.cjo.ro).
16. Gheorghe Alecu. *Instituții de Drept Penal. Partea generală și Partea specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010.
17. Alexei Barbăneagră, Gheorghe Alecu, Viorel Berliba, Vitalie Budeci, Trofim Carpov, Valeriu Cușnir, Radion Cojocar, Alexandru Mariș, Tudor Popovici, Gheorghe Ulianovschi, Xenofon Ulianovschi, Nicolae Ursu, Victor Volcinschi, în *Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Ed. Sarmis, 2009.



## CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND CONCEPTUL DE CAUZALITATE ÎN DREPTUL PENAL

Narcisa NEDELCO,  
doctorandă  
Anastasia GÎRLEA,  
doctorandă

**D**eoarece legătura cauzală prezentă în cazul inacțiunii are anumite particularități, în primul rând este necesar de a expune trăsăturile generale ale concepției determinismului cauzal în dreptul penal.

Legătura cauzală, sau în sens larg – cauzalitatea, fiind obiectul mai multor investigații științifice, constituie obiectul de studiu al diferitelor domenii de cercetare [1]. În continuare vom analiza următoarele momente: legătura cauzală ca obiect al filosofiei; legătura cauzală în calitate de obiect al științelor naturale; legătura cauzală în calitate de obiect de cercetare al dreptului penal.

În primul rând, cauzalitatea constituie o categorie științifică abstractă, care este studiată de un compartiment special al filosofiei – determinismul. Filosofia [2] cercetează particularitățile, calitățile, caracteristicile legăturii cauzale, formulează un șir de teorii referitoare la esența legăturii cauzale. Legătura cauzală se include în obiectul filosofiei și anume ea s-a interesat prima de problemele determinismului. Tezele de bază ale științei deterministice au fost inițial formulate în domeniul filosofiei, pentru ca mai apoi să-și găsească reflectare și în cadrul altor cercetări științifice.

În al doilea rând, legătura cauzală constituie un fapt obligatoriu al realității obiective, care evoluează în baza regulilor științelor naturale. Ea se prezintă ca o cauzalitate empirică pură. Astfel, legătura cauzală ca obiect al investigației este reflectată de științele naturale și nu este inclusă în obiectul dreptului penal. Cu o atare percepere a

noțiunii de cauzalitate este strâns legată problema referitoare la stabilirea nemijlocită a legăturii cauzale în cadrul unei cauze penale concrete. După cum menționează profesorul M.D. Șargorodski, majoritatea problemelor părții generale a dreptului penal, inclusiv problemele legăturii cauzale, în cea mai mare parte sînt formulate și soluționate în legătură cu infracțiunile de omor [3]. În sensul celor expuse, putem menționa că problema referitoare la o legătură cauzală concretă în cazul atentării la viața și sănătatea persoanei este soluționată de știința medicală de rînd cu dreptul penal (de exemplu, în cazul întrebării cu privire la cauza morții se face concluzia: „Moartea a survenit în rezultatul anumitor vătămări ale anumitor organe sau țesuturi”) [4].

În al treilea rînd, știința dreptului penal formează construcția teoretică a legăturii cauzale, care se încadrează logic în conceptul dreptului penal referitor la componența de infracțiune și legătura dintre elementele acesteia. În acest sens, legătura cauzală poate fi privită și ca un obiect de studiu propriu științei dreptului penal. Construcția teoretică a legăturii cauzale, exprimată în formularea normei de drept penal, precum și în diferite teorii referitoare la legătura cauzală își găsește aplicarea practică în cauzele penale concrete. Astfel, chestiunea referitoare la stabilirea nemijlocită a legăturii cauzale, strîns legată cu perceperea cauzalității în baza legităților științelor naturale, este legată, de asemenea, de construcția teoretico-penală a legăturii cauzale.

Așa, de exemplu, în baza celor menționate anterior cauza concretă care a generat moartea este stabilă în baza datelor științei medicale, iar rolul științei dreptului penal constă în aceea că ea modelează construcția legăturii cauzale care este utilizată la soluționarea problemei dacă există sau lipsește componența de infracțiune și dacă poate fi incriminată în vinovăția subiectului (atît în cazul acțiunii, cît și a inacțiunii) legătura cauzală care a generat survenirea consecințelor social-periculoase. În același timp, este necesar să ținem cont de faptul că stabilirea legăturii cauzale necesare (adică construcția teoretică a legăturii cauzale) în cazul inacțiunii dispune de un șir de particularități, în comparație cu stabilirea acesteia în cazul acțiunii (adică a cauzei active).

Soluționînd problema referitoare la legătura cauzală în calitate de obiect de cercetare a mai multor științe, este necesar de a explica tezele asupra noțiunilor deterministice în dreptul penal. Savantul N. N. Tarasov, cercetînd noțiunile utilizate în jurisprudență, le clasifică în trei grupe:

„1) *noțiunile organice* – acele noțiuni juridice care constituie nucleul obiectului unui domeniu al științei. Ele se atribuie la acest obiect genetic și istoric, apărînd și dezvoltîndu-se în cadrul activității juridice în baza reglementărilor proprii;

2) *noțiunile consolidate* – noțiuni juridice care apar și se dezvoltă în alte domenii ale științei, care nu se includ în ciclul juridic în mod mecanic, ci suportă anumite schimbări și obțin un conținut juridic nou;



3) *noțiunile asociate* – noțiuni din alte domenii și ale altor științe, implicate în domeniul jurisprudenței pentru obținerea reprezentărilor despre fapte, evenimente care au o importanță practică în activitatea organelor de drept sau care asigură „transferuri de sens” ale cercetărilor din domeniul științelor juridice în alte științe sau domenii de cercetare” [5].

Este evident că aparatul terminologic determinist în care sînt incluse așa noțiuni precum cauzalitate, legătură cauzală, cauza, efect ș.a.m.d. pentru jurisprudență nu au un caracter organic. Mai puțină claritate, la prima vedere, conține întrebarea dacă noțiunile vizate au un caracter consolidat sau asociat pentru jurisprudență. Obținerea clarității în această privință va duce la soluționarea problemei temeiurilor conceptului despre legătura cauzală în dreptul penal: aceste temeuri trebuie să fie exclusiv filosofice după natura lor și cum natura strict filosofică a unui așa concept corelează cu faptul că dreptul penal este o știință de sine stătătoare. Soluționarea acestei chestiuni ne va permite să interpretăm fundamental și profund modelarea construcției legăturii cauzale în dreptul penal.

Soluționarea problemei cu pricina este posibilă numai după clarificarea caracterului – consolidat sau asociat – al noțiunilor deterministe în dreptul penal. Clarificarea *a priori*, a caracterului acestor noțiuni este greu de realizat, de aceea este necesar de a investiga mai întâi conținutul acestor noțiuni deterministe.

Mai mult ca atât, pînă a precede la investigarea noțiunilor deterministe, trebuie evidențiate bazele metodologice ale studiului întreprins. Savantul N.N. Tarasov propune de a aborda examinarea și studierea jurisprudenței din trei poziții: filosofică, doctrinară și dogmatică [6]. Într-adevăr, aplica-

rea în cumul a pozițiilor expuse ne va permite să studiem cît mai profund domeniul dreptului; în particular, clarificarea esenței legăturii cauzale în dreptul penal nu poate fi limitată doar prin tratarea filosofică sau prin cea juridică (doctrinară și dogmatică).

Filosofia are importanța unei științe metodologice generale. În acest sens filosofia, în limitele paradigmatelor științifice determinate, ne oferă un anumit tablou al lumii înconjurătoare, în care sînt expuse și fundamentate cele mai importante categorii ale acestei lumi. Cauzalitatea, în particular, constituie una dintre aceste categorii. În așa fel, știința despre cauzalitate trebuie să fie fundamentată filosofic și prezentată în conformitate cu regulile și principiile metodologice. În același timp, dreptul penal de sine stătător utilizează construcția teoretică a legăturii cauzale. Legătura cauzală constituie un element (semn) obligatoriu al laturii obiective a componenței materiale de infracțiune, care necesită un probatoriu propriu și se află într-un anumit coraport cu celelalte semne și elemente ale componenței de infracțiune. Deoarece filosofia, ca și oricare altă știință, nu poate determina problemele care se află după limita posibilităților ei, prezența doar a tratării filosofice pentru perceperea adecvată a esenței construcției legăturii cauzale în dreptul penal nu este suficientă. Transferul mecanic al ideilor filosofice deterministe pe tărîmul științific al dreptului penal ar crea un șir de lacune și ar lăsa fără răspuns un spectru larg de întrebări din domeniu. Totodată, nu poate fi construită o concepție logică fundamentată despre legătura cauzală bazîndu-ne doar pe doctrina dreptului penal. Ca entitate, noțiunea legăturii cauzale, precum și metodele de investigare și stabilire a acesteia, nu sînt după natura lor pur juridice.

În așa fel, soluționarea problemei cu privire la legătura cauzală în dreptul penal pe bună dreptate trebuie să fie fundamentată pe două științe: filosofie și drept penal. În același timp, filosofia se utilizează în calitate de pîrghie metodologică pe tărîmul investigațiilor juridice, de rînd cu tratările științifice și dogmatice.

### Regerințe bibliografice

1. Tarasov V.N. *Методологические проблемы юридической науки*. Екатеринбург, 2001, с. 134.
2. În studiul dat prin „filosofie” se înțelege în mod exclusiv compartimentul filozofie cu referire la metodele de acumulare a cunoștințelor. Cu alte cuvinte, filosofia în cadrul textului se folosește în sens de știință metodologică generală. Acest moment, însă, nu exclude rolul de sine stătător al metodologiei.
3. Шаргородский М.Д. *Преступления против жизни и здоровья*. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003, с.21.
4. Sînt întîlnite studii științifice speciale în domeniul cauzalității în științele ramurale: Groza Ionel Lulu; Astrăraștoaie Vasile. *Introducere în medicina legală pentru juristi. Curs universitar*. București: Ed. C.H. BESK, 2007; Давыдовский И.В. *Проблемы причинности в медицине (Этиология)*. Москва: Государственное Издательство Медицинской Литературы (Медгиз), 1962; Бом Д. *Причинность и случайность в современной физике*. Пер. с англ. С.Ф. Шушурина. Общ. ред. и предисл. Я.П. Терлецкого. Москва: Издательство Иностранной Литературы, 1959.
5. Tarasov N.N. *Op.cit.*, p. 165-166.
6. Tarasov N.N. *Op.cit.*, p. 122.



## NOȚIUNI GENERALE PRIVIND ÎNSTRĂINAREA BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ

Angela TĂLĂMBUȚĂ,  
magistru în drept, doctorandă

### SUMMARY

The notion of maintenance supposes a complex obligation which concerns on one hand the living resources which includes food, clothes, housing and healthcare and on the other hand the resources for satisfying spiritual needs which include cultural, artistic, scientific and informal needs. A dialectic and natural correlation between the specific contract of alienation and the requirements of notion's gender of maintenance, the courts will be able to appreciate, in corecto, case-by-case basis, if the obligation of maintenance were legally executed and in accordance with the original intention of those involved.

### REZUMAT

Noțiunea de întreținere presupune o obligație complexă, care privește, pe de o parte, mijloacele necesare traiului, în care se includ: alimente, îmbrăcăminte, locuință, cele necesare îngrijirii sănătății etc., iar pe de altă parte, mijloacele necesare satisfacerii nevoilor spirituale ale creditorului, în care se includ nevoile culturale, artistice, științifice, de informare etc. Plecând numai de la o corelație dialectică și firească între contractul de înstrăinare specific și cerințele noțiunii de gen a întreținerii, instanțele judecătorești vor putea aprecia, *in corecto*, de la caz la caz, dacă obligațiile de întreținere au fost executate în condițiile legii și în conformitate cu intenția reală a părților.

Pornind de la denumirea prezentului articol, trebuie să menționăm că preocuparea principală în cadrul acestui demers o constituie analiza generală a instituției înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață, așa cum este ea reglementată la momentul actual. Totuși, orice demers științific, oricât de generale ar fi tezele cuprinse în el, nu-și poate, credem noi, atinge scopul fără o abordare, chiar sumară, a unor concepte concrete și speciale. Astfel, vom analiza conceptele de *întreținere*, fie că vizează direct sau indirect instituția ce face obiectul prezentului articol, cel de *înstrăinare*, întrucât acesta este unul dintre efectele principale pe care le produce actul juridic supus analizei. Vom face o paralelă între obligația legală de întreținere, impusă, în special, prin reglementările dreptului familiei, și obligația contractuală de întreținere, în vederea identificării elementelor ce leagă aceste noțiuni, dar și pe cele care le disociază etc.

Reglementarea actuală a înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață este cuprinsă în art. 839-846 Cod civil al R.M.

Este de remarcat că deși capitolul dedicat acestei instituții este intitulat *Înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață*, articolul

de la care pornește reglementarea propriu-zisă a materiei poartă denumirea *Contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață*. Prin urmare, logica elementară a acestei stări de lucruri poate fi explicată prin aceea că legiuitorul a înțeles că *înstrăinarea* nu poate să existe în afara contractului.

Importanța și rolul major al contractelor în societate persistă din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Contractele reprezintă convenția dintre două sau mai multe persoane, în scopul de a produce efecte juridice. Contractul este un acord între două sau mai multe persoane cu scopul nașterii unui raport juridic. Încheierea contractelor este guvernată de principiul libertății contractuale, deoarece orice contract este creația unei voințe umane. Principiul libertății contractuale se exprimă și prin aceea că o persoană poate încheia orice fel de contract, poate să determine prin voința sa clauzele contractuale și efectele pe care contractul urmează să le producă. De asemenea, părțile pot să modifice sau să stingă obligațiile exprimate în contract. Contractul are un puternic rol educativ în viața societății noastre – el introduce în relațiile dintre oameni simțul răspunderii pentru îndatoririle ce le revine și

promovează relațiile de colaborare, educă oamenii în sensul disciplinei contractuale.

În baza contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață, o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobânditor) în proprietate un bun mobil sau imobil, iar dobânditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținere în natură – locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cât va trăi, precum și înmormântarea.

Tema abordată la nivel național cunoaște o cercetare destul de restrânsă. În procesul studierii articolului dat au fost utilizate surse bibliografice autohtone și de peste hotarele țării, acte normative cu caracter național și internațional, deoarece fenomenul corupției a căpătat o extindere de amploare, încât este studiat nu doar prin prisma aspectelor legislative naționale.

Abordarea sistemică a proceselor și fenomenelor studiate a contribuit la efectuarea unei analize logico-comparative a problemelor legate de înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. În scopul atingerii acestui obiectiv, au fost planificate și realizate următoarele sarcini:

- Analiza minuțioasă a legislației civile care reglementează con-



dițiile de încheiere a unui bun cu condiția întreținerii pe viață;

- Studierea literaturii de specialitate, în mare parte a celei occidentale, evidențiind procedurile de bază ale înstrăinării și dificultățile care pot apărea în domeniul înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață;

- Analiza categoriilor de contracte cunoscute în practica internațională, caracteristicile și particularitățile lor funcționale;

- Studierea bazelor teoretice cu privire la înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață și practica internațională în acest domeniu;

- Analiza contractului sub toate formele, făcând comparație cu contractele de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață existente în alte state;

- Descrierea și cercetarea adecvată a condițiilor de fond privind conținutul contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață.

Așadar, din punct de vedere juridic, termenul de *înstrăinare* presupune existența unui acord de voințe. Totuși, această viziune nu este strict juridică, întrucât DEX-ul, în una dintre definițiile pe care le oferă cuvântului, înțelege prin termenul de *înstrăinare* faptul „de a trece cuiva (prin vânzare) stăpînirea unui lucru”.

Deci, înstrăinarea cuprinde două elemente: unul nematerial, care este acordul de voință, și altul material, care presupune transmiterea puterii juridice asupra unui lucru. Mai mult, din cele menționate se înțelege că o înstrăinare valabilă nu poate fi decât oneroasă.

În afară de noțiunea înstrăinării, mai trebuie lămurit și termenul de *întreținere*, pentru că, pe lângă faptul că acesta are un conținut foarte larg, el mai este și încărcat de legiuitor cu sensuri diferite. Astfel, termenul datește utilizat de legiuitor în legislația civilă, în cea familială, precum și în cea care reglementează raporturile legate de anumite categorii speciale de cetățeni (minori, pensionari, invalizi). În acest sens, s-a menționat

[3, p. 92] că obligația legală de întreținere, reglementată de Codul familiei, nu trebuie confundată cu obligația de întreținere ce ia naștere în urma încheierii contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață.

Principala deosebire dintre obligația legală de întreținere și obligația contractuală de întreținere stă în sursa poverii de întreținere. Or, în cadrul contractului de întreținere, obligația de întreținere provine din reglementările contractuale, în timp ce sursa obligației legale de întreținere este actul normativ care impune această obligație.

Chiar dacă este mai greu de sesizat, obligația legală și cea contractuală de întreținere au un conținut diferit. În acest sens, este de observat că conținutul obligației contractuale de întreținere este format din obligația de a asigura locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe perioada vieții beneficiarului întreținerii, precum și înmormîntare, în timp ce obligația legală de întreținere constă din îndatorirea impusă de lege unei persoane de a acorda altei persoane mijloacele necesare traiului, inclusiv satisfacerea nevoilor spirituale, precum și – în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori – mijloace pentru educarea, învățătura și pregătirea lor profesională [4, p. 226].

O altă deosebire între obligația legală și cea contractuală de întreținere constă în aceea că obligația legală de întreținere apare ca efect al rudeniei, căsătoriei, precum și ca efect al unor relații asimilate cu relațiile de rudenie. În același timp, obligația contractuală de întreținere se poate naște între persoane care nu pot fi legate juridic decât în urma unor raporturi contractuale sau delictuale.

Rezumînd cele expuse, observăm că noțiunea de întreținere presupune o obligație complexă care privește, pe de o parte, mijloacele necesare traiului, iar pe de altă parte, mijloacele necesare satisfacerii nevoilor spirituale ale creditorului.

Cît privește partea practică a încheierii contractului de înstrăinare cu condiția întreținerii, este de remarcat că, de regulă, părțile prevăd elementele obligației de întreținere referitoare la alimente, îmbrăcăminte, locuință, asistență medicală, cheltuieli de înmormîntare etc., iar uneori recurg și la formula generală „toate cele necesare traiului”. Totuși, indiferent care este formula utilizată de părți pentru dezvăluirea obligației de întreținere, instanța de judecată va trebui să interpreteze clauza de întreținere nu doar în sensul celor prevăzute în mod expres în contract, dar și în sensul specificului obligației de întreținere. De asemenea, este important de notat că odată cu interpretarea contractului de întreținere, instanțele de judecată vor trebui să analizeze și modul de viață al creditorului întreținerii înainte de încheierea contractului, deoarece nimeni nu încheie un contract oneros pentru ași face situația mai grea.

Prin urmare, obligația legală de întreținere și cea contractuală, deși nu se confundă, sînt interdependente.

Avînd în vedere logica celor menționate trebuie să observăm că persoanele care au obligația legală de întreținere nu pot încheia contracte de întreținere cu beneficiarii dreptului legal la întreținere, întrucît am fi în prezența unei donații deghizate. Altfel spus, în acest fel s-ar anula caracterul oneros al contractului de întreținere, caracter ce este de esență acestui contract. Prin urmare, urmează să identificăm subiecții obligației legale de întreținere pentru a ști care este cercul de persoane pentru care este oprită încheierea contractelor de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață.

Obligația legală de întreținere este impusă de Legiuitor în scopul asigurării mijloacelor necesare traiului persoanei care beneficiază de aceasta, obligație care își are fundamentul în principal în raporturile existente între membrii familiei, care trebuie să manifeste afecțiune reciprocă și solidaritate în ceea ce privește nevoile fiecăruia – atît de



ordin material, cât și de ordin spiritual [6, p. 342]. Așadar, obligația legală de întreținere, spre deosebire de obligația asumată contractual, privește două aspecte: unul material și altul spiritual.

Deoarece aceste aspecte pot fi întâlnite și în cadrul altor raporturi care, însă, nu pot fi instituite la nivelul reglementărilor legale, precum și pentru că, de multe ori, obligația, înainte de toate morală, de a oferi sprijin apropiatilor este neglijată de purtătorii acesteia, organul legiuitor a determinat în mod exhaustiv persoanele care își datorează întreținere reciprocă. Astfel, obligația de întreținere poartă un caracter personal, deoarece este inseparabil legată de persoana obligată să o presteze și de cea îndreptățită să o primească [1, p. 73]. Totuși, trebuie de menționat că obligația de întreținere nu este strict personală, deoarece pentru apariția acesteia se mai cer a fi întrunite și o serie de alte condiții. Principala condiție care stă la baza apariției obligației de întreținere este existența raporturilor de familie și a celor de rudenie, precum și a raporturilor asimilate celor de familie sau rudenie.

O altă condiție este starea de nevoie. Astfel, are dreptul la întreținere numai acela care se află în nevoie, din cauza incapacității de a munci, cu excepția descendentului, pe tot timpul cât este minor, care are drept la întreținere, indiferent de cauza nevoii în care se află. Cu excepția obligației părinților de a-și întreține copiii, se cere a fi îndeplinită și o a treia condiție: cel obligat la plata întreținerii trebuie să dispună de mijloace suficiente pentru a presta întreținerea [5, p. 198].

Obligația legală de întreținere trebuie îndeplinită în măsura în care condițiile arătate sînt îndeplinite, fără a fi necesară o hotărîre judecătorească în acest sens. Deci, pentru cazul în care obligația de întreținere a fost învederată printr-o hotărîre a instanței de judecată, această hotărîre nu dă naștere dreptului la întreținere, ci constată existența unei obligații de între-

ținere deja existente. Altfel spus, hotărîrea judecătorească nu este un act declarativ de drepturi, ci un act constatator de drepturi.

La modul concret, obligația de întreținere există între:

- soț și soție (respectiv obligația de întreținere dintre soți și obligația de întreținere între foștii soți);
- părinți și copii;
- cel care adoptă și cel adoptat;
- bunici și nepoți;
- frați și surori, precum și între celelalte persoane anume prevăzute în lege.

În condițiile în care obligația legală de întreținere este stabilită pentru categoriile arătate, se pune, în mod evident, problema ordinii în care întreținerea trebuie acordată. Soluționarea acestei probleme este importantă și pentru analiza contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, întrucît, așa cum am menționat, acest act juridic nu poate fi încheiat valabil între purtătorii obligației legale de întreținere. Reținem, în acest sens, că un contract de înstrăinare cu condiția întreținerii pe viață nu va putea fi încheiat doar între acele persoane care își datorează întreținere în mod real. Prin urmare, simpla relație de rudenie între frați nu îngrădește dreptul acestora de a încheia un asemenea act juridic, doar pentru faptul că obligația de întreținere ar putea să apară în viitor la unul dintre ei. Totodată, dacă unul dintre frați se află într-o stare de nevoie și nu există alte persoane care au obligația preferențială de întreținere, contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață nu va putea fi încheiat valabil între aceștia.

Așadar, contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață nu va putea fi încheiat doar între acele persoane ale căror obligații legale de întreținere sînt certe și exigibile.

Vocația la întreținere survine în momentul în care persoana care se află în nevoie, neavînd posibilitatea de a-și asigura existența din muncă, din cauza incapacității de a munci,

se prevalează de ea. Descendentul, pînă la împlinirea vârstei de 18 ani, beneficiază de întreținere, indiferent de pricina nevoii în care el se află, iar după ce devine major, el poate beneficia de întreținere doar dacă starea de nevoie este rezultatul incapacității sale de a munci.

Codul familiei, prin reglementările sale, dispune că întreținerea se datorează în ordinea următoare:

a) soții își datorează întreținere înaintea celorlalți obligați la aceasta;

b) descendentul este obligat la întreținere înaintea ascendentului, iar dacă sînt mai mulți descendenți sau mai mulți ascendenți, cel în grad mai apropiat înaintea celui mai îndepărtat;

c) adoptatorul este obligat la întreținere înaintea părinților firești ai celui adoptat;

d) frații și surorile își datorează întreținere după părinți, însă înaintea bunicii.

În situația în care, în aceeași ordine, mai multe dintre persoanele prevăzute mai sus sînt obligate să presteze întreținere aceleiași persoane, ele vor contribui la plata întreținerii proporțional cu mijloacele materiale de care dispun. Este consacrat astfel principiul divizibilității întreținerii, aceasta fiind datorată nu doar după numărul persoanelor obligate, ci și în raport de mijloacele materiale de care dispun cei obligați la prestarea întreținerii.

Dacă un părinte are drept la întreținere de la mai mulți copii, el poate, în caz de urgență, să pornească acțiunea pentru plata întreținerii doar împotriva unuia dintre ei, urmînd ca cel care a plătit întreținerea să se întoarcă împotriva celorlalți obligați, pentru ca aceștia să plătească întreținerea conform principiului divizibilității enunțat mai sus.

În situația în care cel obligat la prestarea întreținerii nu are mijloace îndestulătoare pentru a acoperi nevoile celui căruia o datorează și care se prevalează de aceasta, instanța de judecată le va putea obliga pe celelalte persoane îndatorate la întreținere să o completeze, în or-



dinea stabilită. Dacă cel obligat nu poate presta, în același timp, întreținere tuturor celor care sînt în drept să i-o ceară, instanța judecătorească, ținînd seama de nevoile fiecăreia dintre aceste persoane, poate hotărî fie ca întreținerea să se plătească numai uneia dintre ele, fie ca întreținerea să se împartă între mai multe sau toate persoanele cu vocație la întreținere. În acest caz, instanța va hotărî, totodată, modul în care se va împărți întreținerea între persoanele care urmează să o primească.

Revenind la implicațiile pe care le au reglementările referitoare la obligația legală de întreținere asupra contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață și pornind de la ideea că respectivul act juridic nu poate fi încheiat între persoanele obligate prin lege la întreținere, putem fi puși în situația de a răspunde la următoarea întrebare: Ce se întîmplă în cazul în care obligația legală de întreținere se naște după încheierea valabilă a unui contract de înstrăinare cu condiția întreținerii? Pentru a fi mai expliciti, exemplificăm: X, neavînd obligația preferențială la întreținere față de Y, încheie cu acesta din urmă un contract de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii. După încheierea contractului, persoanele obligate preferențial să-l întrețină pe Y decedeză, așa încît X devine persoana obligată de lege să-i ofere întreținere lui Y. Revenim la aceeași întrebare: Ce se întîmplă cu contractul de întreținere încheiat între X și Y? Răspunsul la această întrebare este unul extrem de dificil, întrucît, pe de o parte, legea nu ne oferă nicio soluție măcar indirectă, iar pe de altă parte, există un act juridic valabil încheiat, care însă devine lipsit de forță juridică nu prin efectul legii, dar din cauza modificării naturii raportului juridic dintre părți.

Din punctul nostru de vedere, pentru situația arătată cea mai bună

soluție ar reprezenta-o introducerea unor reglementări legale prin care beneficiarului întreținerii să i se acorde posibilitatea revocării contractului ca în cazul donației, rămînînd ca acesta din urmă să aleagă între posibilitatea revocării contractului și cea a menținerii tacite ori exprese a raporturilor contractuale.

În continuare vom încerca să definim propriu-zis contractul ce constituie preocuparea prezentului articol.

Noțiunea legală a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață o regăsim în art. 839 alin. (1) CC, care statuează că contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață constituie un contract prin care o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobînditorul) în proprietate un bun imobil sau mobil, iar dobînditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținere în natură – locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cît va trăi, precum și înmormîntare.

Deși nu se identifică cu contractul de rentă viageră, contractul de întreținere își găsește locul tratării chiar înaintea acestui contract din două motive, și anume: 1) sînt foarte aproape din punct de vedere al fizionomiei lor juridice și 2) finalitatea lor este aproape aceeași.

În ipoteza înstrăinării unui bun în schimbul întreținerii, această ipoteză regăsindu-se frecvent în practică, contractul se mai numește „vînzare cu clauză de întreținere” [7, p. 265].

Doctrina, în termeni aproape identici, definește contractul de întreținere pornind de la premisa că acesta este un acord de voință al părților prin care una înstrăinează un bun sau plătește o sumă de bani, iar cealaltă parte se obligă să-i asigure întreținerea (locuință, hrană, îmbrăcăminte, îngrijiri medicale etc.) pe timpul cît va trăi, iar după moarte – să o înmormînteze [8, p. 203].

Analiza efectuată pe marginea instituției întreținerii, în general, și contractului de înstrăinare cu condiția întreținerii pe viață, în special, permite evidențierea unor aspecte primordiale ce vizează procesul derulării contractului de înstrăinare cu condiția întreținerii pe viață la toate etapele acestuia și care suscită o ajustare neîntîrziată din partea legiuitorului. Studiul de față aduce în prim-plan rolul deosebit al instrumentului juridic numit înstrăinarea bunurilor în apărarea subiecților de drept împotriva vicisitudinilor vieții, motiv ce sporește și probează încă o dată necesitatea acută a intervenției organului legislativ întru înlăturarea, prin mecanismele prevăzute de lege, a neclarităților întîlnite în reglementările privind înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, în toate formele în care se prezintă acestea din urmă.

Recenzent:  
**VERONICA GÎSCĂ,**  
doctor în drept

#### Referințe bibliografice

1. Dumitru Macovei. *Drept civil. Contracte* (vol. I). Iași: Editura Cantes, 1999.
2. E. Safta-Romano. *Contracte civile. Încheiere. Executare. Încetare*. Ed. Polirom, Iași, 1999.
3. Gheorghe Chibac, Sturel Baiesu, Alexandru Rotari, Oleg Efrim. *Drept Civil. Contracte speciale*. V- III.
4. O. Chelaru, I. Mihalache. *Analiza juridică a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 5/38, 2007.
5. V. Cebotari. *Prevederi legale privind obligația de întreținere*. *Revista Națională de Drept*, nr. 2/16, 2003.
6. Francisc Deak. *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Vol. III. București: Ed. Universul Juridic, 2007.
7. Radu I. Motica, Florin Moțiu. *Contracte Civile Speciale. Teorie și practica judiciară*. Lumina Lex, 2000.
8. Robert Nitoiu. *Teoria generală a contractelor aleatorii*. București, 2003.